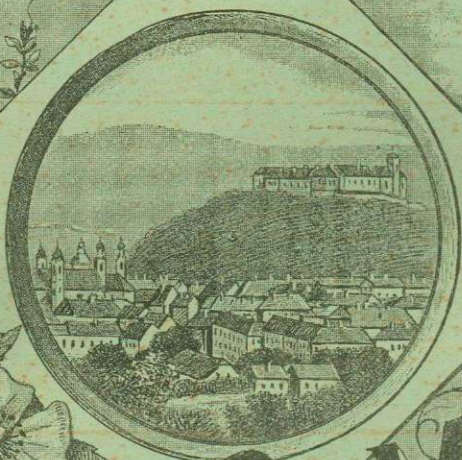

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 12. LETO IV

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. DECEMBRA 1891.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina XII. zvezka.

	Stran
1. Dr. Ljudevit Gaj. <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	529
2. Si, Deus, Te homines nossent! <i>Zložil A. M.</i>	534
3. Grad — življenje. <i>Zložila Gorislava</i>	534
4. Na Samovcu. <i>Povest. Spisal Podgoričan (Konec.)</i>	535
5. Podobice iz naroda. VIII. Hudi jeziki, <i>Sp. Krasjanin.</i> IX. <i>Pisar. Spisal Podgoričan</i>	539
6. Junak sedanjega časa. <i>Odlomek iz življenja. Spisal X. (Konec.)</i>	543
7. Vse bo minulo. <i>Zložil J. K.</i>	552
8. Spomini s planin. III. <i>Potoku. Zložil A. M.</i>	552
9. Po zimi. <i>Zložil Josephus</i>	552
10. Svetišče sv. Romedija v južnih Tirolah. <i>Črtica. — Sp. A. Jaklič.</i>	553
11. Nekoliko praških spominov. <i>Piše —è. (Konec.)</i>	556
12. Iz popotnega dnevnika. <i>Piše P. Fl. Hrovat. (Konec.)</i>	562
13. Doma in po svetu. <i>Predavanje v muzejskem društvu. — Kako je bilo na zagrebški razstavi? — Češko društvo »Vlast«</i>	564
14. O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih. <i>Poroča V. B. (Konec.)</i>	570
15. Slovstvo	572
<i>A. Slovensko. Od pluga do krone. Spisal Jakob Bedének. — Obrtno spisje. Sestavil Anton Funtek — Drobtinice. XXV. letnik. Uredil dr. Fr. Lampe. — Duša spokorna. Na svetlo dal Janez Zupančič, župnik. — Družba sv. Mohora. — B. Hrvaško. Društvo sv. Jeronima. — Sbirka zagonetaka. Priredio Marijan Vuković. — Gospogja sa kamelijama. Napisao Al. Dumas mlagji.</i>	
16. Raznoterosti	576
<i>Naše slike. — Torka ali Torklja. slovenska Klotho. — General-Karte von Krain. — O bitvi pri Custozzi.</i>	

Slike.

1. Dr. Ljudevit Gaj. <i>Oprsní kip Ivana Rendića na spominku v Krapini.</i>	531
2. Idrija okoli leta 1850. <i>Po litografovani sliki</i>	537
3. Svetišče sv. Romedija v južnih Tirolah	553
4. Pri selskem zdravniku	561
5. Državnozborna palača na Dunaju	569

Listnica uredništva. Gg. pisatelje, katerih spisi niso prišli na vrsto, prosimo potrpljenja.

Listnica upravníštva. Ako bi komu ne bila došla kaka številka (navzlic naši skrbi), prosimo, da takoj v odprtem (brezplačnem) pismu reklamuje.

Današnji štev. je priloženo vabílo na naročbo Bonačevih platnic.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na 1. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijaníšču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukrarna.“

Dr. Ljudevit Gaj.

(Spisal dr. Fr. L.)

Još Hrvatska ni propala,
Dok mi živimo;
Visoko se bude stala,
Kad ju zbudimo.

Gaj.

a, kakor bi bil zrl v bodočnost, peval je Gaj o Hrvaški, trdno se nadejajoč, da se bode dvignila visoko, kadar bode vzbujena. Med buditelji pa je bil v prvi vrsti on sam — Gaj, kateremu je hvaležni hrvaški narod letos dné 27. septembra odkril spomenik v Krapini. »Visoko se bude stala!« Kako je pokazala zavest svojo, ko je postavila spomenik Kačiću v stolnem mestu, ko je izložila v istem mestu lepe pridelke domačega polja, domače pridnosti! Slaveč naposled Gaja, slavila je Hrvaška samo sebe.

Gaj ni znan samo med Hrvati, ampak tudi med Slovenci. Slovstvena zgodovina naša ne more prezreti tega imena. Zato je spodobno, da se z brati Hrvati tudi mi spominjamo narodnega buditelja, da ga poslavimo, da mu po skromnih močeh postavimo mal spomenik v znamenje istinitega spoštovanja.

Porodil se je Ljudevit Gaj v Krapini na Hrvaškem dné 8. julija l. 1809. Že kraj sam je bil ugoden dečkovemu razvoju, ker je tu živahno gibanje, ker se tukaj dotika s hrvaškim narodom nekoliko še slovenski. In zagorsko ljud-

stvo — je sicer revno, pa je dobro. Ljudevit je bil iz imovite hiše. Imel je preblago, jako razumno mater. Sam je pripovedoval pozneje, kako ga je učila ljubiti svojega bližnjega, svoj narod, ne z besedo, ampak z dejanjem. Videl je kot otrok, kako so hodili mimo rodne hiše ubogi kmetje z dela, lačni, bosi, na pol nagi. Zlasti v onih letih je bilo hudo, ko je trla ljudi še lakota (n. pr. l. 1817.). A v hiši dobrih Gajevih roditeljev se je tedaj vsak dan nasitilo 20 do 30 lačnih siromakov. Podoba blage matere, ki je delila revežem kuhane jedi in kruha, vtisnila se je sinu globoko v spomin. Pripovedovala je ob takih prilikah sinku, da je ljudstvo revno in lačno, ker je zapuščeno, ker ga nihče ne pouči v domačem jeziku. Ako bi se pa narod mogel učiti iz knjig v materinskem jeziku, ako bi duševno napredoval, tedaj bi tudi znal pridobiti si več in bolje porabiti svoje moči. Ta nauk materin je navduševal še moža, da je delal za knjigo domačo. »Knjiga, knjiga za narod, na narodnem jeziku!« to mu je zvenelo vedno v ušesih in odmevalo v srcu. (»Vienac«, 1891, št. 39. str. 623, 624.)

V gimnazijo je šel v Varaždin in tam dovršil pet razredov. Tukaj je spisal v

latinskem jeziku razpravo: »De antiquitate arcis et oppidi Krapina«. Hotel je dati spis v tisek, a zagrebška cenzura mu ni dovolila tega, češ, ne spodobí se, da bi dijak dajal spise v tisek. Da je pisal latinsko, ne moremo se čuditi, ako pomislimo, da je bilo tedaj po šolah vse latinsko in pa nemško. Drugi humanitetni razred (po naše šesto šolo) je dovršil v Karlovcu, kamor je nekdanj prihajalo tudi mnogo Slovencev. Tukaj je spisal in izdal l. 1826. nemško zgodovinsko razpravo z naslovom: »Die Schlösser bei Krapina, nebst einem Anhang in botanischer Hinsicht«. Istega leta je objavil tudi več hrvaških pesmij in prevodov, dokaz, da mu je bila na srcu domača knjiga. Ta dela nam kažejo, da se je Gaj zgodaj zavedal svojega poklica, pa tudi zgodaj deloval. Kako krepak opomin mladim možem, naj ne zakopljejo močij v prah vsakdanjih opravil, ampak naj uporabljajo vse sile v prospeh domovine!

Gaj je bil neutrudljiv. Že prihodnje leto (1828.) je nabiral gradiva za zgodovino Hrvaške, Slavonske in Dalmacije in imel ta namen vedno pred očmi.

Filozofične študije (po naše sedmo in osmo šolo) je dovršil v l. 1828. in 1829. na graškem vseučilišču in sicer z odliko. Baval se je tukaj pridno z estetiko in z zgodovino, pa tudi nabiral je gradiva za hrvaško zgodovino. »Joanej« v Gradcu, ta krasni deželni zavod, je bil Gaju za njegovo delo v vsestransko korist. — Odločil se je za pravoslovje in se ga šel učiti v Budapešto. Tu je obiskoval vseučilišče v l. 1829.—1831. in dovršil učenje. V tem času ga je zanimalo zlasti vprašanje o hrvaškem in v obče slovanskem pravopisu, pa tudi zbirko za domačo zgodovino je množil pridno in hodil v ogrski muzej, da bi našel podatkov.

Kako je takrat gorela v Gaju domovinska ljubezen in kako je bila delavna, o tem je pričal tudi sloveči Fran Kurelac, ko mu je govoril nagrobni govor. Prav Gaj ga je vzbudil za narodno delo, on mu je vnetil domovinsko ljubezen in mu pokazal pot, po kateri naj hodi.

Velevažno za Gajev razvoj pa je bilo v Budapešti občevanje s slavnim pesnikom »Slávy dcery«, Janom Kollárjem, Slovakom po rodu, a luteranom po veri. Kollár je znal divno govoriti in je očaroval mlade poslušalce in tovariše. »Bilo nam je, kakor bi nam usta namazal z medom«, pravil je Kurelac pozneje. Vsekako je Kollár močno deloval na Gaja, njegove vere pa menda ni kratil.

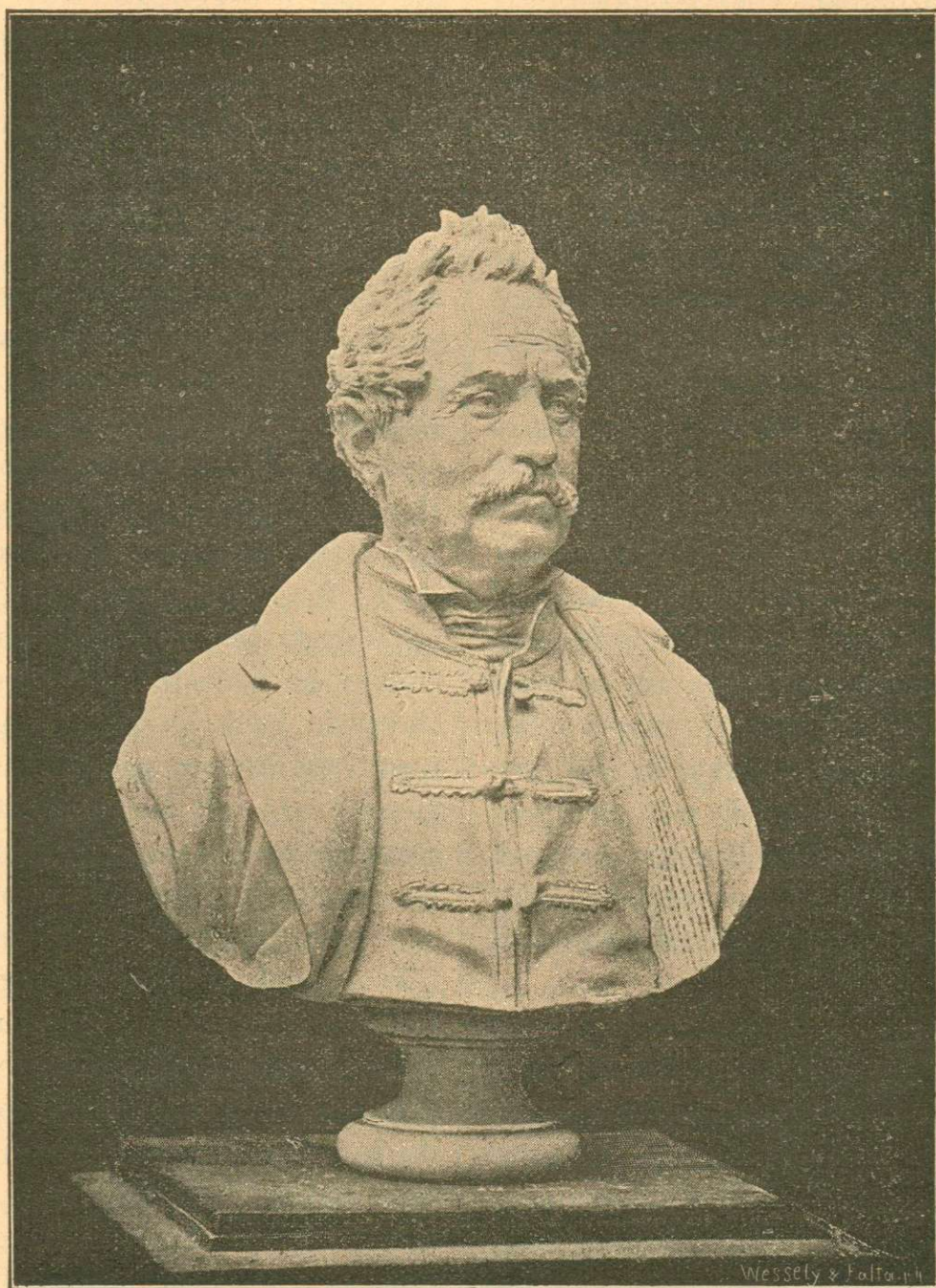
Tu bi bilo umestno, da bi segel globlje v zgodovino jugoslovanskega slovstva in čitateljem razvil vsaj jedno stran njeno, namreč zgodovino našega pravopisa. Bilo bi pa preobširno, ako bi se hotel ozreti na vse posameznosti. Le glavne stvari si predočimo!

Naši očetje, stari Slovani, so poznali dva pravopisa, oziroma dvojno abecedo: cirilico in glagolico. Prva se imenuje po sv. Cirilu in se je razširila jako daleč. Se dandanes rabijo nekoliko oglašeno cirilico (azbuko) Rusi in Srbi. Ko so začeli v 16. stoletju Trubar, tovariši in nasledniki pisati v tedanji slovenščini, niso se poprijeli nekdanje abecede, ampak rabili latinico po nemškem vzgledu; za šumevce so si sestavili po dva in dva soglasnika: zh = č, fh = š, sh = ž. Ta pravopis se imenuje »bohoričica« po Bohoriču, ki je spisal prvo slovensko slovnico. Treba priznati, da je bil gledé na tedanji čas — dasi sam na sebi nedostaten — oni pravopis dokaj dober in je družil Slovence z romanskimi narodi. Vendar vé vsakdo, ki je Slovenec po rodu in pazi na izgovarjanje, da v bohoričici ni vseh

znakov za naše samoglasnike. Zato so sprožili mnogi željo, da bi Slovani, ki rabijo latinico, pomnožili črke po azbuki-cirilici. Že Popovič (Jan. Žiga, r. 1705, u. 1774) jo je gojil, zlasti pa jo je prav

krepko izrazil Kopitar. Ker so se lotili abecednega vprašanja tudi drugi vneti rodoljubi, poprijel se ga je s skrbjo slavni Metelko, sestavil poseben alfabet na podlagi latinice in ga uporabil v

Dr. Ljudevit Gaj.

Oprsni kip Ivana Rendića na spomeniku v Krapini.

svoji slovenski slovnici »Lehrgebäude der slovenischen Sprache« (l. 1825.).

Dasi so mnogi pozdravili z veseljem novo abecedo, ustavili so se ji tudi veljavni nasprotniki. Vsaka novost si pridobi le polagoma priznanje; nova

abeceda pa seže globoko v kulturno stanje in delovanje narodovo, v šole, urade in med posameznike. Prišlo je na svetlo v metelčici nekaj knjig okoli l. 1830., a splošno se nikakor ni mogla udomačiti.

Na Hrvaškem je bila še večja zmešnjava, nego na Slovenskem. Pisatelji, ki so bili Lahom sosedje ali znanci, zavijali so jo po laško, drugi pa po nemško ali po ogrsko. Tako je bila Hrvaška razdeljena celó po pravopisu.

Kakor Slovenci, tako so tudi Hrvati poskušali že v preteklem stoletju napraviti si dosleden in popoln pravopis. Tako n. pr. zlasti znani Jambrešić, ki je v svojem besednjaku leta 1742. predlagal preprostejši pravopis, a žal, še sam ni bil v tem dosleden. Razne načrte so delali i drugi, kakor Budinić, Vitezović, Beljković, Gjorgjić in drugi. (»Vienac«, 1891, str. 616). Pa vsi ti poskusi so bili brezuspešni.

Kopitar je dopisoval i veljavnim Hrvatom, da bi se dogovoril o jednotnem pravopisu. Za azbuko se ni vnemal, Čehi in Poljaki pa, pišoči z latinico, niso čutili nujne potrebe, da bi sami ustanovili vseslovanski pravopis. Zato se tudi učeni Dobrovsky ni dal pregovoriti, da bi sestavil nov pravopis. Metelčici je bil sicer Kopitar prijazen, a vendar mu ni bila povsem po volji in tudi izprevideti je moral kmalu, da se ne bode obdržala.

Sedaj nam ni več nerazumljivo, zakaj se je tudi naš Gaj jel zanimati za to vprašanje. Prav zgodovinsko preiskovanje ga je opomnilo, da je Hrvatom za slovstveni napredek živo in nujno potreben jednoten pravopis. In 21letni mladenič je imel razuma in poguma dovolj, da se je lotil dela. Pa s kakim uspehom!

L. 1830. izide knjižica, pisana nemško in hrvaško (v kajkavskem narečju): »Kratka osnova horvatsko-slovenskoga pravopisa, poleg mudro-ljubnih, narodnih i prigospodarnih temelov i zrokov.« Vu Budimu l. 1830. Ta knjižica je velevažna.

Da je imel Gajev pravopis več sreče kakor prejšnji poskusi, tega je vzrok seveda najbolj pravopis sam, pa tudi tedanja dôba hrvaškega napredovanja. Gaj sam pravi, da se je oziral v svojem delu na modroslovne, narodne in gospodarske (ekonomijske) razloge. Prvo pravilo mu je bilo: Toliko znamenj, kolikor različnih glasov. Ni pametno spajati »dva slova kao treće«. Zato je napravil znamenja: č, ž, š, g, d, ņ, ĩ; ni pa spoznal glasnika é, niti samoglasnega r. Tako je ravnal po modroslovnem pravilu, naj se elementi ali prvine ne množé brez potrebe. Narodnih ozirov se je dobro zavedal Gaj. Upal je, da se bodo tako približali Hrvatje drugim Jugoslovanom, češ, sprejeli bodo pravopis i Slavonci, Dalmatinci, Štajerci, Kranjci i Korošci. In temu dostavlja: »Samo takvem načinom smemo se nadeati, da nekda ves veliki slavenski jezik iz vseh svojih različenosti vu čvetera glavna narečja skupztegnul se bude, kojeh slovstva na jake stupe izobraženosti i zvučenosti duha ter slovstvene složnosti vuprta, občinsko vseh Slavencev blago budeju.« In kdo ne vidi, da je ta pravopis prirejen tudi po gospodarstvenem načelu, da treba prostor rabiti varčno. Novi pravopis je v tisku toliko ožji od starega, da se prihrani pri najjednostajstih polah cela pola papirja. (»Vienac« ibid.). Ker so se takrat Slovani sploh in Jugoslovani še posebej vzbujali in urno šli na delo, pozdravili so mnogi rodoljubi ta pravopis kot ugoden pomoček za jedinstvo v pisavi in za napredovanje narodnega slovstva.

Zato je štel Gajev pravopis — gajica — kmalu dokaj prijateljev; pa tudi nasprotniki so se oglasili. Znani Babukić ga je prvi rabil v izdaji Kačićevi (1831. do 1836.) A Gaj sam, je-li kaj pisal in

praktično utrjeval svojo osnovo? L. 1835. je začel izdajati časopis »Novine Horvatzke« z nedeljsko prilogo: »Daniza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka«, torej kakor vidi čitatelj, v prejšnjem in ne v svojem pravopisu. Zakaj? Bal se je nasprotovanja, bal se je škoditi listu.

Kmalu pa so ga nekateri grajali, zakaj ne piše v novem pravopisu. Gaj se je polagoma udal nagovarjanju prijateljev, popravil nekoliko svoj prejšnji pravopis, natisnil nekatere stvari v novem pravopisu že leta 1835.; l. 1836. pa je bil novi pravopis tudi jedini in dosledni v Gajevem glasilu. H krati se je poprijel urednik namestu dosedanje kajkavščine — štokavščine, ki je obveljala v hrvaški knjigi in je sedaj pravo hrvaško književno narečje, književni jezik. Tako odločni in pomenljivi premembi v tako kratkem času!

Ta prememba je bila važna tudi za Slovence. Kdo ni že slišal o naši »abecedni vojski?« G. prof. Jos. Marn jo je popisal na drobno v »Jezičniku« (IX. leto; Metelko itd. str. 13. nasl.). Metelčica se je borila z bohoričico, tudi »dajničica« je bila prišla na dan: bilo je dobrote preveč, za slovstvo je bilo to kvarno. Sicer je bohoričica imela še največ prijateljev, a zdelo se je vendar, da se bode morala umakniti boljši pisavi. V 17. št. »Novice« l. 1844. že piše Bleiweis: »Od več strani, in iz vsih krajev, kjer se naše ‚Novice‘ beró, nam iskrene želje in krepke opominjevanja doné, de bi mi več sostavkov v ‚Novicah‘ z ilirskim pravopisam pisali, kteriga nekteri tudi občno-slavjanskiga imenovati začenjajo; ker se med Slavjani, ki z latinskimi čerkami pišejo, od dne do dne bolj razširja in ako se ga ravno sedaj vsi ne služijo, ga vunder vsi izobraženi poznajo... Kar mene vtiče,

jest ta pravopis sadajni dôbi in potrebam Slavjanov za narbolj permerniga spoznati moram, ne samo zavoljo njegoviga obraza in njegove ličnosti, ampak tudi zavoljo lahkiga naučenja in razširjenja... Zato mi Slovenci, kviško in tako vgodno naprej iti nemoremo, kakor bi želeti bilo, ker še zmiraj z jezikoslovnostjo preveč opraviti imamo, ker vsak svojo misel pristrastno trdi in tedaj edinosti ni.« Vendar je Bleiweis ravnal previdno, počasi. V 2. letniku »Novice« nahajamo še stari pravopis poleg novega, v 3. l. (1845.) je le še nekoliko sestavkov s starim pravopisom in v 4. vlada že nova abeceda, takšna, kakor jo pišemo sedaj. In »Novice« so kazale pot tudi drugim knjigam: gajica je obveljala med Slovenci. Nič niso zmogli ugovori Kopitarjevi, tudi ne pomisleki zaradi mnogih strešic nad črkami: Kopitar je umrl preje (1844.), predno je videl popolno zmago gajice.

Do te dôbe nas najbolj zanima delovanje Gajevo. Zato si ogledamo lahko le ob kratkem njegovo poznejše življenje. V januarju l. 1831. je prisegel kot notar, l. 1833. pa se je mudil dalje na Dunaju in se bavil s slovstvenim delovanjem. Omenili smo že, da je jel izdajati l. 1835. »Horvatzke novine«; te je premenil naslednje leto v »Ilirske narodne novine«. Hotel je s tem imenom družiti vse Jugoslovane. Ime »Ilirija« in »Iliri« je odmevalo takrat med Jugoslovani in tudi Slovenci so se vne-mali za ilirstvo. A l. 1848. se je zasukala dotedanja smer, ilirstvo je ponehalo.

Da bi deloval slobodno, ustanovil je tudi svojo tiskarno. A sam odslej ni pisal mnogo, rajši je govoril. Napisal je sicer »Dogodivštino Ilirije«, a ni je objavil. L. 1848. je branil kot goreč zagovornik svojo domovino v Zagrebu in na Dunaju, tudi je bil na čelu

deputacije, ki je šla k cesarju. A potem se je odtegnil javnemu delovanju in živel v miru do svoje smrti. Umrl je dne 20. aprila l. 1872. v 63. letu starosti.

Malo je mož, kateri bi bili tako krepko pospešili razvoj jugoslovanstva, kakor

Gaj. Zato je imé njegovo častito v njegovi ožji domovini, pa tudi Slovenci izrekamo s hvaležnostjo imé dr. Ljudevita Gaja. Mladini naši pa bodi vzgled pravega navdušenja za vzore, vzgled nepremagljive pridnosti!

Si, Deus, Te homines nossent!

iz svetnega hrupa se mnogokrat sam
V goščavo napotim, kjer dviga se hram.
Na steni v svetišču očara me slika,
Izdolben napis nad podobo svetnika:
Si, Deus, Te homines nossent!¹⁾

Viharja sem zemskega, srčnega prost,
Strmim na podobo jedini tu gost.
Vzbudi se spomin mi nekdanje krivice,
Izvabijo slôva mi solze na lice:
Si, Deus, Te homines nossent!

Po sreči človeško srcé hrepení,
A v svetu nesrečne jaz gledam ljudi,
Bogova zlatá in mesá sta jim v čisli;
Moj duh se jih v hramu spominja in misli:
Si, Deus, Te homines nossent!

A. M.

Grad — življenje.

Kedàr te v dolu, sivi grad,
Za cvetnimi motrím kostanji,
V srcé mi sili tajen jad,
Spomini se budé nekdanji . . .

Od daleč gledaš na raván,
Mogočno gledaš v dol na cvetje,
In vrt obkroža te prostrán,
Na vrtu krili mladoletje.

A zdi se mi, da sam stojèč
O prejšnjih snivaš časih davnih,
Nazaj si onih dnij želèč,
Ko bil svedòk si bojev slavnih.

Zatrt je prejšnje slave kras,
Oglodal čas ti je zidine,
Ponosne plemkinje obraz
Ne gleda več z visoke line.

Utihnil je veselja smeh,
Iz strun glasóv ne vabi ròka;
Po grajskem vrtu mnogo leh
Zakrila gošča je visoka.

Kostanje boža vetra hlad,
Nikjer, nikjer ni čuti glasa. —
Življenje prešlo zdiš se, grad,
Spominov polno — a brez krasa.

Kedàr zamišljena te jaz
Za cvetnimi motrím kostanji,
Temà mi lega na obraz,
Spomini se budé nekdanji . . .

Gorislava.

¹⁾ Ko bi te, o Bog, ljudje poznali!

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

(Konec.)

VII.

Na Samovcu je bilo huje dan za dnevom. Dominko ni maral ni za solze, ni za prošnje svoje žene; delal je, kar je znal: pijančeval in igral je. Delo potemtakem ni nič napredovalo, ker ni bilo pridnega gospodarja, in kar se je podelalo, bilo je le površno. Ni čuda, da se je premalo pridelalo, zlasti ker je pritislila še slaba letina.

Na Samovcu bi skoro kmalu ne bili imeli kaj jesti. Novi gospodar je prodal staro žito, novega pa ni zrastle zadosti. Denarja tudi ni bilo. Vse je pošlo, da nihče ni vedel, kdaj: dota, skupilo za žito, prešiči in živina. Trebalo je žita za kruh, a denarja ni bilo. Posli so zahtevali obleko in obuvalo, ker je bila že zima prišla v deželo in božič se je bližal: takrat dobivajo letno plačo, kateri je niso dobili že poprej. Dominko je peljal v Ljubljano dva debela prešiča in ja prodal; kupil je za denar koruze, usnja in še nekaj drugih potrebščin, a to še ni bilo dosti. Poslom je bilo treba plače, izposoditi si pa ni mogel nikjer. Prišlo je novo leto in posli so povsod obirali Dominka, pa ga tudi tirjali, naj jim plača. Na sv. treh kraljev dan ga je tirjal hlapec pri cerkvi. To ga je pogrelo. »Čakaj, vrag: jutri ti vržem tiste krajcarje v zobe, pa na Samovec se mi več ne prikaži!« dejal je Dominko sam pri sebi. »Jutri je semenj na Krki pri sv. Kozmi in Damjanu, tje ženem voli, da plačam hlapce in dekle.«

Drugo jutro se odpravi v semenj. Ona mu ni nič branila; mislila si je: »Čim

prej poproda vse, tem prej bode konec takega življenja. Če grem tudi prosit, huje ne bode.« Dominko ogrne suknjo, vzame palico in gre v hlev. Hlapec mu odveže voli in jih izpelje iz hleva. Potem jih požene z dvora po kolovozni poti na cesto. Hud mraz je pritiskal. Solnce je mrklo sijalo skozi meglo, ivje se je delalo celó po obleki, laseh, obrvih in trepalnicah. Vrane so vzletavale s poti in sedale na oledenelo drevje. Na cesti je došlo Dominka še več drugih kmetov. Nekateri so gnali na prodaj, drugi pa so šli kupovat.

Semenj na Krki je bil dober, in Dominko je prav lahko prodal voli. Nekaj goldinarjev bi bil sicer lahko več dobil za-nje, a ker se je bal, da bi mu ne ostali, dal jih je prvemu kupcu, ki je vprašal za-nje.

Popoldne se je vračal domov. Pri-družili so se mu Jesenovec iz Hoste, Močilar s Kališča, Kozar z Brda in Zidarček iz Kuzmanke. To so bile štiri osebe, nikjer priljubljene, ki so imele vedno denar, pa si ga niso niti prislužile, niti drugače pridobile pošteno. Vsi štirje so bili zviti igralci, ki so obrali Dominka že za marsikak goldinarček. Zabavajoč se z različnimi pogovori dospejo v Robovje. Dominko je hotel naravnost domov, a pregovorili so ga, da je šel z njimi k Brankovčanu na kupico vina. Pili so ga in pili toliko časa, da je Dominko pozabil na dom.

Zvečer izvleče Močilar iz žepa zamazane karte za igro ter jih položi pred Dominka: »Ná, pa prvi mešaj!«

»Ne igram nocoj«, dé Dominko ter porine karte sosedu.

»Pa sami igraymo!« reče Jesenovec, vzame karte in jih zmeša.

Igrali so sami. Bili so že navajeni Dominka in so vedeli, da se ne bode premagoval dolgo, da ne bi igral.

Nekaj časa Dominko gleda igranje. Podobice so ga vlekale na-se z vso silo. »Pa še meni dëli!« dé onemu, ki jih je prav tedaj delil.

»Tako je prav, kaj bi samo gledal! Nocoj bodeš imel še srečo s toliko denarjem«, pravi Zidarček.

Igrali so. Dominko je parkrat dobil, ali po naključju ali po sreči, ni vedel. To ga je ujunačilo, da je igral še srčneje. Časih je še dobil, največkrat je pa izgubil. Čez nekaj ur je zmenjal poslednji desetak. Spomnil se je hlapca, spomnil se je drugih potreb; voli je prodal, denar pa zaigral. Kje bode sedaj še dobil denarja? Nikjer ne, ako ne nocoj. Igral je dalje.

»Stoj, ti goljufaš!« zavpije Kozar ter prime Dominka za roko.

»Jaz goljufam — jaz?«

»Da, ti, ravnokar sem te videl!«

»Mirujta, saj ni nič, igraymo naprej!« dejali so drugi in igrali so zopet mirno naprej. Kozar je ostro opazoval Dominka. Ko je hotel zopet napačno igrati, plane Kozar kvišku, zažene mu karte v obraz, poči ga po glavi ter zavpije: »Goljuf!« Dominko škrtne z zobmi, pograbí steklenico z vinom ter jo zapodi Kozarju v glavo. Skočita skupaj, oni trije pa vmes. Krčmar prihiti, da bi jih umiril. Ker drugače ne more, upihne luč, kar je večkrat pomagalo. Toda tukaj je bil boj prevroč, bili in rovali so se naprej, miriti jih pa ni hotel nikdo, ker se je vsak bal za-se. Kmalu pa jeden zaječi bridko: »Joj, zabodel me je! Pomagajte!« Mahoma poneha

grozno rovanje, le proti vratom se zapodé igralci kot temne pošasti, med tem ko oni še parkrat zaječi in zakliče z zadušnim glasom na pomaganje. Potem pa je bilo, kakor bi se nekaj neukretno zvrnilo po tleh.

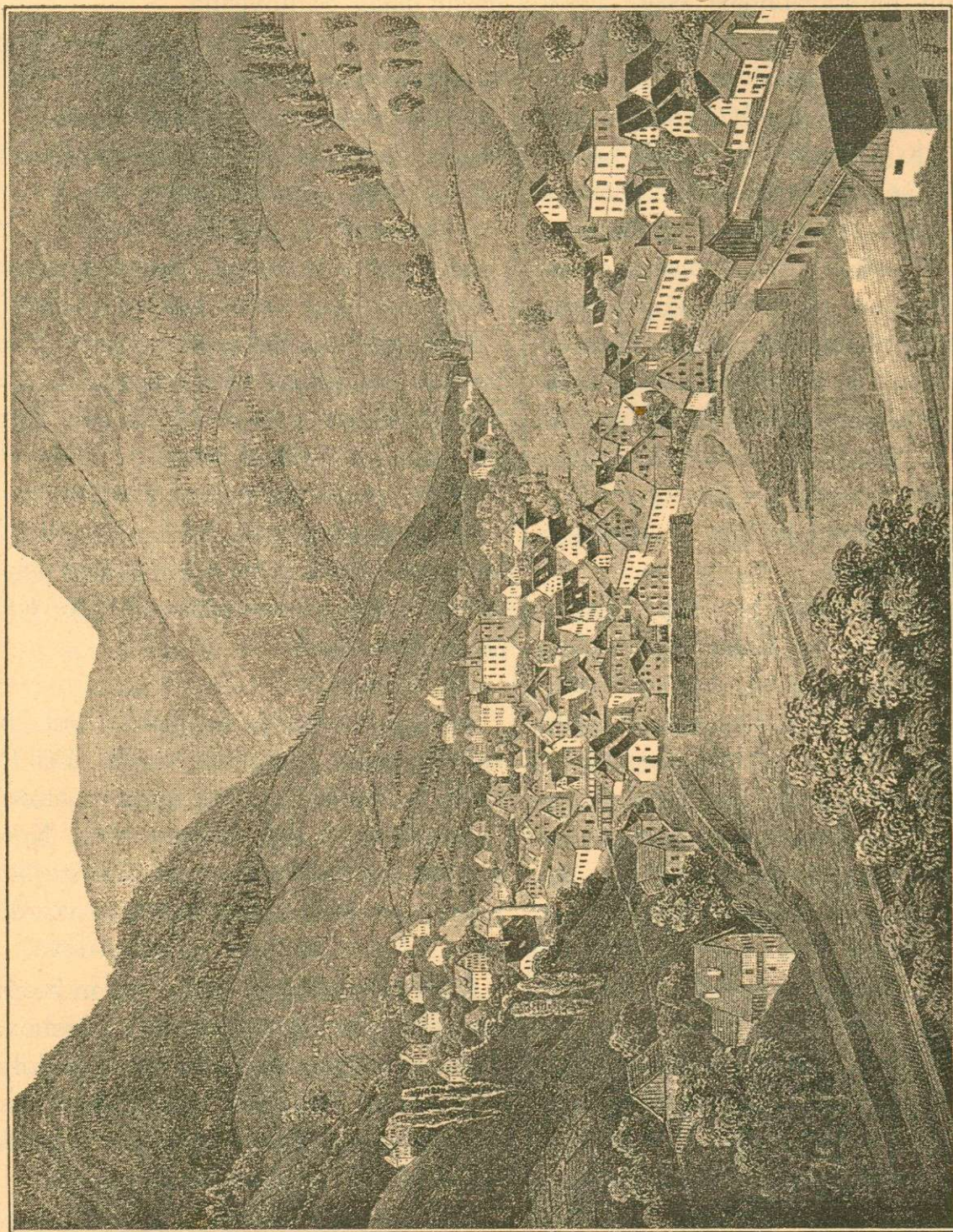
»Luč, luč!« kliče oštir in ropoče z nogami in rokami. Naposled naredé luč in posvetijo. O, groza! Mož je ležal vznak, nož mu je še tičal v prsih, kri je vrela na tla, iz ust pa so mu tiščale grde pene. Ko mu posvetijo v obraz, spoznajo mladega Samovčana. »Brž, brz jeden na Samovec po ženo in po starega, drugi pa po duhovnika! Morebiti še živi«, kričal je Brankovčan in begal sem in tje. Težko je bilo pripraviti hlapca, da je tekel na Samovec; po gospoda pa je šel bližnji sosod.

Prva je prišla žena. V naglici se je slabo oblekla in prihitela s hriba vsa prestrašena. Bil je vendar njen mož. Nekaj časa pozneje pride Samovčan. »Saj ni tako hudo, kakor vpijejo«, mislil si je; »kak pijanec ga je prašnil, da ne more iti domov.« A tega ni bil pričakoval, kar je zagledal v gostilni; smilil se mu je, čeprav ga prej ni mogel videti. Domača položita ranjenca na posteljo, ker je bil še živ. Nož pa mu pusté v prsih, da bi mu kri hitro ne odtekla, in da bi videle priče, kako je bil zaboden, in mogle povedati, ko bi pozvedovala gosposka. Zmeda je bila zaradi strahú tolika, da nihče ni mislil na zdravnika. Še le, ko pride za dobre pol ure duhovnik, ukaže, naj gredó takoj po zdravnika. Ranjencu pa moči sam z ženo vred glavo s kisom, da bi se zavedel. Res pogleda kmalu. Mašnik migne ljudem, naj odidejo, on pa ostane malo časa sam pri nesrečnem možu. Ta ni mogel govoriti, v prsih ga je grozno peklo, v grlo je silila kri, ker so bila pluča zadeta. Le težko ga je

nekoliko izpovedal skrbni duhovnik, potem poklical ljudi in ga mazilil s sv. poslednjim oljem. Zaužiti ni mogel ranjenec ničesar,

Tu potegne jeden izmed prišlih kmetov nož iz rane. Kri je bruhnila s silo, in dasi so jo hoteli ustaviti, ni se jim posrečilo. Grozno je hropel Dominko

Idrija okoli leta 1850.

Po litografovani sliki.

in mahal še z rokami okrog sebe. Kmalu pa se umiri obnemogel. Po kratkem smrtnem boju premine.

Žena je jokala za možem zlasti zaradi takšne smrti. Še Samovčanu se je smilil in bridko je jokal stari mož.

Prenesli so ga v mrtvašnico, in drugi dan je prišla sodna komisija pregledat umorjenca. Pokopali so ga, orožniki so pa kmalu dobili in prignali one štiri malopridneže, ki so ž njim igrali, v zapor.

Na Samovcu je zopet gospodaril stari Samovčan. Sedaj je še le videl, koliko se je predrugačilo, odkar je bil dal iz rok gospodarstvo. Ni bilo ne žita, ne živine, ne orodja. Prikladal je svoj denar, da je kupil najpotrebnejše reči; vesel ga je dal, ko je vedel, da ga ne bode več zapravljajl neskrbni zet.

Ana je bila precej pobita; nagla moževa smrt jo je pretresla, in tudi zaradi spodobnosti se je vèdla resnobno. Vendar je bilo v obče živahneje in veseleje na Samovcu. Posli so delali pridneje, in spomladi so na Samovcu zopet prvi vsejali, kot prejšnja leta. Samovčan je kupil tudi voli in ž njimi oral. Ani pa se je polagoma vračalo tudi vešeljje. V mladosti se pozdravi marsikaka rana. Seveda tako cvetoča, kot je bila nekdanj, ni bila več; mnogo je bila pretrpela v tem kratkem času.

Iz materinega pisma je zvedel Lovro, kaj se je zgodilo na Samovcu. Takoj je bil pripravljen, da se vrne v domovino. Pisal je materi, da pride kmalu domov: kako vesela je bila starka!

Spomin na Samovčanovo hčer se je v Lovretu oglasil močneje. Kdo bi se temu čudil! Mnogokrat se trudimo, da bi kaj pozabili, a v istini vendar ne pozabimo. Tako tudi Lovro. Kaj bi storil sedaj? Vleklo ga je domov, zlasti, ker se je naveličal Amerike do grla. In doma? »Zgôdi se, kar je prav!« misli si Lovro in odpotuje v Evropo; med vožnjo pa misli ves čas na Selišče, kjer je bilo nekdanj tako prijazno, in na Samovec — ta nepozabni Samovec!

V torek pred tiho nedeljo že objame svojo mater. Dobra žena ni mogla govoriti od veselja. Objemala je sina in se jokala. Lovro pa se je radoval matere in domačije tem bolj, čim prijazneje se je napovedovala pomlad. Bilo mu

je, kakor bi se tudi njemu pomlajalo srce. A drugi so rekli, da se je postaral v Ameriki. In res mu je bila koža orjavela in brada zrastla. Bil je že bolj mož.

V nedeljo popoldne je gredoč k Pečarju došel Samovčana.

»Dober dan, oče!« pozdravi moža Lovro in mu pomoli roko.

»O, Lovro, kaj si ti?« začudi se starec ter mu veselo stisne desnico.

»Kdaj si pa prišel domov?«

»Ta teden, v torek.«

»Pa zakaj te ni bilo še nič k nam?«

»Ej oče, saj veste, kako je bilo!«

»Lej ga, lej, kako si čuden! Pozabiva to, pozabiva! Pa kako si se premenil! Skoro bi te ne bil poznal. Samo glas me je spomnil tebe.«

»Oče, postarali ste se, postarali!«

»E, kaj bi se ne! Kdor tako živi, ta se stara. Pa kaj bi ti to sedaj pripovedoval, saj se zmenimo drugóč. Kam pa greš sedaj?«

»K Pečarju.«

»Pojdi z menoj, da te še oni dve vidita; vem, da bodeta veseli. Pri Pečarju se pa oglasi, ko pojdeš nazaj.«

Lovro si ni dal dvakrat reči. Korakala sta po stezici, Lovretu dobro znani. Veselo ga je pozdravila Samovčanka, tako, in tudi še bolj, mlada vdova.

Kaj bi še nadalje pravil! Saj ni moglo drugače biti. Samovec je potreboval delavnega gospodarja in ga tudi dobil. — Po letu, ko je bilo opravljeno véliko delo, bilo je na Samovcu zopet ženitovanje, veselo za ženina in nevesto.

In kdor pride sedaj na Samovec, vidi vse v najlepšem redu, kar priča o dobrem gospodarju. Stari Samovčan je tega vesel in se rad poigra z mladima vnukoma, malim Lovrom in še manjšo Anico. Zeta ne more prehvaliti. Na Samovcu je sedaj zopet doma veselje.

Podobe iz naroda.

VIII. Hudi jeziki.

 naši vasi je umrl sivolasi župnik, in poslali so v vas mladega namestnika. Mladi se je lepo vedel in živel kakor svetnik. Ljudem se je jako priljubil, in le njega so hoteli obdržati za župnika. Ljudstvo je naganjalo občinske prednike, naj bi župniji priskrbeli tega mladega duhovnika. Prošnjo za prošnjo je pošiljalo županstvo na vse strani: na vladiko, na zaščitnico naše cerkve, baronico K. in na namestništvo. A ni bilo uspeha.

Ženske so obdelovale župana in občinske može, češ, da niso za nič, da so podkupljeni. Nekateri pa so trdili, da po nobeni ceni ne dobimo mladega namestnika za župnika. »Zakaj« — tako je razlagal France, vaški kovač, »vladika, baronica K. in presvetli cesar so bili skupaj v šoli in so tedaj vsi istih mislij. Radi tega nam ne pusté mladega pri nas in ga ne; bomo videli, bode-li moja veljala! Tudi jaz vem nekaj, in ne vi sami.«

Posebno pa so se protivile Miličevka, Kraljevka in Strjanka. »Le naj pride drug, naj!« rotila se je Miličevka, »pa se bodo že moške pomenili, da mu ne bodo niti odprli župnišča. Ker skoro bi rekla, da nas hočejo vsi pripraviti ob vero, ki nam ne pusté za duhovnega pastirja tega-le dobrega človeka, s katerim smo popolnoma zadovoljni. Učen je, kakor drugi in blagoslove ima tudi. In kako je glasán in razumljiv v besedi! Da, bolji je, nego prejšnji stari, ki je le tje nekoliko pomomljal, samo da je bilo. Ako pride dekan umestiti onega,

zvrne mu naš Janez voz na sredi trga pred cerkvijo. Kaj bi nam dajali onega! Saj se sliši, da je ne vem kaj storil in bil celó petkrat kaznovan, ker je preveč lasal otroke v šoli. Naj pride, naj, pretepat moje otroke! Vedno bodem naganjala našega, da ga pojde tožit. Kaj deste pa vi, Strjanka? Pojdete-li vi k maši, kadar bode on maševal?« vprašala je Miličevka smejé se svojo sosedinjo.

»Verujte mi, da ne pojdem niti k maši niti k izpovedi. Res! Skoro bi bila zábila. Sedaj bode bral ta-le mladi pšenico. Kdo bi je ne dal, če bi bila zanj? Toda pšenica bode za onega, ki pride. Sosedé, ali jo bodele dale? Vsi moški v našem koncu so se pomenili, da je ne dadó, da hočejo napraviti si nov plačilni red, da bode šlo po davkih. Sosedé, sedanjemu namestniku le dajmo, saj nam bode sam Bog povrnil! O kak duhovnik je to! Jaz mu bodem tudi nesla kave. Oj revež, kaj bode ž njim, ako ga pošljejo v gore, kjer je sam sneg, kakor pravijo!« in Strjanka si je brisala solze.

Ko se je poslavljal namestnik, udarilo je ljudstvo v jok po celi cerkvi. Le besedico je izpregovoril in ni mogel več; kar obrnil se je in maševal dalje. Kmalu je odšel. Prišel je novi župnik, tudi še mlad. Vozil se je počasi skozi vas. Ljudstva po vaseh je bilo malo. Neki mladeniči so se novemu župniku smejali — s klobukom na glavi. Vse je jokalo po namestniku. A trikrat bolj so jokali v vasi, od koder je odhajal

novi duhovnik. Zakaj poslednji je bil človek blage duše in zatega srca, pravi duhovnik Gospodov.

V cerkev je prihajalo sedaj malo ljudij. O njegovem prihodu je bilo grozdje skoro zrelo, jako lepo in obilno. Toda pet dnij pozneje se usuje toča v našo vas. »O ti nesrečni župnik! Zakaj nisi ostal, kjer si bil! O moj Bog! Angelja si nam vzel, vraga poslal! Prej nismo znali za točo.« Tako so mnogi ljudje vpili. Duhovnik je vse vedel, a delal se je gluhega in slepega. Vse je odpustil ljudem. »Saj ne vedó, kaj delajo!« bilo je njegovo geslo.

Miličevka ga je še vedno opravljala in črnila.

»Kako kuharico ima!« zasmehovala je duhovnikovo sestro.

»Kaj, to je kuharica? To je ževka, ne kuharica. Tako kmečki oblečena! Bog mi greh odpusti! Saj ji nečem hudega. Toda: vse, kar je prav! Stari župnik ni bil za nič, pa vsaj kuharica je bila čedno oblečena. Ta pa tako!«

Prav tako sta ga opravljali tudi Strjanka in Kraljevka. Dva tedna po prihodu župnikovem je Strjanka nagloma obolela in šla, od koder se ne vrne nikdo. V dveh dnevih jo je premagala bolezen. Ni hotela, da bi jo previdel novi župnik, ker ga ni mogla videti. Naposled se je vendar udala. Šli so ponj, a moral je nesti Najsvetejše nazaj. Prehitela jo je smrt. Miličevka je bila pri umirajoči, in to jo je jako pretreslo.

Za pet dnij se je Miličevka hudo prehladila in si nakopala plućnico. Po noči je začela vpiti in prositi moža svojega, naj ji pomore, ker ji je hudo za smrt.

»O Janez, pojdi, pojdi mi po duhovnika, pojdi po župnika, da se izpovem. O teci, teci, prosim te, Janez, jutra ne dočakam. O teci! O! — O!

Kako me bôde! O usmili se me! Teci po župnika! Ako ne bode hotel, ker sem ga opravljala, prosi ga, Janez, veš, prosi, tudi poklekni predenj, pojdi, hiti, teci! Hitro, da se mi ne zgodi, kakor Strjanki, da ne umrjem brez vsega! O to bi bila strašna kazen božja. Hiti, Janez, hiti!«

Mož ni hotel verjeti iz početka, da je res tako hudo, toda prestrašilo ga je ženino trpljenje. Bal se je, da bi jo izgubil, njo, s katero je živel mnogo let v miru, njo, ki je povzdignila hišo in jo oprostila dolgov. — Ubogi duhovnik! Oni dan ni bil za nič! A danes? O, kako je dober! O polnoči je prišel k Miličevki, in kako hitro, brez ugovora! O, kako dobro ji je délo. In prav je bilo, da je prišel. Žena je umrla, predno je zasijala jutranja zora.

Kraljevka je potem molčala, kakor bi ji bil jezik zamrznil. Vendar jo je županstvo tožilo, in dali so ji teden dnij zapora.

Poteklo je pol leta in župnik se je s svojimi vrlinami prikupil vsem svojim ovčicam. Njegov migljej jim je bil ukaz. Moški in ženske, vsi od kraja so ga hodili prosit odpuščanja, prejemali pogostokrat zakramente, nosili mu babje-verne knjižice in protestantovske biblije. »O, kakega duhovnika smo sovražili!« rekla je nekega dné Kraljevka: »To je pravi angelj. Kako lepo in učeno govori! Poslušala bi ga rada ves teden...« — O javno mnenje! *Krasjanin.*

IX. Pisar.

Premestili so me v majhno mestece na Gorenjskem, kjer sem se kmalu udomačil. Stanoval sem v šolski ulici, v hiši nekega zasebnika pri tleh. Moj vis-à-vis je bil sodiški pisar, po imenu Urh Trpotec. To vam je bil čuden

človek! Že njegova postava je kazala nekaj izvirnega, še več pa njegovo vedenje in delovanje.

Vsako jutro točno ob pol osmih je prišel na vežni prag, oblečen v starinsko, zelenkasto suknjo; na glavi je imel klobuk, izdelek iz preteklega polstoletja, okrog vratu pa zavratnik, štrleč na obe strani ob bradi navzgor; obut je bil v čevlje z visokimi golenicami. Roki je nosil na hrbtu. Rejen ni bil. Rjave oči so se mu svetile globoko pod čelom. Nos je imel navzgor zavihan; široka usta se niso nikdar napravila na smeh; po ostri bradi mu ni kaj prida rastlo, zato se je bril le pred velikimi svetki. Uhlji so mu stali daleč proč od glave. Ob pol osmih vsako jutro je prišel torej na vežni prag, kakor sem že povedal, pogledal je po ulici navzdol in navzgor, potem pa na nebo ter je pri tem opazovanju vihal nos. Ko je malo presodil, kako vreme bode čez dan, krenil je po ulicah navzgor in po nunski ulici na trg. Na vogalu trga je postal in pogledal po trgu, ni li kje kdo njegovih predstojnikov, da bi se ponižno odkril in priklonil. Ako ni videl nobenega, stopil je tje k branjevkam in si kupil za par krajcarjev jabolko ali drugega sadja. Potem se je vrnil po isti ulici ter je šel na grad v pisarno. Gredé je sam seboj govoril ter je brcal kamenje raz pot. V pisarno je prišel vselej prvi. Kar je kupil, stresel je v predal, nato je odložil klobuk in suknjo, utaknil je med zobe zobotrebko, brez katere ni bil nikdar, vzel dolgo gosje pero in sedel k delu. Kako uro pozneje je prišel v pisarno njegov poglavar, sodiški pristav. Vošil mu je v globoki ponižnosti dobro jutro. Pristava je imel tem rajši, čim strožji in sitnejši je bil. V pisarni ni govoril z nikomer nič. Ako je imel pisati, pisal je, da se je

potil; ako pa ni bilo nič silnega, pomakal je pero v črnilo in je zopet brisal, ali je pa vrtil zobotrebko med zobmi. Predalček je imel vedno odprt in kadar je pristav zakašljaj ali se vseknil, posegel je po jabolko ter ga odgriznil dober kos. Ko so ljudje spazili to navado, kašljali so in smrkali, da ubogi Urh Trpotec ni vedel, pri čem je.

Iz pisarne je šel zadnji, okoli pol jedne. Popoldne je bil zopet prvi v pisarni in poslednji je šel ven iz nje, in sicer vselej skozi zadnja vrata za grad, izvzemši po zimi. Tam je krmil nekega kuščarja — tako so rekli — že čez deset let s kruhom. Ko je nakrmil ljubljenca, šel je malo naprej na nekoliko vzvišeno mesto; od tam je pogledal na vse strani neba in je vohal po zraku, kako bode vreme. Po vremenu se je ravnal sprehod. Ako je hodil sam, govoril je po poti glasno. Če mu je prihajal naproti kak človek, ognil se ga je daleč; ako se pa nikakor ni mogel ogniti ga, tedaj se je rajši vrnil, kakor da bi šel mimo njega. Posebno ženske se je bal in nikdar ni hotel nobene srečati.

V mraku se je vrnil domov. Doma je najprvo vzel vrč za vodo in šel po sveže vode k vodnjaku na trg. Stare vode ni nikdar izlil iz vrča, ampak je na vodnjaku vselej pritočil, da je bil vrč poln. Potem je večerjal jabolka ali suhe hruške, krlje, suhe češplje in kar mu je prišlo jednakega med zobe.

Plače je imel za svojo izredno marljivost le 22 gld. Res je moral skromno živeti ob tako pičli plači. Kadar je prinesel domov mesečno plačo, takoj si jo je razdelil. Imel je majhno omarico in tam si je naredil pet predalčkov, kamor je deval denar. V prvem predalčku je imel za stanovanje, v drugem za hrano, v tretjem za perilo, v četrtem za obleko

in v petem za druge potrebe. Hrano je imel slabo; poboljška si ni privoščil razven v nedeljo: h kosilu si je namreč kupil polič vina, katero je srkal prav počasi v kakem kotu; njegov brat pa, s katerim sta bivala skupaj, gledal je poželjivo od strani ter godrnjal in zabavljal čez-nj. Govorila seveda nista z bratom nič. Sploh ni Urh Trpotec rad govoril z nikomer, ako ni moral. Kadar ga je kdo vendar-le kaj vprašal, hotel se ga je Trpotec z nepravim odgovorom urno odkrižati. Njegov tovariš v pisarni ga je vprašal nekega jutra: »Kje ste bili včeraj, Urh?« — »Da, da, dež bo šel, dež; tri tedne bode lilo, kot pred vesoljnim potopom: tako stoji v stoletni pratiki«, odgovoril je Urh Trpotec.

Tako je živel dan za dnem, baje čez dvajset let skromno in zadovoljno. Le kadar se je peljal kam daleč na komisijo, tedaj se ga je rad navžil malo čez mero, kajpada ne na svoj račun. Drugi dan po takem veselem dogodku je prišel v pisarno, imajoč okoli čela polno krompirjevih in hrenovih obkladkov, kakor da bi lovil slepe miši.

Prišel je nov mlad sodnik v mestece, mil in prijazen mož. Ko je videl, da je Urh Trpotec prav vesten in marljiv, stopil je nekega dne k njemu ter dejal: »G. Trpotec, ker ste tako vestni in delavni, bodem vam priboljšal plačo.«

»Oh, gospod sodnik, tega pa nikarte, nikakor ne, jaz nečem nič več imeti, jaz sem s tem, kar imam, prav zadovoljen in si ne želim niti krajcarja več.«

»E, ne bodite nespametni! Veseli bodite, da vam več dam! Kar menite, da je preveč, pa zapijte, da vas ne bode težilo.«

»Kakor rečete, gospod sodnik; a jaz samo to pravim, da imam zadosti.«

Ko je Urh Trpotec prvič dobil več plače in je imel nekaj goldinarčkov čez

mero, šel je v prvo mestno gostilno pokušat vino. Polagoma se ga naleze. Pozno po noči se napoti domov opotekajoč se. Prispevšemu na trg se začne v glavi vrteti; hiše mu kar plešejo pred očmi kakor pošasti. Nekaterikrat se izpodtakne in sredi trga se zaleti v vodnjak. — »Aha, sedaj sem doma!« mislil si je Urh Trpotec. Pa duri so že zaprte, ker se nečejo odpreti. O, saj je zvonec pri vratih in lahko skličem kakšno pošteno dušo, da mi pride odpret!« Prime za drog, potegne jedenkrat, dvakrat in še večkrat, da je voda na vso moč tekla iz cevi ter je sesalnica škripala in cvilila. Slednjič začuje to nočno delo celó zaspani čuvaj, ki je v nekem kotu sanjal o tatovih in roparjih.

»Bog vé, kdo tako pozno nosi vodo?« vpraša sam sebe čuvaj in gre bliže k vodnjaku. Ko zagleda pisarja, kako besno vleče vodo, reče mu prav pohlevno:

»Kaj pa delate, gospod Trpotec?«

»Zvonim!« odgovoril je kratko.

»Ta je obnorel!« mislil si je nočni čuvaj in ga vprašal še jedenkrat:

»Kaj pa delate, gospod Trpotec?«

»Bedak prismojeni! Saj slišiš, da zvonim. Že cel večer vlečem za zvonec, pa mi živ krst ne pride odpret durij!«

»Res, obnorel je in sedaj kvari še vodnjak«, godrnja nočni čuvaj Krikee, prime do kože premočenega pisarja za roko ter ga potegne s seboj, da bi ga spravil spat v šolske ulice. Trpotec je šel, drugo jutro pa vstal s težko glavo in mokro obleko.

Drugi dan je vse mesto govorilo, da je sodiški pisar Urh Trpotec obnorel in da ga je nočni čuvaj rešil, da ni utonil v vodnjaku, kamor je hotel skočiti.

Za izredno marljivost je sodnik priporočil Urha Trpotca za srebrni križec

za zasluge. Ko mu je pristav to — za marsikoga preveselo — novico povedal, obrnil se je Urh Trpotec nevoljen ter zagodrnjal: »Bedaki, čemu mi bode? Meni ga ni prav nič treba.«

Prejel je srebrn križec za zasluge, sebi v jezo in nevoljo, nikomur ne v žalost. Marsikaj sem še čul o Urhu Trpotcu, a vsega povedati ne smem in ne morem.

Podgoričan.

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

(Konec.)

IV.

O, Hamlet, what a falling off was there!
From me, whose love was of that dignity,
and to decline

Upon a wretch.

Shakespeare: Hamlet.

Qitatelj, ki je vjen zapletenih dogodeb v povestih, pogreša morebiti oseb v naši sliki. A kaj! Več jih ne moremo tirati na pozorišče, kakor je treba. Naš junak ni mogel priti naglo v društveno življenje v C., saj je poznal mesto še le po zunanem licu. Vendar mu je pomagal ugoden slučaj, da se je deloma otresel dosedanje tesnobe in prišel v pravi »tok življenja«, kakoršnega si je želel.

Poteklo je nekaj dnij po poslednjem pogovoru med znancema. V teh dneh je Karol pridno pisal, pa poskušal tudi dobiti vsaj za silo kako stalno mesto ali službo v C., ker ga je jelo skrbeti njegovo stanje. Agentovski posel, ali bolje videz, da je agent, služil mu je prav dobro nekaj dnij. Ako je pa hotel tu ostati dalje, moral je misliti, da bode vzbudil pozornost. Zato je nameraval poprositi za kako mesto v pisarni, katerikoli, najrajši pa v uradni, javni. In res se mu je to posrečilo s pričevali

srednjih šol, zlasti, ker je bil nekoliko časa pravnik: priporočil se je tamošnjemu notarju tako, da ga je sprejel za perovodjo z ugodnimi pogoji. Iz stanovanja pri sošolcu se je preselil v stanovanje, katero je imel plačevati na mesec.

Neko dopoldne gre Karol po mestnem trgu. Bilo je tu živahno gibanje; saj treba zjutraj nakupiti vsakdanjih stvari za kuhinjo, zato imajo ženske redno opravke na trgu. Prav pred Karolom gre gosposka ženska oseba z nekaterimi rečmi v rokah. Zdelo se mu je, kakor bi mu bila znana, zato je stopal skoro tik za njo. A v tem hipu se pridrvita dva dečka, sujeta in porivata, ne meneč se za ljudi in jeden se zakadi naravnost v osebo pred Karolom. Nerodnež ni nič gledal, kam se bode zaletel. A ko vidi, da je izbil iz rok zavoj oni ženski, in je po tleh padlo nekaj blaga in pa drobnjave, zbeži, kakor bi ga bil odnesel veter, drug pa za njim. Jeza ni pomagala nič, treba je bilo pobrati. A

ko se ona oseba skloni, pristopi hitro Karol ter ji pomaga vljudno in prijazno pobrati blago, ki je bilo padlo in se razvilo po tleh.

»Blagovolite sprejeti! Ti grozni dečki! Trebalo bi klicati stražnike.«

»Hvala vam, gospod. Kako sem se prestrašila! Vsi živci so razdraženi. Malone padla sem; pa sedaj je dobro. Še jedenkrat, hvala vam bodi za vašo pozornost!« In oseba mu pogleda v oči, jednako pa pogleda tudi Karol novo znanko.

»Čemu hvala?« odvrne Karol. »Dolžnost je, da smo postrežljivi, zlasti tako nežnim gospicam.«

Videlo se je, da je hotel Karol biti ljubezniv v besedah. Tako govoreč stopita oba nekaj korakov dalje, kar sama ob sebi začneta iti skupaj, in razplete se med njima pogovor. Kaj bi ne med mladimi ljudmi! Karolu je ugajalo to tovarištvo in znanki tudi. Imenoval jo je gospico, česar se ni branila, in tako je sklepal, da je še neporočena. Karol sam ji pové, da je še le malo časa v tem kraju, pa da mu ugaja, in se želi tukaj nastaniti.

Konec ulice hoče zaviti gospica na stran v ožjo ulico in se posloviti, a Karol jo spremi še dalje prav do njenega stanovanja. Ko se poslovita, izreče mu gospica željo, naj jo obišče, on pa obljubi, da stori to prav kmalu in z veseljem.

Žarečim obrazom je stopila Lojza P. v svojo sobo, kjer je stanovala s svojo materjo. Odložila je malo breme, stopila pred ogledalo in se nasmehnila. Bila je sama seboj zadovoljna. »Sedaj, ali pa nikdar več«, reče sama pri sebi. »Oh, kako sem vsa zbegana! In srce mi tolče. Skoro bi dejala, da sem se ujela. Ali pa ne morebiti on?« — Stanovanje Lojzino je bilo jako lepo. Vse je bilo

nekako razkošno, mamljivo, kazalo je, da je imovita. Njen oče je bil trgovec in imel razprostrano trgovino. V njegovih hiši se je živelo potratno, v veliki obilici. Njegovi znanci so trdili, da ne bode šlo po tej poti dolgo naprej. Res napové nekega dné, da je propadel; napravi se razprodaja in vršé se razne homatije. V obče so mislili, da je pošlo vse imetje, blago in denar. A v istini je znal prebrisani, a brezvestni trgovec rešiti veliko svoto za-se, za ženo in jednega otroka — svojo hčer Lojzo. Kmalu potem pa umre nagloma, zadel ga je mrtvoud. Umrl je brez priprave na smrt.

V hiši našega trgovca je vladala popolna brezbožnost. Za cerkev se ni brigal nihče, posta niso poznali, molitve tudi ne. Lojza P. je bila vzgojena čisto brezversko. Zato ni čuda, da je bila igrača svojim strastem. In kako silne so bile te strasti, ker jih ni krotila pametna mati, marveč jim le stregla! Zgodaj je zapravila nedolžnost, a za sramoto se ni dosti brigala. V taki družbi, v kakoršni je živela Lojza, dá se vse prikriti, in sramota je le nekaj zastarel pojem. Lojza bi se bila vendar še omožila; a ko je propadla očetova kupčija, odvrnilo je to snubače. Odslej pa ni vprašal po njej nikdo več. Zato umemo lahko, da jo je vnela vsaka prilika, ki ji je obetala snubača. Kdo bi ji zameril, da se je želela možiti!

Tudi Karol je bil vesel novega znanja. Saj mu je bilo življenje v C. skoro že pust, in njegovi naklepi ga niso navdajali s tolikim navdušenjem, da bi ne gojil še drugih želj.

Nekoliko premembe je napravila v njegovem življenju občna razburjenost zaradi nekaterih dopisov in sestavkov v večjem dunajskem listu, ki so bili ostro namerjeni proti duhovščini in proti

Slovincem. V kavarni je vlekel Karol na uho in tako zvedel nekoliko o javnem mnenju. Nekateri so odobraval, drugi pa so obsojali tako pisarjenje, ki je bilo neresnično in jako žaljivo. Ugibali so tudi, kdo bi bil pisal take sestavke, a nič zanesljivega niso mogli pogoditi. »Torej nekaj sem vendar le storil«, rekel si je Karol zadovoljen in si mel roke.

Drugi dan proti večeru je potrkal Karol na vrata Lojzinega stanovanja, oddavši poprej postrežnici svojo naslovnico. Bil je sprejet pristrčno, mati in hči sta ga obsipali z vljudnimi izrazi. Povedal je, da je bival že več let na Dunaju, a da je sedaj prišel po opravkih v C., kjer utegne ostati dalje. Povedal pa ni svojega značaja, še manj pa, da je oženjen.

Kmalu je opazil Karol, kakšne nazore imata ženski. Znal se je ravnati po njih, zlasti se je znal prav hitro udomačiti. Ko je odhajal, vabili sta ga obe, naj kmalu zopet pride delat jima družčino.

In Karol je prišel zopet, prihajal je pogostoma, da so ga poznali že vsi v hiši in se popraševali, kaj bode iz tega. Radovednost je zvedela, da je on pervodja pri notarju S., dobrohotnost je dostavila, da se ženi pri P.-ovih, hudoben jezik pa je govoril vse drugače.

Na Martinovo je drčal mal voz po gladki cesti iz C. proti severni strani. Spredaj je sedel voznik, zadek pa naš Karol. Bril je precej oster veter in snežinke so naletavale. Pesnik bi bil imenoval vožnjo prijetno, ako bi bil zavrt v gorak plašč, slikar bi bil opazoval slikovite prizore: gola drevesa in pod njimi kope listja, prezebajoče tičke, velo travo, snežinke letajoče v vetru sem in tje, kvišku in zopet proti tlom, a naš junak je bil zamišljen. V kratkočasnem pogovoru mu je pravil neki

mož, ki je imel opraviti pri notarju, o imenitnem kapelanu, ki je v hribih štiri ure hoda od C. Pravil je, da je ta duhovnik posebnež, ki opravlja hribovcem duhovska opravila jako hitro, a poleg tega, da je učena glava, kakor malo takih. Karola je zanimalo to poročilo. Slišal je pozneje tudi, da so ga menda deli v hribe »za kazen«, ker je preveč slobodomiseln. Torej je bil vsakako imenitna oseba, in ko se je bil ponudil neki popravek ne daleč od one vasi, porabil je Karol to priliko, da obišče moža, kateri je vzbujal za njegove namene nove nade.

Pot po hudem klancu ni bila sicer prijetna niti za konja, niti za Karola, ker se je voz pomikal le polagoma, a porabil je Karol čas v to, da je sestavil prav določen in jasen načrt za ravnanje in govorjenje.

Popoldne ob dveh se ustavi voz pred vaško krčmo. Blizu nje se je dvigal veličasten zvonik proti nebu. Okolica je bila lepa, in nič ni kazalo, da bi mogel biti tukaj človek za kazen. Karol skoči raz voz, otrese si suknjo, potolče na trd klobuk, da bi se iznebil prahu, in jo mahne v gostilno. Imel je srečo: zaželenega gospoda je dobil v gostilni. Saj je bilo Martinovo, in ta dan — kakor pravijo — krsté vino.

Kaj je bilo bolje naravno, kakor da sta se pozdravila, ako tudi ne pristrčno! Saj v mali sobi, kakoršna je bila naša gostilna, niso ljudje ločeni, ampak pivci se hitro združijo. Karol je jedel in pil, ker je potreboval obojega, postal je dobre volje in prikupil se je kmalu navzočim.

Tekla je beseda, tekla je tudi kapljica. Oštir je vedel mnogo domačih stvari, katere je povedal, gospod kapelan tudi ni molčal; prihajali so v sobo drug za drugim: sosedje, občinski pisar, učitelj,

da je bilo naposled jako živahno. Karol pa je pazil na vse in se ni dal pre-motiti vinu. Bistro je opazoval kapelana, in zaničljiv nasmeh se mu je zazibal na ustnicah ob vsakem pogledu na duhovnika, ki je mnogo preveč pozabil na svoj stan in pa na kraj, kjer je bil. Drugim pivcem je bil njih »veseli« kapelan jako všeč: če so brili norce, če so kleli, če so grdo govorili, on je vse prenašal. Seveda so zmajevali župljani in župnik z glavo in govorili le s pomilovanjem o nesrečnem duhovniku; tudi mu je župnik rekel marsikako svarilno besedo. Nič ni pomagalo: »Dandanes smo slobodni«, odgovoril je navadno in šel po svojih potih. Ob drugih prilikah pa je povedal temeljiteje svoj zagovor: »Jaz storim dolžnost v cerkvi, za druge stvari ne brigaj se nihče!«

»Ali mi dovolite, da povem, kaj se godi na Dunaju?« vpraša Karol na glas zbrane goste.

»Povejte, povejte!« začuje se od vseh strani.

»Z Dunaja bode prišla popolna sloboda, da bomo verovali, kar bomo hoteli, delali, kar se bode komu ljubilo. Samostane bodo odpravili, menihe in nune pa bodo poslali nazaj na njih dom, da bodo, kakor so bili preje. Pridiganje po cerkvah bodo odpravili...«

»Joj, joj, čujte! Ali je res? Konec sveta bode.«

Zares se je bil spravil Karol na konja zoper cerkveni in državni red, kakor ga tako radi mnogi zasedajo, da begajo ljudstvo. Kapelan je čul, kar je govoril prišlec in tudi razumel. Ni vedel, kaj bi počel. Naposled vzame palico, katero je nosil vedno seboj, plača račun in gre. Bilo je to jedino pametno, kar je mogel storiti. Kar stopi Karol za njim in ga prosi, da bi smel nekoliko priti

k njemu, kar mu oni rad dovoli in ga celo povabi k sebi.

»Kaj, konec sveta? Jaz pravim, vere in cerkve bode konec«, roti se Karol.

Naš junak je poznal premalo kmetiško ljudstvo. Mislil je, da se dá takoj potegniti na katerokoli stran. Ko so pivci opazili, da govori zoper vero in cerkev, godrnjali in zabavljali so čeznj dovolj glasno.

Dostojnost nam ne dovoljuje, da bi navajali še dalje Karolovo govorjenje; konec je bil, da mu je oštir prepovedal tako govoriti in mu svetoval, naj zapusti takoj njegovo hišo.

Prvi poskus, da bi storil kaj proti veri med kmeti, ponesrečil se mu je tako, kakor pri Kališu. Zato je le težko krotil nevoljo, ko je hitel iz gostilne proti cerkvi in župnišču, da bi dobil novega duhovskega znanca.

»Zdravi! Vi ste zanimiv mož«, pravi mu kapelan, ko ga posadi za mizo, »a ne vem prav, s kom imam častno priliko govoriti.«

»Z uradnikom iz mesta. Rad spoznavam ljudstvo in je izkušam. Vi me danes niste prav umeli, ako ste odšli zaradi mojega govorjenja. Menite-li, da sem mislil vse resnobno, kar sem govoril? Bežite no! Vendar povedite mi, kaj pa vi mislite o tem? Slišal sem, da ste razumen in učen duhovnik. Menite-li, da ne bode naposled zasijala dôba take slobode? Sedaj pridigate vi na javnem mestu; a pride čas, ko bodo nastopali pridigarji moje vrste.«

»Ej, kaj mi to! Takrat nas ne bode.«

»Ne, ne, ne pustim vas. Povedite mi odkrito — saj vem, da ste moj somišljenik — kaj mislite o veri, ki vlada dandanes med ljudstvom?«

»Vsaka dôba ima svojo vero, in ž njo treba računati. Kakšna pa pride, tega ne vem. Upam pa, da pride dôba

vzvišenih vzorov, o katerih nam govore novodôbni misleci in pesniki.«

»Ha, vrlo, vi ste mož!« reče Karol, poskoči na noge, ter gorko stisne roko duhovskemu somišljeniku. »Tako še nisem slišal, da bi govoril človek iz vašega stanú.«

»Za to se ne brigam, kaj mislijo drugi, jaz se brigam za to, kar zahteva 19. vek. Da, da, dovolj sem čital in mislil, hodil sem po svojih potih, nisem prisegel na to, kar so mi rekli učitelji in tako sem si ohranil zlato slobodo prepričanja.«

»In slobodo uživanja«, dodá sam pri sebi Karol.

Mi pa moramo dostaviti, da učenost našega moža ni bila tako velikanska in njegovo prepričanje ne posebno trdno. V bogoslovju se je učil površno in le toliko, da je lezel od letnika do letnika, pozneje pa nič več in je skoro še to pozabil, kar je prej vedel. Rad je bral knjige in časopise v novodôbnem duhu pisane, nikdar pa ne temeljitih del. Postal je tako — sam je bil tega kriv — nesrečen duhovnik, ali bolje rečeno, nesreča za duhovnike, ker njegovo mišljenje in ravnanje je bilo vsem, ki so ga poznali, v bridko žalost. A pomagati si ni bilo možno: mož je bil nekako popularen, kakor bi rekli, in bati se je bilo vselej pohujšanja in nemirov, kadar so hoteli kaj ukreniti proti njemu. Čitatelju naj se to ne zdi čudno. Človek je človek, deni ga v katerikoli stan hočeš. Duhovski stan pa je božja naprava, ko bi odpadla tudi polovica duhovnikov.

»Gospod kapelan«, zakliče navdušeno Karol za nekaj časa, »ali smem te vaše izjave zapisati in priobčiti?«

»Čemu to? Bodite pametni! Tako govorimo med sabo, to je naše zasebno mnenje. Za javnost to še ni. Za javnost se mora delati bolj počasi, bolj pre-

vidno. Treba v mičnih spisih, v povestih in pesnih delovati na veliki narod. A take izjave . . . čemu? Pustite to!«

»Čemu? pravite. Jaz pa mislim: Resnica na dan! Ako ste prepričani, povejte to vsakemu človeku! Ako ne, ne delate značajno.«

Preveč resnice je bilo v teh besedah, kakor da bi se bil mogel duhovnik jeziti nad Karolom.

Pogovarjala sta se znanca še o marsičem, in skoro mračilo se je, ko je od drdral Karolov voz po klancu proti mestu. Naš junak se je radoval, kakor je rekel, »svoje zmage« in premišljal, kako bi vse to porabil za list.

Danes je Karol pisal precej dolgo v noč, a drugo jutro tudi dolgo spal, da je zamudil celó dober kos službene ure.

»Včeraj pa ste šli na deželo, gospod Rekar. Radovedna sem, kaj vas je vleklo tje«, vpraša ga zvečer Lojza.

»Ni vredno, da bi imenoval. Uradni posli, saj veste.«

»Vi se izogibate; no, nič ne dene. Ali nameravate tukaj ostati dolgo, morebiti celó ustanoviti si svoj dom?«

Karol jo pogleda, a tudi ona mu je pogledala v oko tako čudno vprašajoče, da je bil malo zmeden. Oni večer jima ni tekla govorica.

V.

Horatio, I am dead;
Thou liv'st; report me and my cause aright
To the unsatisfied.

Shakespeare: Hamlet.

Nekateri dogodki v našem življenju so usodni. Privedejo nas do trenutka, ko se moramo odločiti za to ali ono stran, poprijeti se prve ali druge poti. In kakor se odločimo, tako se odloči tudi naša usoda. Tak trenotek je prišel tudi za našega junaka. Karol je poleg vseh zamotanih razmer prišel v najsitnejšo:

v denarsko zadrego. Sam ni vedel, zakaj, a vendar zgodilo se je, da mu z Dunaja ni več dohajal denar. Pisal je in prosil, zahteval, pojasnjeval, a nič ni pomagalo. Takoj po onem obisku, o katerem smo pripovedovali v prejšnjem poglavju, poslal je bil uredništvu dva ognjevita sestavka: v jednom je pisal o licemerstvu duhovščine, ki ima sama drugačne nazore, kakor pa uči javno, in za dokaz je obetal, da navêde istinite vzglede; v drugem pa je govoril o zatiranju nižje duhovščine po višji duhovski oblasti in za dokaz se je skliceval na duhovnika, ki je zaprt že nad 30 let v samostanu N. Sestavki so vzbudili sicer občno pozornost, a pisatelja so pahnili v pozabljivost. Karol ni mogel zvedeti, zakaj. Razlagal si je pa, da je utegnilo lastništvo lista imeti kake sitnosti zaradi onih spisov, ali da je odpadlo nekoliko naročnikov. Sestavka sta bila res pisana z žveplom in žolčem.

Zadrega je rastla od dné do dné. Plačilo od notarja ni bilo majhno, vendar pa nezadostno za njegove potrebe. Hotel je iti nemudoma na Dunaj, da bi sam osebno razvozlal ta usodni voz, a nekaj ga je zopet zadrževalo: razmere med njim in Lojzo.

Ko je bil skoro že v stiski, šinila mu je neka grozna misel v glavo, katero je pa odobril in sklenil, da jo kmalu izvrši.

Karol ni prezrl, da je bila Lojza proti njemu bolj kot navadno prijazna. Tudi je spravila govorjenje tu pa tam na možitev. Da ima denar, to je ne samo slišal, ampak tudi videl. In njemu samemu se je zdelo, da se nekako vjema ž njo, da mu ugaja ta ženska, dasi ni vedel, zakaj. Ne samo nedolžnost, ampak tudi pokvarjenost, pregreha je večkrat mična. »Kaj torej, ko bi se na-

videzno ž njo poročil, potem pa pobegnil v Ameriko ali v Švico?« Ni upal, da bi šla ž njim, še manj, da mu bode dala denarja — »brez ceremonij«, kakor je rekel.

Odslej je bil ž njo še prijaznejši in nekega dné je besedo zasukal tako, da se je ženitev umevala kar sama ob sebi. Zastran bodočnosti je zatrjeval, da mu je to najmanjša skrb; tudi je bila Lojza z materjo vred preverjena, da je jako zmožen in mu ne more oditi lepa sreča. Nameraval je v tujini pečati se jedino s pisateljivanjem; saj je ta posel za nekatere ljudi jako ugoden, in Lojza si je dala to kaj rada dopovedati. V Ameriko ali pa v Švico iti, to jo je mikalo že zaradi njene precej žalostne preteklosti.

V teh načrtih in bojih je priplavala Karolu pred dušne oči večkrat kot čudovito lepa podoba — blaga žena, Tekla z lepim detetom. »Kaj neki dela sedaj? Kako skrbi za moža! Kako pretaka solze! Ali ni bolje, da hitiš nazaj, kamor te kliče dolžnost, nego da si tukaj v grozni nevarnosti?« — Tako ga je opominjal spomin na ženo, opominjala vest kot rešilni angelj, naj krene ob pravem času s poti pogube. A ni mu dalo. Kaj mu bode uboga žena? On rabi denar, zakaj skoro gotovo mu je ušla služba pri listu — in za Teklo je še vedno čas, saj mu ne uide, dobi jo, kadar jo le hoče. — Tako je gojil Karol grde misli, in čim dalje se je pečal ž njimi, tem vabljiivše so se mu zdele. »E, kaj!« reče naposled, »ako mi ne bode všeč ta Lojza, pustim jo, pa je stvar končana.«

Ker se je Karol že enkrat ženil, bili so mu dobro znani vsi poti do namere. Vse bi še šlo, le potrebna spričala dobiti, n. pr. da je samec ali neoženjen, to bi lahko delalo zapreke. »Kaj pa, če pride stvar na dan?«

Karol ni bil v sklepah trd kot jeklo; večkrat ga je strah navdajal prav resnobno. Ognil bi se temu slučaju, ko bi šla brez ženitve v tujino. A, ko sproži to misel Lojzi, pogleda ga ježno in reče odločno: »Drugače ne, kot če sem vaša žena.« Vedel je, da se bode držala tega sklepa trdno, zato ni silil vanjo, ampak pripravljaj prav skrbno vse, česar je bilo treba.

Zglasita in predstavita se župniku; že ima Karol potrebne dokaze v rokah, celó spričevalo o samskem stanu, katero je pa sam napravil, torej ponaredil uradno pismo. Takoj po božiču bi imela biti poroka. Karol je bil v groznicah skrbeh, najrajši bi bil vse podrl ali pa ubežal; a ostal je, hudobija je imela že preveliko moč do njega. V tem času si je tudi priskrbel strupa za skrajni slučaj.

Toda župnik, ki je imel oklicati nevesto, bil je previden mož. Zdelo se mu je, da tukaj ni vse v redu, zato je pisal uradno na nekaj strani in po prvem oklicu zvedel, da je mož že oženjen. Osupnil je in ni vedel, kaj bi storil: ali bi izročil to stvar gosposki, ali bi ga sam posvaril.

A nesreča Karolova je prehitela dobrohotnega župnika. Z Dunaja dojde na mestni urad vprašanje, je-li tukaj tak in tak človek, tega značaja, došel ob tem času i. dr. V osebni popisnici je bilo zapisano, da je oženjen. Kmalu ga zasledi stražništvo, pokliče ga pred-se, popraša njegovega gospodarja — in zve, da se ženi, da je na oklicih.

»Vse je izgubljeno«, misli si Karol; »tu ne smem ostati. Torej treba bežati. Kam? Na Dunaj; tam dobim denarja in potem naprej. Ako pa ne bodem mogel, tedaj naj pokaže strup svojo moč.« — Ponos njegov je bil pobit; vedel je, da je v vrsti navadnih zločincev. Dobro se je zavedal, da je druga

ženitev, dokler živi še prva žena, zločin po državnih zakonih.

Karol je sicer bežal, a policija je o tem takoj zvedela. Izstopivšega na Dunaju povabita hipoma dva stražnika, naj gre ž njima »v imenu zakona«. Dve uri poznej je bil Karol v preiskovalnem zaporu. — —

Hiteli smo s pripovedovanjem in opustili vse malenkosti, ker nimamo radi opraviti s kriminalnimi stvarmi. Prav zato hitimo še bolj in preskočimo deset dnij. Karol ni več v zaporu, ampak v bolnišnici v notranjem delu mesta. Pot pa, ki ga je pripeljala tje, bila je res strašna. V zaporu je bil izgubil Karol ves pogum. A grozno se je jezil in klet. Ni hotel pripoznati, da je sam kriv vsega, le drugi so se mu zdeli krivi, zlasti duhovniki. V tem vedno bolj divjem stanju se mu je začel mračiti duh, žalost ga je obhajala, in v nekem mrklem trenutku použije skrbno spravljene strup. Kmalu se pojavijo hudi učinki: silen krč, grozno zvijanje, med katerim je nesrečnež divje kričal. Videlo se je, da Karol ni použil pravega strupa, ki umori hipno. Morebiti se je zmotil, ko ga je izkušal dobiti, ali pa je bil prevarjen. Hitro pride zdravnik, spravi mu nekaj tekočine v grlo, in na to se kmalu pomiri zastrupljenec. Dasi je užita tvarina delovala počasi in je zdravnikova pomoč nekoliko ustavila njeno silo, vendar je trpel Karol grozne bolečine. Proti večeru istega dne se je zavedel in spoznal, da je v bolnišnici. Povedó mu, kako je prišel sem. Bil je mirnejši, ker ga je prevzela silna slabost. Po noči pa se povrnejo bolečine. Grozno je vilo moža, otepaval je okrog sebe, obraz je bil nečloveški. Zdravnik je napovedal, da ne ozdravi več, da pa ne bode umrl takoj, ker bode drobovje otrpnelo le polagoma.

Drugo jutro je stala lepa, pa bleda, vsa objokana žena zraven bolnikove postelje. Bila je Tekla, Karolova žena. Pero je nezmožno, da bi popisalo srčne bolečine uboge soproge, ki je trpela tako po nedolžnem. A v taki nesreči imajo ženske mnogokrat neverjetno moč. V trpljenju so — dejal bi — močnejše in bolj junaške, kakor smo moški. Ker ni mogla moža vzeti domov, ostala je v bolnišnici in mu stregla. In kako! Redovnice, usmiljene sestre, so občudovala požrtvovalnost slabotne žene, ki je tako neumorno povračevala z dobroto najgršo moževo nehvaležnost. Tej ženi je cvetla živa vera v srcu, in zato je hotela vsaj sedaj pred smrtjo pripraviti moža do spoznanja resnice, do sprave z Bogom. Po dnevu se je Karol zavedel, dasi bolečine niso ponehale. Kdor bi bil videl Karola nekdanj in sedaj, rekel bi bil: »Kaj je človek, kaj je njegov ponos!« Izprva je še klenil in se rotil, potem pa samo vzdihoval.

Neizrekljivo milo in sočutno ga je tolažila Tekla. Brisala mu je pot s čela, pripravljala mu vse, kar je naročil zdravnik, in izvrševala tudi najtežavnejšo postrežbo.

»Oh, moj Karol, ne obupaj! Morebiti še ozdraviš, saj je Bog dober in usmiljen.«

Karol se je obrnil v stran. A ko je govorila na ta način drugič in tretjič, bil je mehkejši in je poslušal ženo. Bolečina je dober pomoček proti nappuhu. Dokler je brezbožnik zdrav, šali se z vsem in zaničuje Boga. Kadar ga pa podrè bolezen in ga prevzame bolečina, tedaj je voljniji in občutljivši za tolažljivo besedo.

»Tekla, pusti me, ne morem verjeti. Tvoja vera je dobra za-te, za-me ni in ni bila. Rajši me pusti, da umrem tako!«

Tekli je pokalo srce. A molila je in vzdihovala skrivaj in — upala. Bolniški duhovnik je prišel tudi h Karolu. Vedel je, kako je prišel sem in kako misli o veri, zato ga ni nagibal nagloma, naj se spravi z Bogom.

»Pa povedite vendar, gospod, zakaj naj imam vero?« vpraša Karol. »Saj je ne potrebujem.«

»O, da! Menite, da bi bili tukaj, ko bi bili gojili vero? Menite, da bi bili nesrečni, ko bi živeli po veri? Ne, ne — brez vere je človek kot voz brez voznika po nevarnih potih, konec mu je — poguba.«

»O, vera mi je bila že davno zoprna; cerkev se mi je zdela vredna sovraštva.«

»Da, z d e l a se vam je, pazite na to! Ali vam je pa učinila kaj žalega?«

»Ne, da bi rekel; pa dobrega tudi nič.«

»Ker niste marali za njene dobrote. Mnogi pa prejemajo od nje dobrote in so srečni. Vidite, mi vsi, ki delamo tukaj v bolnišnici, in vaša soproga: mi smo cerkvi jako hvaležni.«

»Ali ste pa uverjeni, da je vse tako, kakor sem slišal nekdanj v šoli?«

Duhovnik debelo pogleda bolnika: »Ali sem uverjen? Ako bi trebalo, umrl bi za to vero in nič bi se ne pomišljal.«

»Toda našel sem duhovnika, ki mi je rekel, da ne veruje vsega tako, kakor uči.«

»Bodi, da je tudi resnično, to nič ne dene. Greši lahko vsakdo in izgubi milost sv. vere, tudi duhovnik. A kako bode tak duhovnik odgovarjal Bogu! Kakšen značaj ima oni, ki se hlina vernika, v srcu pa misli drugače? Ne, to naj vas nikar ne moti! Glejte, ali umrjete brezversko, ali pa pomirjeni z Bogom, to ne poveča mojega imetja, ki ga nimam, ne stori pa tudi nič hudega mojemu telesu. A ljubezen do vaše duše me vleče in priganja, naj vam pomagam.«

Polagoma se je led tajal. Bolnik je zvedel, da ne ozdravi več, mislil je na smrt, a mislil v smrtnih bolečinah, ne za zabavo.

Kar bi se v drugačnih okoliščinah ne bilo zgodilo, zgodilo se je tu: Karol se je spravil z Bogom, prejel sv. zakramente in prosil ženo odpuščenja, odpuščenja tudi vse tiste, katerim je bil v izpodtiko.

Karol je ozdravel po duši, a telo je bilo razdejano: v hudih bolečinah je izdihnil še mlado življenje.

Po naročilu Karolovem je pisal bolniški duhovnik Kališu v C. med drugim to-le:

»... Kakor je tolažljiv za nas njegov konec, tako žalostno je vendar-le tako življenje. V večjih mestih niso redki taki slučaji. Saj ne more biti drugače. Ljudje nečejo poznati nikakega nramnega zakona, še manj pa se uklanjajo sv. veri: živijo, kakor bi se igrali, in v istini se tudi igrajo z najvažnejšimi, najsvetejšimi rečmi. Jaz kot bolniški duhovnik imam mnogo izkušnje; groza me je, kadar mislim na take pojave. Lahomišljenost, skrajna razbrzdanost je znak našega časa.

Ne zamerite mi, nepoznani gospod! Človek si tako rad lajša srce. Molite za svojega sošolca; upam, da mu je Bog milostljiv tudi tam, kakor mu je bil tukaj.

Še nekaj! Pripovedoval mi je o nekem žalostnem slučaju z duhovnikom, ne daleč od Vašega kraja. Prosil me je, naj poročim tudi njemu o njegovi smrti in o poslednjem koraku. Vi poznate menda nesrečnega gospoda; ne dvomim, da boste namestu mene izpolnili pokojniku poslednjo željo. Da bi pač izprevidel, kam gre on sam in kako po-

gubno je njegovo delovanje za vernike in vero. Kaj drugega, kakor napuh je kriv njegovega vedenja! A ne smemo soditi, saj si želimo vsi od Boga usmiljenja in zato moramo biti usmiljeni sami. Priporočujem se Vam v molitev itd.«

Za pol leta je došel onemu duhovniku od Kališa odgovor. V tem je poročal, da je omenjeni kapelan pomladi zbolel in pred kratkim umrl. »Ne vem, kaj bi Vam pisal o življenju tega duhovskega brata. Kar ste mi omenjali v pismu, to je resnično. Pa najrajši mislim, da je bil le zaslepljen. Čudno se mi je zdelo to, da ni občeval rad z duhovniki. Hvala Bogu, da je pred smrtjo poravnal krivice in spoznal zmote. Meni samemu je povedal, kako žal mu je, da je stopil lahkomišljeno v duhovski stan, in še bolj, da je v tem stanu živel lahkomišljeno. Umirajoč pa je ganljivo prosil Boga usmiljenja. Tudi njegova smrt nam je vesela tolažba.«

Pisatelj tega odlomka mora še povedati, da je Tekla živela po močevi smrti tri leta pri stariših in vzgajala sinka. Potem ga je dala v jako dober zavod, sama pa vstopila v neki samostanski red za strežbo bolnikov. V tem poslu se je kazala junakinjo.

Naš junak je bil odpadnik od vere, pa tudi od naroda.

Junaštvo izvira iz prepričanja, iz srca; junake dela navdušenost, največje junake pa vera. Ali morejo današnja lahkomišljenost, plitva izobraženost in verskemu prepričanju neprijazni duh vzgajati boljše junake, nego je bil naš junak? Ne, ne! Narod slovenski pričakuje in potrebuje drugačnih junakov.

Vse bo minulo.

Zmagala noč je; oblastno sama caruje,
 Žarek poslednji s črno temó je vmorila;
 Davi je zemlja solnce kot kralja slavila,
 Zdaj pa noči na čast zmagoslavje praznuje.
 Solnce, povej mi, kje ti je carska slava?
 Prestol se strl je, žezlo v prah se razsulo,
 Priča mi tvoja krone oropana glava:
 Vse bo minulo, vse bo minulo...

Carstvo ti danes pričenja zima snežena,
 Včeraj zemljó je še sapica božala mila;
 Zemlja-nevesta poroko je v pómlad slavila,
 Vdovi na licu blesti dnes solza ledena.
 Reci mi, vdovica, kje je tvoj rožnik duhteči?
 Mlado veselje poročno, kam je odplulo?
 Čitam na belih laseh ti odgovor molčeči:
 Vse bo minulo, vse bo minulo...

Nemo grobišče rodov že nekaj zakriva,
 Mimo prihaja še truma, žareč od veselja,
 Jutri pa mnogim zadnja ugasne želja;
 Kmalu nas vse posreblje smrtna njiva.
 Reci mi, gnilo, razpalo okostje pod rušo:
 Kam si ponos in čast in lepoto zasulo?
 Jeka mrtvaška udarja resnobno mi v dušo:
 Vse bo minulo, vse bo minulo...

J. K.

Spomini s planin.

III. Potoku.

Not lahek spev iz grla
 Na dan privreš iz skal,
 In tisoč na planinah
 Cvetic vzbudiš iz tal.
 A, ko planinski pôtok,
 Pridirja v dol tvoj val,
 Površje mirno v strugi
 Objame tiha žal.

Jaz tudi sem popeval
 Vrh sinjih gôr stojêč,
 A dôli v mestu hodim
 Otožen in molčêč;
 Zahajam k tebi, pôtok,
 In zdi se, da tožêč
 Tvoj val šepeče z mano:
 Nazaj ne morem več!...

A. M.

Po zimi.

Pokríl je sneg goró in plan
 Čez noč z odejo belo,
 Zamrl je cvet in spev glasán
 Z naravo mrtvo, velo...

Čez snežno plan mi zrê okó,
 Čez trate brez zelenja, —
 A duša moja zrê temná
 Na mračno pot življenja.

Na misel hodi meni dan,
 Ko v krsti bom počival,
 Ko mene bode — kot to plan,
 Mrtvaški prt pokrival.

In — Bog le vé, če bo-li kdo
 Takó pogrešal mêne,
 Kot jaz pogrešam zdaj bridko
 Prirode, prej zelêne?

Josephus.

Svetišče sv. Romedija v južnih Tirolah.

(Črtica. — Spisal Anton Jaklič.)

Najlepša dolina v južnih Tirolah je izvestno Nonska dolina (ital. Val di Non; latinsko Anaunia). Mikalo me je, da bi obiskal to dolino, zlasti pa znamenito svetišče svetega

Od svetega Mihaela sem hodil zopet pol ure do Mezzolombarda, ki leži na desnem bregu mogočne Adiže. Od tu vodi pot po ozki dolini vedno više in više, dokler se ne pride do trdnjavnice

Rocchetta, ki je zidana v kamniti soteski; po pravici bise imenovala: skalna vrata. Komaj bi kdo verjel, da se pride skozi to ožino v lepo Nonsko dolino. Krasna je ta dolina. Mnogo vasij in gradov je posajenih po njej, v sto metrov globoki zarezi pa se pretaka vodica Noce. Čez kake tri ure se pride v prijazno vas Tajo. Še jedno uro, pa smo v Sanzeno. Med Tajo in Sanzenom se vidi trg Cles in tudi grad Cles, iz katerega je izšlo mnogo svetnih, pa tudi cerkvenih slovečih mož. Zlasti

Romedija, ki je ondi. — V Tridentu stopim v železniški voz; hlapec od drdra proti severu in me pripelje v dobri pol uri na postajo sv. Mihaela.

imeniten je bil baron Bernard Cles, od l. 1514. do l. 1539. škof in kardinal v Tridentu. Dal je v Tridentu zidati tako zvano cerkvenozborsko cerkev »Maria

Maggiore«. Mnogo stavb v Tridentu in zunaj Tridenta ti kliče še danes, da jih je dal postaviti neumrljivi Bernard Cles, kardinal in škof Tridentski.

Srce vsakega popotnika se mora navduševati, ko zagleda vas Sanzeno (ad Sanctum Sysinnium). V resnici krasna je nje lega, rodovitno je polje, in vrtovi so bogato obloženi z raznim sadjem; priroda ti priča o milem podnebjju, hiše pa o sreči in bogastvu prebivalcev.

Za vernika pa je Sanzeno važna vas tudi zato, ker vidi tu najlepšo hišo božjo cele Nonske doline; v njej so shranjena trupla treh kapadoških mučenikov: sv. Sysinnija, Martyrija in Alexandra. Tukaj so prelili svojo kri (l. 397.), ter tako pridobili prebivalce te krasne doline, ki se po vsej pravici imenuje raj južne Tirolske, za Jezusovo vero.

Ne daleč od Sanzena se pride do ozke in globoke soteske, ki vodi k svetišču sv. Romedija. Na desno in na levo ne vidi oko nič drugega, kakor velikanske, gole pečine, ki strmé navpično v nebo. Tako blizu je pečina pečini, da ima v sredi le ozka pot in mali potok prostora. Vse je tiho, vse mrtvo, in nekak mrak se razprostira. To tišino v soteski oživlja le potok, ki hiti žuboreč po svoji poti, in pa šumeče listje na grmičevju. To spominja popotnika, da ni čisto sam, ampak da se javlja okoli njega moč največjega stavbarja, stvarnika samega. Kako prijetno dé ta priroda srcu! Kako lahko se dvigne duh kvišku, kako slobodno se vspne do vzora vse lepote, ko gleda to čudovito krasoto! Neki Istrijanec, ki je popotoval okrog zemlje in prehodil tudi mehikanske hribe in doline, trdil je naravnost, da še ni videl nič sličnega, da je soteska sv. Romedija prava posebnost, s katero se dá meriti malokatera druga.

Ko si korakal kake tri četrt ure po tej samotni soteski, razširi se nekoliko dolina. Stekata se namreč dva potoka: Rufreddo, ki prihaja od severovzhodne strani, in Verdes, ki priteka od vzhoda. Prav tu pa štrli v nebo visok, strm, skalnat grič, ki se je ločil od drugega hribovja. Okrog in okrog so — rekel bi — za stražo visoki hribi z ogromnimi, strmimi stenami: kakšen prizor! Na vrhu tega kamenitega stožca pa stoji cerkvice sv. Romedija. Da pridemo do nje, gremo po poti od vzhoda proti jugu čez zidan most, ki se vpenja nad potokom, potem jo mahnemo navkreber in kmalu smo pred svetiščem sv. Romedija, kakor nam je kaže naša slika.

Svetišče sv. Romedija je iz peterih cerkvic in drugega poslopja; v vse te prostore pa vodijo samo jedna glavna vrata. Nad vrati je v dolbini ali oknu kip svetega Romedija. Ko vstopiš skozi glavna vrata, razprostré se pred teboj strmo dvorišče. Na levi strani dvorišča je krčma in prenočišče za popotnike, na desni pa je stanovanje duhovnikovo. Na vrhu dvorišča se prično stopnice, po katerih prideš do peterih kapel; vsaka je nekoliko stopnic više sezidana od prejšnje.

Prva kapela pri vznožju stopnic na desni strani je bila sezidana leta 1487., sezidati jo je dal bojeviti vitez Jurij iz slavne rodovine Clesove v čast sv. Romediju, sv. Juriju in sv. Mihaelu. Okrašena je z jako umetelnimi presnimi slikami.

Na svodu so štirje veliki cerkveni učeniki in pa živali štirih evangelistov. Poslednje držé mnogo trakov, na katerih so zapisani razni izreki iz sv. pisma in cerkvenih očetov. Na stenah sta dve sliki: prva iz življenja svetega viteza Jurija, druga podoba pa kaže, kako je neki tesar, ki je delal pri svetišču, padel

v velikanski prepad, ne da bi se bil kaj poškodoval. Žal, da je nekdo te krasne slike — ne vem kdaj — prav vandalsko pokvaril; želeli je, da bi jih mojsterska roka popravila ter jim podala prvotno krasoto. Oltar je v renesanškem slogu iz leta 1607. in ima podobe sv. Romedija, sv. nadangelja Mihaela in sv. Jurija, na vrhu pa venčanje Marije Device.

Ako greš po širokih marmornatih stopnicah navzgor, (pobožni romarji se plazijo po kolenih in molijo na vsaki stopnici očenaš), vidiš na desni in levi strani skrivnosti iz trpljenja Gospodovega, narejene v velikih lesenih podobah. Na stenah visi obilo število zaobljubljenih podob, na katerih pa večinoma ni nikake umetelnosti. Ko si prestopil nekoliko višjih stopnic, prideš do kapele sv. Mihaela, kjer se hrani sv. Rešnje Telo. Tu pač kristijan najprej poklekne, da počasti Zveličarja, in ko je odmolil, občuduje pobožnost grofa Žige Thun-a, ki je dozidal to cerkvico l. 1514. Škoda le, da je napis za oltarjem zbrisan; narejen je pa drug na južni steni, ki kaže letnico 1584. Tu so zapisana imena Jurij pl. Spaur in Valèr, pa njegova soproga Marija Sidonija pl. Thun-ova. Cerkvica je sezidana v okusnem gotiškem slogu, v njej se vidijo tudi grbi blagih dobrotnikov.

Še nekaj stopnic više, in dospeli smo v tretjo, največjo cerkev. Vse stene so okrašene s slikami iz 17. stoletja. Na jedni strani oltarja je podoba oznanjenja Marije Device, na drugi pa vnebovzetje Matere Božje; na stenah je dvanajst aposteljnov v pravi velikosti, na svodu — res na pravem mestu — je naslikano vstajenje Gospodovo. Zares krasno in mojstersko je izdelana oltarna podoba, ki nam predočuje 13. postajo iz svetega križevega pota, namreč Kristusa

snatega s križa. — Ne dajmo se premagati trudnosti, ampak idimo sedem stopinj više: skozi starodavna vrata stopimo v četrto kapelo, ki je bila nekdaj stanovanje sv. Romedija. Jako lepo je okrašena s presnimi slikami, ki kažejo dogodbe iz življenja svetnikovega. Le škoda, da je ta kapela precej temna. V zidani shrambici hranijo ostanke sv. Abrahama in sv. Davida, ki sta bila tovariša sv. Romedija.

In naposled še dve stopinji navzgor, pa smo prišli v zadnjo, najvišjo cerkvico: vseh skupaj smo prestopili 128 stopnic. Ta cerkvica je prava cerkvica sv. Romedija. Tu nad oltarjem je shranjeno skoro celo truplo sv. Romedija. Na omari iz marmorja, kjer se hranijo ostanki svetnikov, vdolbena je letnica 1605. To omaro sta dala napraviti pobožni grof Janez Arbogast Thun in njegova blaga soproga Judita.

Ti ostanki svetnikov se po določenem obredu odpró in pokažejo v češčenje, ako želé in prosijo romarji. Nekak svet strah me je prešinil, ko sem zagledal ostanke sv. moža, ki je tu živel in delal pred petnajstimi stoletji.

V stolpu se nahaja zvon iz l. 1507. z napisom: Anno Domini M.CCCCC.VII. O REX GLORIAE CHRISTE VENI CVM PACE.

Sveti Romedij je bil rojen leta 330. in je bil sin imovitih in plemenitih starišev. Po njih smrti je zapustil dom, razdelil svoje bogastvo ubožcem in si izvolil ono samoto, kjer stoji sedaj svetišče, za prebivališče. Imel je dva tovariša: sv. Abrahama in sv. Davida. Bil je doma iz grada Thau ali Thun. Živel je po geslu: Išči prave modrosti! Pravo modrost najdemo ondi, kjer občujemo le z modrimi ljudmi ter zvesto poslušamo njih nauke.

Sv. Romedij je storil že v življenju mnogo čudežev. Po božji milosti in pomoči je izganjal z besedo hudobne duhove, pokladal roke na gobove, in so bili očiščeni, z molitvijo je ozdravljaj razne bolnike.

Še veliko bolj pa so se čudeži godili na njegovo priprošnjo po njegovi smrti in se godé še dandanes. Na tisoče in tisoče išče tukaj duševne in telesne pomoči. Zares jako pripraven je ta kraj za svetišče, svetišče samo pa prav primerno za romanje.

Sveti Romedij se navadno slika kot puščavnik, ki ima zraven sebe medveda.

Legenda nam to razlaga tako-le: Ko se je postaral sv. Romedij, potreboval je za popotovanje konja. Neki dan se je pasel njegov konj blizu goščave, a medved pride in ga raztrga. Sv. Romedij je hotel prav tedaj iti v Trident obiskat sv. škofa Vigilija. Ko pa zvé, da je konja raztrgal medved, zapové svojemu učencu Davidu, naj gre tje, kjer je medved raztrgal konja: tam bode našel medveda, tega naj prime in obsedla. Medved je bil pokoren kakor jagnje in nesel svetnika v Trident. Ljudstvo se je čudilo svetemu jezdecu, slavilo pa tudi Boga, ki tako poplačuje živo vero.

Nekoliko praških spominov.

(Piše —ě.)

(Konec.)

V.
Kje jih neki ni, o Bog? Grozno tvoje prokletstvo jih je razpodelo po širokem svetu njim v pričevanje, drugim ljudem pa v pokoro. Kje jih ni — teh razskropljenih Abrahamovih otrok?

Tudi zlata Praga se ponaša ž njimi. Dobrih 15.000 jih šteje in dobro jim je, drugače bi si ne bili sezidali deset zbornic. Nekaj posebnega je to židovsko mesto — Josefov — katero se je razprostrlo od mestne hiše Starega mesta in od sedanje pravoslavne cerkve tja do bregov reke Veltave. Ulica se druží z ulico, vsaka je kriva in ozka. Če gledaš potemnele, umazane nemške napise, če poslušaš njih govorico, pač hitro pozabiš, da si v slovanski Pragi. Ej, niso se izrodili, niso! Smrad puhti od vseh stranij, ni čuda: v raznih temnih vežah in nizkih prodajalnicah je naložene toliko stare šare, da je joj. In oni obrazi! Hm, saj ne bi dobil v kraljevskem Jeruzalemu, niti v ponosnem

Damasku bolj židovskega obraza, kakor ga dobim tukaj. Dolgi, vzbočeni nosovi, temne, goste brade in pa one divje, strastne oči, oj da, to je židovsko. Denar in pa denar, to jim je vse. In ta umazana, kričeča židovčad, katera se poganja po ulicah s psi in podi za tujcem, kako je odurna! A če se pomoli še iz okna ali veže debeljuhasta, grda glava kake židovke, potem se brzo nasitiš tega kraja.

In vendar ima tudi ta kraj svoje zanimivosti. Ko smo precej časa hodili sem in tje, pridemo naposled do starodavnega židovskega pokopališča, katero zovejo oni »Beth-Chajim« t. j. dom življenja, kar je pač lepo ime, ker izraža vero v drugo, večno življenje. No — židov je povsodi židov. Dve dvojace moraš položiti v mastno roko staremu židu, da dobiš listek za »dom življenja«. Povsodi je kamen in bezeg in zopet bezeg in kamen, le nekoliko travice je poraslo med njima. Čez dvanajst tisoč spomenikov se je porazvrstilo malone

drug ob drugem; na nekem grobu so h krati trije. Košati, debeli bezgi prostirajo prijazno zelene vejice na posivelo kamenje, posuto z židovskimi črkami. Mnogo bajek je nastalo o tem čarobnem pokopališču, katerega začetek stavijo praški židje v davno davnino, da bi bilo tako starejše od samega mesta Prage. A zgodovina dokazuje, da je iz 14. stoletja. Pokopavali so tukaj žide menda iz cele dežele, zato je toliko spomenikov; vsak grob je večkrat prekopan, saj je pa tudi zemlja črna kot črnilo. Posebno zanimiv je spomenik zvezdarja in rabina Löwa, iz dôbe Rudolfa II., okrog katerega počiva tri in trideset njegovih najmilejših učencev. Tu je pokopan tudi rabin Meissel, največji dobrotnik praških židov. Od dôbe cesarja Jožefa II. pa se židje več ne pokopavajo tukaj, ampak imajo novo pokopališče v Volšanah. Kadar cvete bezeg, tedaj je pač lep ta kraj. Tajinstven mir se razprostira po pokopališču; ne vidiš nič drugega kakor neštene spomenike, veterček pa raznaša prijeten duh in siplje belo cvetje na spomenike in na črno zemljo. Kako bi ne bil mil ta kraj vsakemu židu?

V Josefovju je zanimiva še starodavna sinagoga »Staro-nová škola« nazvana iz početka XIII. stoletja, zidana v lepem gotskem zlogu. Lepa je pa tudi l. 1837. sezidana sinagoga reformovane izraelske skupine, katere notranja oprava je veljala čez 100.000 gld. Dasi ima tudi ta kraj posebnosti, vendar sem rad zapustil to čudno židovsko mesto in šel zopet v lepše, češke strani zlate Prage.

VI.

Kakor se spominja Bošnjak zlate dôbe Kulina bana, tako se spominja Pražan srečnega vladanja slavnega Karola IV. Škofijo praško je povzdignil v nadškofijo, utemeljil je slavno češko vseučilišče, kakor tudi Novo mesto v Pragi, ustanovil je mnogo prezaslužnih samostanov in sezidal krasne zgradbe, kakor stolno cerkev sv. Vida, Karolinum in pa kameniti most, nazván Karlov.

Ker je o tem mostu poročal ta list že lani, omenjam samo, da ga sedaj

skrbno popravljajo in da bode skoro dogotovljen. Starodavni most bode stal zopet v nekdanjem sijaju.

Nasproti mestnemu stolpu, ki je v Starem mestu, dviga se ogromna zgradba — nekdanji jezuitovski kolegij — Klementinum. Na mestu, kjer stoji Klementinum, bile so nekdanj tri cerkve, samostan, 32 hiš, sedem dvorišč, dva vrta in dve ulici: iz tega sklepaš lahko, kako ogromen prostor je to. Tu so sedaj razni ustavi, stara slavna zvezdarna in pa ogromna vseučiliščna knjižnica (čez 150.000 zvezkov knjig in do 4000 rokopisov).

Če gremo od tukaj po Karlovi ulici mimo mestne hiše, potem pa krenemo v Železno ulico, pridemo do Karolinuma, kjer je bilo najpopreje praško vseučilišče. Nasproti je pa cerkev sv. Pavla, znamenita posebno zato, ker je tukaj župnikoval koncem 14. stoletja Jan s Pomuka (sv. Janez Nep.). V oni ulici pa, katera se prostira od Karolinuma mimo cerkve sv. Pavla dalje, odpira se ti lep prizor — praški trg z zgovornimi branjevkami, katere so razložile ondi raznovrstno blago.

Precej tam-le gori je na prodaj sadje. Ta ponuja debele, sočnate hruške, oni rumene breskve, ondi vidiš lepega grozdja, kakor da si ga baš sedaj utrgal na trti, ona hvali češplje, druga ponuja najlepše črnkaste višnje.

»Sedm za krajcar, sedm, sedm« — kriči, debela bradavičasta žénščina in pogleda sedaj vas, sedaj svojo košarico z lepo izbrano robo.

»Za dva, za dva« — dere se mali deček, kakor da je sam na trgu.

»Šest za nověj«, mrmlja sključena, nagubana babica, ko čuje vaše korake; vendar oči in srce sta ji v malem lončku, iz katerega srka črnkasto tekočino, že napol mrzlo. Kava je le kava!

Ona malo mlajša ne reče ničesar, pogleda vas na pol smehljaje, potem pa ponudi svoje blago. Kdo bi od vseh kupil! A tista pod velikim belim solnčnikom, ali dežnikom, ne vem kaj je, kateri pokriva njo in vse njene košarice in pletenke, ta pač nima časa, da bi govorila, zakaj mnogo kupcev ima. Poleg nje kriči soseda:

»Pět za krajcar, za krajcar, pět za krajcar.«

Tu sta dve pozabili, da niste doma; glasno se nadelujeta za kdo vé kako malenkost z raznovrstnimi priimki, kakor jih poznajo take ženičice. Ljudje so povsodi jednaki.

Gremo-li dalje, evo velikih in malih kokošij, ponosnih petelinov, drobnih piščet, nerodnih rac, mastnih gosij, gosposkih fazanov, ljubeznivih golobov. A ti revčki ležé tu goli golcáti, le glava in rep jim nista oskubena. Za češki obed je imenitna zlasti gos, tako, kakor hrvaškemu »stolu« suhe klobasice s kislim zeljem. Kaj čemo: vsako selo svojo šego, vsaka hiša svojo čud, pravi Beli Kranjec.

Neugoden vonj te pošegače v nosu — pogledaš in vidiš kupe raznovrstnega sira, v hlebi, hlebčkih, kroglijah; tu je svež, ondi malo trji, a z onim-le bi lahko razbijal kamenje. Diši pa dovolj neugodno; hajdimo naprej!

No, to je pa res noč in dan! Tu smrdljivi sir, tam-le so dišeče cvetice in venci. Kdo bi si ne kupil male kitice, da si iz nosa prežene one dišave! Tu se prodajajo cvetice na pravem mestu.

Poslavljam se od tega glasnega trga, kateri je zanimiv tudi onemu, kateri ne kupuje ničesar. Če te kedaj, prijazni čitatelj, privede prilika v zlato Prago, ne pozabi si ogledati tudi tega kraja.

VII.

Veselo življenje v Pragi! Ne vem, ali se mi je le tako zdelo, ali je res: na obrazih, katere sem srečaval, nisem čital zamišljenosti, ampak nekako brezskrbnost in lahkoživnost, da sem bil tudi jaz brezskrben in vesel. V takem mestu se čutiš res slobodnega in svojega. V Pragi gre vsakdo svojo pot; če te pa slučaj nanese na takega človeka, tedaj ti je dober znanec in vodnik, da ne rečem prijatelj. Ne redkokrat sem se tako s kom seznanil; tak prijazen tovariš mi je pokazal in razložil vse, kar je le vedel. Nekoliko takih prijaznih znancev je bilo skoro ves čas našega bivanja v Pragi z nami in nam požrtvovalno razkazovalo zanimivosti.

Praga je živahno mesto. Vedno je dosti naroda na ulicah, po prodajalnicah in raznih zabaviščih, vendar pa ni onega ropota, kakor n. pr. na Dunaju, kjer še dobro počíti ne moreš, če nisi v kaki skromni ulici. Ulice so lepe, široke, a ni po njih kamenitega tlaka, zato tudi ni ropotanja, kadar se pelje voz. Omenjal sem že nekaj praških cerkvá. V njih se hrani sto in sto zanimivostij, pa jih je tudi veliko, katoliških je 57. Od male starodavne romanske cerkvice svetega Longina na Rybničku pa do ogromne stolnice sv. Vida nahajaš raznovrstne cerkve. Prezanimiva je gotška cerkev pred Týnom, nekdanja glavna cerkev utrakvistov, z dvema lepima gotskima zvonikoma, veličasten je renesanški hram sv. Nikolaja na Mali strani, starodavna je cerkev Marije v nebo vzete v Emausih, kjer so jugoslovanski benediktinci častili mogočnega Stvarnika v zvonkem slovanskem jeziku, visoka je frančiškanska cerkev snežne Matere Božje in mnoge druge. Vse cerkve se odlikujejo s starinami in lepo stavbo. Zdi se ti, da še vedno rastejo visoki barvani oboki, da se ti odpira nebo z vsemi čari in krasotami. Cerkev mora biti visoka, čim višja tem lepša, ker prav v tem se razlikuje od drugih zgradb, in po njej se dvigamo tudi mi v duševno višavo.

Ne morem zamolčati male dogodbice iz svojega praškega bivanja. Ko sem prispel z izložbenim vlakom Slovencev in Hrvatov na večer v zlato Prago, pozdravil je mojega prijatelja in mene na kolodvoru odličen Čeh, dober najin prijatelj in naju odvel v določeno stanovanje. Ker sva, utrujena od dolgega popotovanja, potrebovala počitka, poslovil se je najin prijatelj. Popreje smo se dogovorili, da prideva jutri k njemu, a pot do njega nama pokaže najina gospodinja.

Nisva spala sama: z nama je stanoval prijazen mlad zdravnik, kateri je baš dovršil svoje izkušnje. Ko se zjutraj oblečem za silo, bila mi je prva pot k oknu, da vidim to zlato Prago. Hm, gledam, manem si zaspane oči — zares, krasna ulica se je razprostirala pod menoj. Iz visokega tretjega nadstropja

se lahko nekaj vidi. Ljudij je že vse mrgolelo, živalij pa tudi, posebno še psov; psi so se vspeli tukaj celó do konjske časti, zakaj siromakom vozijo večje ali manje vozičke. Ulica je bila proti dolnji strani malo nagnena, ob obeh njenih straneh so bila nasajena lepo zelena drevesca. Zanimala me je ulica, hiša pri hiši, ta lepša od one, izvečine vse nove: kaj takega se ne vidi pri nas doma.

»Gospod, smem-li vprašati, kako se zove ulica pod nami?« vprašam zdravnika.

»Palackého třída!« odgovoril mi je oni prijazno.

»No, a drevesca, so-li kostanji, ali so akacije?« vprašal sem ga dalje, ker moje brljave oči s take višočine niso videle jasno.

»Mlade akacije so, gospod!«

Dobro, mislil sem si in prodajal zijale na oknu, dokler se ni pokazal na mizi topli zajutrek. Po zajutru naprosiva s prijateljem gospodinjo, da nama pokaže pot do najinega znanca. Dobra ženica je bila precej pripravljena, in odpravila sva se od doma.

Bili smo menda v tretji ulici od našega stanovanja, ko se spomnim, da bi bilo morda vendar-le dobro, da si zapišem naše stanovanje.

»Gospa, prosim kje stanujemo?«

»Balbínove ulice, číslo 19.«, odgovori mi.

Izlekel sem iz žepa beležnico in si z debelimi črkami zapisal stanovanje, potem se pa nisem več brigal zanje. Gospodinja je naju spremila do prijatelja, ž njim sva šla v razstavo in tam ostala do večera. Češki znanec je odšel preje domov, a midva sva še ostala, da si ogledava čudovito fontano. Okoli devete ure se še le spomnim, da treba iti domov, ako hočeva biti točna. Sedeva na konjsko železnico in hajdi na Králjeve Vinohrade, kjer je bilo naše stanovanje.

»Evo akacij, to je »Palackého třída«, semkaj idiva!« dejal sem in krenila sva peš po široki, lepi novi ulici. — »Je-li je res Palackega?«

»Je«, odgovori mi prijatelj.

Greva po jedni strani gori, po drugi doli, gledava na vsaka vrata, na vsako

ploščico in številko, a devetnajste številke ni nikjer. Greva drugič gori, drugič doli, zopet zaman. Raca na vodi, kje je to! rečem in poprašam prvega gospoda, katerega sem srečal, kje je v Palackega ulici številka devetnajsta.

»Na tej strani bode, tukaj so lihe številke«, pravi, »no, pa saj vama pokažem. Bratje Slovenci, ne-li?« popraša naju dobri, debeljušasti gospod s sivo brado, pogledavši na najina trakova, in se odpoti z nama.

Grema v tretje gori — hm, zopet ni nikjer devetnajste številke; sedemnajsta je še tu, devetnajsto pa kakor da je klek odnesel. Starček maje z glavo, gleda tu, gleda tam, vpraša nekoliko poslov, kateri so se prišli hladit na večna vrata — zaman; odgovoré mu, da v Palackega ulici ni devetnajste številke.

»Ej, ti si pravi!« sune me prijatelj, »kaj si nisi davi številke zapisal? Poglej, morda se pa ulica zove drugače!«

Posežem v žep, beležnica je notri, gremo k svetilnici vsi trije in vidimo: Balbínove ulice číslo 19. Saj še pravé ulice nismo iskali; hajdimo v Balbinovo ulico! A jaz ga prav laskavo zahvalim za prijaznost, rekoč, da sedaj najdeva hišo sama.

Greva s prijateljem nekoliko korakov, kar postanem, počehljam se za ušesi in rečem: »Sedaj sva jo pa zadela! Saj ne stanujeva v Balbinovi ulici.«

»Kje pa?«

»Tu ne, evo moje glave, precej si jo dam odrezati, če je tu najino stanovanje. Saj sem zjutraj na svoje oči gledal drevesa v ulici pod oknom, a gospod zdravnik je povedal, da so akacije.«

»Te sem videl tudi jaz.«

»Pojdiva torej v ono ulico, kjer so drevesa!« zapovem zopet z nekako skrbnim in strašljivim glasom. V Palackega ulici sva že bila; morava poiskati še kako drugo ulico z drevesi. Greva v to ulico, greva v drugo, zakreneva sem, zakreneva tam: vse zaman, nikjer ni dreves. V Jungmanovi ulici sicer tudi raste nekoliko dreves, ali samo v jedni vrsti, ne v dveh, kakor sem zjutraj videl skozi okno. Bilo mi je nekako

čudno, nisem znal, ali bi se smejal, ali jezil. Pojdiva zopet nazaj! Zopet ta preklicana Palackega ulica, z drevesi na obeh straneh, pa brez devetnajste številke. Hodila sva sem ter tje in bila v zadregi. Predlagam, da ugibajva, katera hiša je najina, morda naju slučaj dovede v pravo. Šla sva torej ponosno po sredi ceste, ne ob straneh, in se ustavila pri vsaki hiši, da jo vidiva od vrha do tal, baš kakor da jo hočeva kupiti.

»Ta-le bode!« vskliknem veselo in pokažem z roko prijatelju svojo iznajdbo.

»Ne vem.«

»Jaz pa vem. Le pogumno naprej!« pravim in korakam ponosno, kakor pravi Kolumbus proti oni hiši, prijatelj pa nekako dvomljivo za menoj. Hm, povedati moram, da je moj pogum z vsakim nadstropjem padal in gori v tretjem nadstropju bil je že tako majhen, da ga ni bilo kar nič več, vendar nisem hotel nazaj, da nas ne bi ljudje imeli za nepoštenjakoviče. Prideva v tretje nadstropje vsa upehana, zagledava vrata in hajdi v sobo! A v istem hipu začujeva vpitje in krik in vidiva, kako se malo dekletce skriva za svojo mater; seveda bilo je že pozno, a ljudje so se spravljali k počitku. Šembrajte, to je nepravilika, ako prideš po noči v tuje, neznano stanovanje v velikem mestu! Zaprli bi te lahko. Nekaj sem izmrmral gospej o svoji nepraviliki, potem pa se obrnil nazaj. Oj, to je bila huda pot! Prijatelj je bil srečen, da se je tiščal le za mano.

Evo naju zopet v začarani Palackega ulici, katero sva premerila že tolikokrat gori in doli. One zelene akacije, na katere sem zrl zjutraj s takim zadovoljstvom in veseljem, zdele so se mi sedaj, kakor da se norčujejo z nama. Poruval bi jih najraje in zapalil za velik kres. Gori nad nama so migljale zvezdice milo in čarobno, midva pa sva iskala mehke posteljice, katera je bila morda blizu. Spomnil sem se prav živo pri-povedek iz tisoč in jedne noči in skoro

bi bil veroval, da kaka višja sila uganja z nama šale. Na svoje oči sem gledal skozi okno dva reda zelenih akacij, a v Balbinovi ulici ne bi našel ni travice, kako li ponosne akacije!

Šla sva vendar v Balbinovo ulico, pa nisva našla devetnajste številke.

»Beživa iz tega začaranega kraja!« dejal sem prijatelju, a nisem se mogel več jeziti, smejal sem se glasno h krati s prijateljem. Ali kam bi se obrnila v tujem, velikem mestu sedaj, ko je vsak kotiček napolnjen, ko je toliko tujcev v mestu! In še prav nič nisva poznala Prage.

Evo, baš ga je slučaj prinesel čuvarja mirú in reda, mestnega stražnika s sabljico ob strani! Ta bode prava oseba, ker nama bode znal svetovati. Vprašala sva torej njega, kje bi se dobilo pristojno prenočišče in mu povedala svojo nepraviliko.

»Morda pa še vendar dobimo stanovanje vaše«, rekel je in šel z nama nazaj. Šel sem i jaz, vendar le malo upal. Evo zopet Balbinove ulice, evo zelenih akacij v Palackega ulici — kar mi zadoni nasproti krepki:

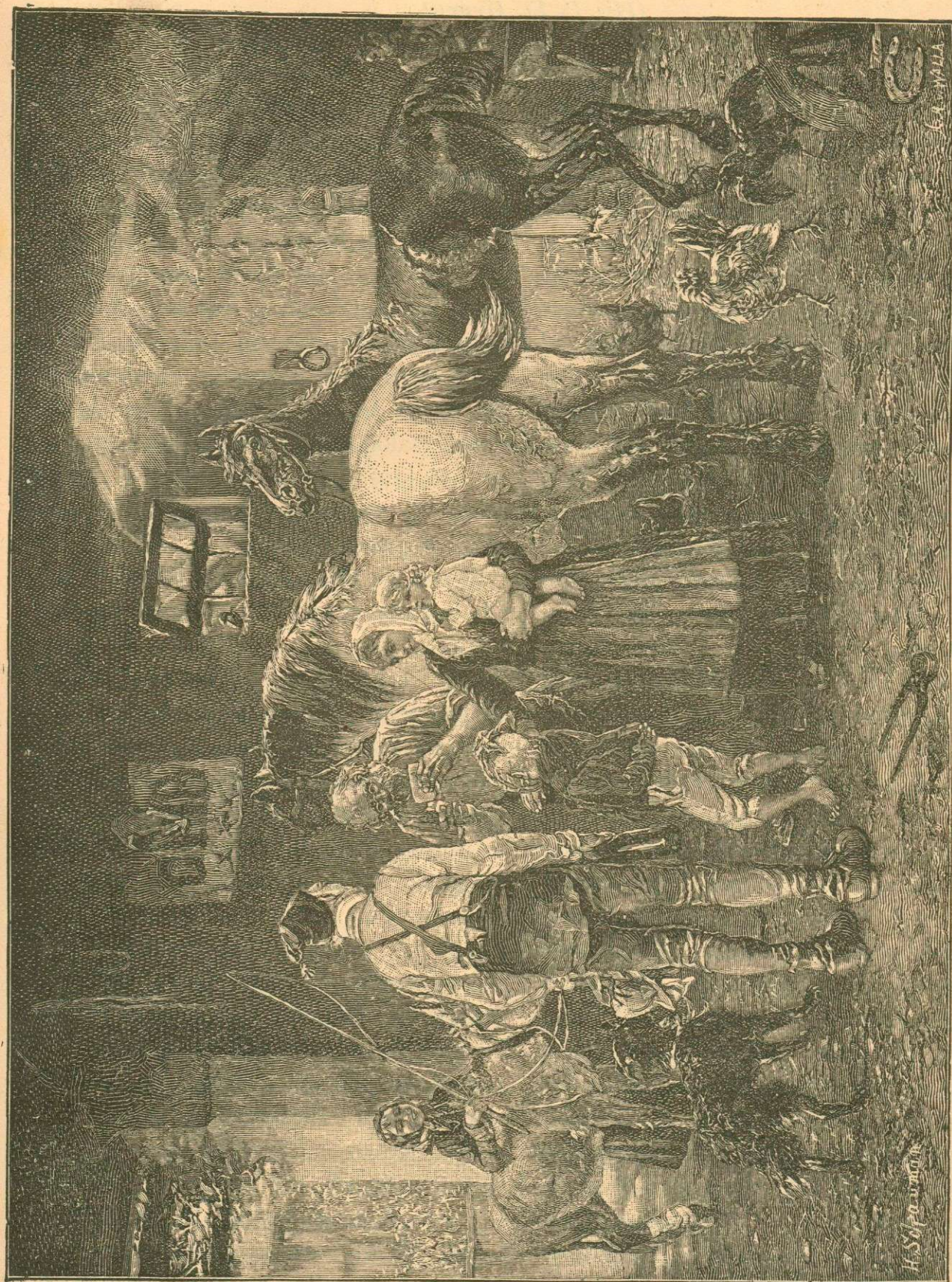
»Servus!«

A veste, kdo je bil? Zakasneli nočni potnik, najin sodrug, mladi g. doktor. No, to se je moral čuditi, ko naju je zagledal v družbi čuvarja javnega mirú — že prvi dan! Vesela sva ga pa bila, vesela, bolj kot svojega brata.

Pa je-li sva bila res začarana? Ne, hiša, v kateri sva stanovala, stala je na vogalu; vhod ji je zrl v Balbinovo ulico in tamkaj je bila tudi prav skrita številka 19., najino stanovanje pa v tretjem nadstropju je gledalo v lepo Palackega ulico, v kateri so rasle in še rastó one zelene, mlade akacije. Bil sem dobro naplačan za svojo brezskrbnost. Odslej sem si točno in redno zapisoval vsa pota in vse ulice, a drugič nisem več doživel take nepravilike. Morda bode tudi čitatelju koristilo, ako se spomni o praviliki moje nepravilike.

Pri selskem zdravniku.

Iz popotnega dnevnika.

(Piše *P. Fl. Hrovat.*)

(Konec.)

rugo jutro je bilo nebo oblačno, če tudi ni deževalo. Gore okoli Inomosta so bile zagrnene z gosto meglo. To ni všeč potniku, ki želi videti kraje, katerih še ni videl. Saj je vožnja po predarlski železni progi jako znamenita. V Inomostu sedeva na železnico, najin namen pa je bila — Lindava.

Od Inomosta se obrne železnica proti zahodu in se vije ob reki Ini med visokimi hribi. Kmalu je prisopihal vlak do postaje »Zirl«. Prijazna vas stoji na levem bregu Ine. Precej nad vasjo se vzdiguje strmo navpik velikansko skalovje, »Martinswand« zvano. Zgodovinsko znana je ta strma pečina zaradi dogodka, ki se je pripetil leta 1493. cesarju Maksimilijanu. Bil je strasten lovec in se rad plazil po gorah za divjimi kozami. Nekega dne je sledil divjo kozo tudi po tej strmi pečini. Žival se je umikala vedno više, a cesar je šel za njo, ker je znal dobro plezati in skakati preko pečin in prepadov. Naposled pride tako visoko, da ne more več niti naprej, niti nazaj. Bil je v veliki nevarnosti, da bode moral tukaj umreti od lakote. Ko se ta dogodek zvé po okolici in v mestu, zbere se nebrojna množica ljudstva, ki je milovala priljubljenega kneza. Maksimilijan spusti po pečini kamenček ovit s papirjem, na katerem je bilo zapisano, naj mašnik prinese pod pečino sv. Rešnje Telo, da bode vsaj od daleč molil in prosil svojega Gospoda, ker ga ne more prejeti v resnici, predno umrje strašne smrti. Zgodi se. Ko je pa bila že sila

najhujša, glej, pride po pečinah k njemu zal mladenič, ki ga prime rahlo za roko in odpelje varno po skalovju. Ko je bil cesar že na varnem kraju, hotel je zahvaliti mladeniča, pa ni ga bilo več. Zgodovinarji onih časov pravijo, da je bil ta mladenič sam njegov angelj varih, ki je rešil blagega in pobožnega vladarja smrti. Naši novodôbni zgodovinarji pa imajo to za pravljico. Saj dobro vemo, zakaj. Sedaj vodi zložna stezica na oni kraj, kjer je bil cesar v nevarnosti. V skalnati votlini pa stoji njegova doprsna podoba.

Proga se vije vedno ob Ini po dolini. Ob jasnem vremenu vidiš tu in tam vrhunce tirolskih snežnikov in ledenikov. Znamenitejši postaji sta le Imst in Landeck, ki je prijazno mesto ob desnem in levem bregu Ine. Ne daleč pod mestom gre železnica po dolgem mostu čez Ino. Z mosta je lep razgled na mesto. Ker se je bilo med tem nebo razjasnilo, videli so se tudi vrhunci passeierskih planin. Od tod se zavije proga po dolini vode Sanne. Vedno bolj se pomika proti Arlbergu, skozi katerega drži 10.240 metrov dolgi prerov. Ta prerov je izmed najdaljših v Evropi. Precej za postajo sv. Antona se vlak zavije v rov. Potrebuje pičle pol ure, da ga prevozi. Človeku jame nekako tesno prihajati pri srcu, ker le neče biti konca nočni tmuni. Tudi že diha težko. Iz gole radovednosti bi se ne vozil več skozi to votlino. Prekop je kakih 500 metrov pod prelazom Arlberškim. L. 1880. so jeli kopati rov. Z velikanskimi troški je bila v štirih letih

železnica dodelana in izročena javnemu prometu.

Na daljni progi sta znameniti le še postaji Bludenc, kjer stopi železnica iz gorovja v Illsko dolino, in pa Feldkirch, kjer se zavije proti severu v Bregenc, glavno mesto Predarlskega, in Lindavo. Ker so nekateri popotniki pravili, da je Bregenc napolnjen s tujci in tu silno drago, šla je večina v Lindavo. Pelješ se pa lahko po parobrodu ali železnici, ki hiti tik Bodenskega Jezera. Prekrasen je bil razgled po jezeru in okolici, ker je solnce še s poslednjimi žarki obsevalo prelepo okolico.

Prav ugajalo mi je, da sva ostala v Lindavi, ker sem želel počiti se od dolge poti. In posebno še v Lindavi! Neki prijatelj mi je pred leti pripovedoval čudne reči o Lindavi, kajpada v šali. Pravil je o velikanski cerkvi: pri slovesni sveti maši so služabniki na konjih, da se morejo gibati okoli oltarja; jezdec daje znamenje organistu in pevcem z belim bandercem; sredi cerkve visi tako orjaška svetilnica, da se cerkovnik v čolnu pelje do srede, da prižge luč ali jo popravi. Še več takih rečij mi je pravil, katerih si pa nisem zapomnil. Ko je pred leti neki potnik s Kranjske pravil v Lindavi, kaj se po svetu pripoveduje o tem mestu, ni bilo Lindavčanom nič všeč, saj je mesto večinoma protestantovsko. Lepo pa je to mesto, lepo, in sicer zaradi prekrasne lege. Sezidano je na otoku. S suhega prideš v mesto z železnico po nasipu ali pa po 220 metrov dolgem lesenem mostu. Ta kraj se je zdel že umnim Rimljanom primeren za naselbo. Ko je cesar Tiberij premagal na Bodenskem Jezeru keltske Vindelike, sezidali so na tem otoku trdnjavo. Iz trdnjave je postalo polagoma mesto. V srednjem veku je bila Lindava znamenito trgovsko

mesto in močna trdnjava. Dandanes šteje mesto pet do šest tisoč prebivalcev, ki so večinoma protestantje. Znamenitostij ni tukaj. Na rimljansko dōbo spominja potnika le še stolp ob mostu, »ajdovsko zidovje« zvan. Glavni trg lepša zal vodnjak iz brona. Glavna podobica ti kaže »Lindavijo«, katero obkrožujejo druge alegorične podobe.

Drugo jutro je bila prva pot v cerkev. Ni tako velikanska, kakor jo je risal prijatelj; vendar pa je za tako pičlo število katoličanov dosti velika, jako lepa in snažna. Še bolj nego cerkev naji je iznenadila pobožna množica v cerkvi. Kolikor sem sodil po obleki, bila je večinoma gospoda. Pri sv. maši pa so vsi od prvega do zadnjega klečali, ne naslanjajoč se, in držali roke sklenene ali pa molili iz molitvenika. Sploh vidiš po teh krajih ljudi, ki gredó do vrat s sklenenimi rokami. V dnevnik sem si zapisal: »V Lindavi sem videl prvič, kako se je treba vesti v cerkvi, pa sem tudi mislil: Glej, sam si med njimi radovednež!« Taka pa se lahko tudi še drugemu pripeti. Tako je svoje dni potoval po Kranjskem naš slavni Slomšek in opazoval razne reči. Prišel je tudi v Ljubljano in šel v gledališče. Vrnivši se nazaj je rekel, da je bil »sam« ondi. Vsaj tako sem čital nekdam.

Vlak je imel odriniti še le okoli desete ure proti Monakovemu. Bilo je še pičli dve uri časa, »prav dovolj za pristanišče«, mislim si. Tovariša ni bila volja, da bi šel z menoj. Rekel mi je, da hoče med tem oskrbeti vse potrebne reči in me počakati na določenem kraju pri pristanišču.

Prostor lepšajo razni spomeniki. Tu vidiš bavarskega kralja Maksimilijana II. Lep kip je iz brona. Na južni strani te nehoté ustavi granitni visoki steber, na katerem sedi velikanski lev iz marmorja.

Veličasten je tudi 33 m visoki svetilnik. Nad vse pa te očara prelepi pogled na sosedni Bregenc, švicarsko pogorje, ki se znižuje proti jezeru. Po daljavi vidiš le sinje nebo, ki se dotika vode. Saj je jezero tudi nad 64 km dolgo in blizu 12 km široko. Našel sem ondi prijaznega gospoda, ki mi je razkazoval razne gore in kraje, ki se vidijo iz pristanišča.

Vrnivši se odondod, ne najdem tovariša na določenem kraju; čakam, čakam in

čakam, pa ga le ni. Ko se mi je zdel prav skrajni čas, da ne zamudiva vlaka, šel sem vprašat. Rekli so mi, da je že odšel na kolodvor s prtljago, češ, da znam že sam pot tje.

Če mi Bog zdravje dá in urednik prostora, povedal bodem v bodočem tečaju še katero o teh krajih in mestih. Ker je pa urednik rekel »konec«, bodi za sedaj tega spisa konec!

Da se vidimo!

Doma in po svetu.

Pregled prosvétnega gibanja narodov.

Predavanje v muzejskem društvu.

Dne 14. oktobra t. l. je imel čast. gosp. deželni arhivar A. Koblar pred mnogobrojno odlično gospôdo v Rudolfinumu nad jedno uro trajajoč govor o zgodovini železarstva na Kranjskem v slovenskem jeziku. Zanimivo je bilo poslušati, kako se je razvijal, oziroma kako in zakaj je padal železarski obrt od najstarejših časov do današnjega dne. Namestu preprostih topilnih pečij na veter so kmalu začeli graditi plavžke na volka, in iz teh so nastali visoki plavži (Hochöfen), kakoršni se vidijo sedaj. V prvih so topili prvotni prebivalci še pred prihodom Rimljanov železno rudo na mnogih krajih dežele, kar kažejo kupi stare žlindre. Zaslovela je po vsem takrat znanem svetu naša dežela z noriškim železom. Najstareje naselbine na Kranjskem so bile vse blizu železnih rudnikov. Pa tudi v srednjem veku je ta obrtnost dobro »redila Kranjca«, kakor poje Vodnik. Milijoni so prihajali čez morje v deželo za železo. Zato je zgodovina železa dober kos zgodovine kranjske. V 16. veku so

bili še sploh v navadi slovenski plavži (windische Oefen), mesto katerih so jeli staviti nemške in laške plavže po brescianskem načinu. V vseh teh se je železo pridelovalo naravnost iz rude. Ko se je v plavžu narasel »volk« (velika kepa železa), potegnili so ga iz peči in tirali pod »norca« (veliko kladivo). Bilo je že pravo železo. Kadar pa danes odmaše visoki plavž, priteče iz njega surovo železo ali grodelj, ki se še le v posebnih, nizkih, štirivoglatih pečeh (prečistilnicah) prevari v kovno železo, da potem pride pod kladivo. Razložil je govornik mimogredé tudi nekatere tuje rudarske izraze, n. pr. plavž (Blähaus) in kota (Cotta), mašelj (Massello) v Vodnikovih »Jeklenicah«. Na posebnem zemljevidu Kranjske je kazal, na katerih krajih in kdaj so se pri nas postavile fužine, oziroma plavži. Najbolj so zacvetele fužine v 16. stoletju. Posebno ob italijanski meji so se postavile kaj na gosto, ker so jih mnogo zgradili Italijani, ki so po njih prišli do bogastva in veljave. Drugi del govora je bil pravnozgodovinski. Na podlagi novih podatkov iz deželnega arhiva je razložil govornik vzroke napredku in padanju

domače železarske industrije ob raznih časih, omenjajoč avstrijske rudniške redove (Bergwerksordnungen), izmed katerih je bil za Kranjsko najdalje veljaven red s 23. februarija 1575. leta. Velika je bila oblast nekdanjih kranjskogoriških rudarskih nadsodnikov. Prvega so si izvolili fužinarji Feliksa Dolhofa l. 1573., in potrdil ga je deželni knez. Odpravljeni so bili pod cesarjem Jožefom II.

Kako je bilo na zagrebški razstavi?

»Ta pa, ta!« — kimal sem z glavo, ko sem čital menda v »Dolenjskih Novicah«, da prirejajo naši bratje Hrvati razstavo v belem Zagrebu. To je vendar jedenkrat nekaj za-me! Zagreb me je mikal že davno, in v sedanjem času jubilejev in razstav pač vleče človeka, da si ogleda katero, zlasti, če je bližnja. Potem se dá tako oblastno pripovedovati: »Ko sem bil na razstavi v . . . itd.« Kratko malo, ta novost me je vzradovala, stiskal sem novčiče in groše, in ko se je nabrala večja svotica, vzemi dežnik v roko in hajdi v božjem imenu! Seveda, moje kosti bodo že davno trohnele v grobu, ko bode po naši lepi Beli Krajini ropotala železnica. Sedaj treba iti le peš v Karlovec. Dasi sem od glave do pete navdušen Slovan, vendar sem položil rad pet in sedemdeset novčičev za vožnjo in se odpeljal gosposko na madjarski železnici v onem oddelku, kjer stoji napisano: »Nem dohány zsoknak«, kar se pravi menda toliko, kolikor po naše: »Kdor nima duhana, naj gre sem«, naravnost v hrvaški Zagreb. Da mi ne bode pokadili z onim lepim narodnim pregovorom: »Martin v Zagreb, Martin iz Zagreba« — povem vam kratko, kako je bilo kaj v Zagrebu na razstavi, a vi pa blagovoljno poslušajte, ako vam drago.

vendar Zagreb mi je bolj po všeči. Bilo je lepo jutro, ko smo drdrali po savskem mostu proti Zagrebu. Pred nami se je prostirala prijazna zagrebška gora s Slemenom, a od nje so se porazvrstili proti Zagrebu vse manji in manji grički, okrašeni z belimi hišicami. Srebrna Sava se je izgubljala v daljni ravnini, katera se razprostira, dokler ti oči nosijo, tje proti ravni Slavoniji, a nad njo se je vzdigovalo in jo zlatilo s svetlimi žarki mlado jutranje solnce. Tudi Zagreb se je budil. Evo starodavnega Griča s starim zvonikom Markove cerkve in Strossmajerjevim sprehajališčem, evo ponosne stolne cerkve, katere visoka zvonika se baš dozidavata, a doli v dolini prostira se prostorno novo mesto z ravnimi, širokimi ulicami in razstavo! Toda že smo na kolodvoru.

Stiskamo se, rivamo in jedva pridemo pod milo nebo. Kolodvor je mnogo premajhen, saj se pa zato tudi že zida novi, večji in lepši. Zeló vabljivo je, da bi šel ogledavat mesto, ali ne, to si ogledam pozneje in vam morda drugič kaj povém, danes hajdimo naravnost v razstavo! Kaj šmenta — tudi konjsko železnico imajo v Zagrebu? No, to je pa nekaj novega, moram tudi to poskusiti. Hajdi gori, pozvoni . . . in že se vozim ravno proti razstavi. Daleč ni; zavijemo na levo k novim vojašnicam, potem na desno v »Prilaz«. Prilaz je izmed najmlajših ulic v Zagrebu; do nedavna je rasla ondukaj debeljača, kakor so mi pripovedovali, ali skoro bode tekmovala z najlepšimi ulicami. A baš ondi, kjer se Prilaz končuje, kjer se prostira »Vseučilišni trg«, kjer so še lanske jeseni prodajali Turopoljci seno in pa druge stvari, tam je razvila svoje pisano krilce lepa hrvaška razstava. Ni to posebno velik prostor, ali kar ga je, porabili so ga dobro, okrasili z ličnimi hišicami in nasadili z dišečim cvetjem. Plačam trideset novčičev in notri sem za celi dan. Kaj mislite, da se preje vrnem iz razstave? Kaj še! Plačal sem pošteno in svojo pravico bodem dobro porabil.

Splošno sem bil z razstavo jako zadovoljen. Ko sem se tako naslonil na veliki dežnik in gledal one lične

De te vse šembraj! — lepo mesto, ta beli Zagreb. Ljubljana mi je dobro znana, saj sem bil gori ob cesarjevem obisku, in od tedaj, kakor so mi pripovedovali, ni se mnogo premenila,

paviljončke, prijazno posavsko hišo, na hribcu ponosni dalmatinski paviljon, v daljavi rdečkasto zgradbo društva »Kola«, zgradbo Bosancev v lepem mavriškem zlogu, visoko vseučiliščino palačo, turško kavarno, vodometa, dolge narodne zastave, zelene tratice, pisano cvetje, obiskovalce v raznih slikovitih nošah: moral sem priznati, da je bila to lepa, čarobna slika. Ni bilo tu ogromnosti, veličastva, ne: vse je bilo bolj majhno, toda ljubko in prikupljivo.

Kam bi se obrnili najpopreje? Pojdimo tje, kjer je zbranih največ predmetov, pojdimo v prostorno vseučiliško palačo! Po visokih stopnicah pridemo v pridvorje, kjer precej opazimo domače pohištvo in hišno opravo, prirejeno po narodnih motivih. Vem, da se je marsikak Hrvat čudil tem predmetom in vskliknil: »Ej, pa nisam ni znao, da može biti i naše liepo!« — Ako je pri katerem narodu, tedaj je ohranjen še pri Hrvatih domači obrt, da se moramo uprav čuditi raznim delom, katera je napravila roka našega kmeta. Narodna ornamentika je še prav dobro ohranjena, a želeli bi, da se Hrvatje še bolj zanimajo za to stroko, da se v narodu razširi in izboljša, pa tako, da ne bode izgubila narodnega značaja. Hrvaška razstava je pokazala dobro, kaj ume narod v tej stroki, ker se je nakopičilo baš tega blaga toliko, da si mogel ta del le površno pregledavati, če si ga hotel vsega videti. Tu sem videl raznovrstne, tudi prav velike in krasne sage (čilime ali tepihe), z zlatom in srebrom pretkane zastore (pregače), jednostavne, pa lepe bisage, krasno vezene, tudi prav stare poculice, kakoršne nosijo omožene ženske zadaj na glavi, sto in sto vrst pisanih ročnikov (peškirov), nakrašene, dragocene ženske obleke in še mnogo drugih stvari. Največ teh predmetov je razstavila ponosna požeška dolina, a najbolj se odlikujejo resni, s temnimi bojami vezeni lički predmeti. Tudi drugi kraji so obilno zastopani. Čudil sem se ne samo marljivosti, ampak tudi finemu ukusu in spretnosti brdkih Hrvatov.

Ne bodem popisoval, ampak le omenil razne lesene predmete, katere so pa

izrezljale moške roke, celó preprostih pastircev. Tu so prekrasno okrašene piščalke (dvojnice), preslice, kepčije (posodice, s katerimi si zajemajo pastirci vodo), tikvice itd. Tudi hrvaški rokodelci so izložili v tej zgradbi raznovrstne predmete. Tu so nadalje izložene razne priprave ribarjev, ribe, tice, sovražne ribam, in dragocena zbirka školjk. — Kaj zanimiva je razstava zavoda slepcev. Razni predmeti kažejo, kaj umejo ti mali siromački. Največ zaslug ima zanje učitelj Vinko Bek, kateri je počel izdajati nedavno tudi lep listič: »Sliepčev prijatelj«. Odlikovala se je tudi gospodarsko-poljedelska šola v Križevcu, katera je razstavila v posebnem oddelku svoje predmete in učila. Drugih prezanimivih, posebno gospodarskih predmetov ne utegnem naštevati, saj vas tudi ne bi zanimali.

Zapustimo vseučiliško palačo in krenimo skozi malo, lepo sprehajališče mimo paviljona, v katerem se vidi diorama Krapinskih toplic in mimo nekaterih gostilnic, po razstavi! Z malega hribčka nas pozdravlja bela hišica z ličnim stolpom, pokrita z žlebniki in bolj ravno streho — hišica, katero ste videli v poslednji številki tega lista: to je dalmatinski paviljon. Pred njo je napravljeno umetelno skalovje in po njem se spušča mal slap, a od vsake strani vodi k njej z belim peskom posuta stezica. Dalmacija je tudi sodelovala na hrvaški razstavi. Sestavil se je poseben odbor, kateri je nabiral predmete za razstavo in jih izložil v gorenjem paviljonu. Obilni in bogati so predmeti, posebno pa se odlikujejo razna dalmatinska vina, katera se v veliki množini izvažajo na Francosko, a odondod po celem svetu kot najboljša francoska kapljica. Nisem mogel ubraniti suhemu grlu prošnje, šel sem v prizemlje paviljona, kjer je urejena gostilnica, in skoro mi je pogrel močni, črni dalmatinec mojo hladno kri. Vsa čast!

Ni nam treba daleč truditi se, evo ga pred nami ogromnega paviljona hrvaškega gozdarskega društva! Hrvaška je gledé na gozde izmed najbogatejših dežel v Evropi. Od 7.379.477 oral pokrivajo še 2.663.099 oral lepi,

največ hrastovi in bukovi gozdi, kateri se cenijo nad 400 milijonov goldinarjev. Lepa svota! Les se izvaža v veliki množini v Italijo, Francosko, Angleško, Egipet in Grško. Veščaki so rekli, da je hrvaška razstava baš zaradi lesnih in gozdnih predmetov najbolj zanimiva. Mnoge vrste lesa, zanimive po velikosti, po obliki ali pa po redkosti sem videl; poleg teh gozdne živali, razna orodja, iznajdbe. A z jelke, nad 30 m visoke, za katero so plačali samo 200 gld., da se je pripeljala v Zagreb, vila se je ponosna hrvaška zastava.

Mimo onega mesta, kjer so razstavljeni stroji, mimo prostora kjer se razstavljajo goveja živina, konji, svinje, psi, perutnina in sadje, mimo poskušalnega vrta gospodarskega društva, kjer so posebno spretno razvrščene razne trte, idimo k turški kavarni! Na jedni strani je prostorna zgradba »Kola«, z odlično gostilnico; pred nami je originalna posavska hiša; na drugi strani je ponosni Učiteljski Dom, v sredo pa se je stisnila ona turška kavarna. Okrog in okrog so urejene prav po turško klopi, in lahko se tudi po turško vsedeš, če se ti mili; v sredi se »peče kahva«, a okrog se sučejo spretni Bošnjaki v lepi narodni obleki in raznašajo v malih findžanih črno tekočino. Samo deset novčičev posodica! Če te veseli, kupiš si za spomin kak bosanski predmet, da bodeš imel doma kaj pokazati. Toda mudi se, hajdimo dalje!

Lejte, tu pa smo v posavski hiši! Prostorna lesena hiša z jednim nadstropjem, narejena prav domače, mika vse obiskovalce razstave. Prijazna je, postavile so jo tri posavske županije. Po stopnicah pridemo na prostorni hodnik, od ondod v razne sobe, izmed katerih je jedna spalnica, v drugi pa tke tkalec razne narodne tkanine. Tu so razstavljeni tudi nekateri narodni predmeti. Bilo mi je vse povšeči, le pohištvo in hišna oprava sta se mi zdela preveč moderna, kakor bi ji pač težko našel kje v ravni Posavini. Nekateri gospodje, ki so videli praško razstavo, potrdili so moje mnenje in dejali, da je ondi v češki »chalupi« vse bolj naravno in resnično. Pri tleh je kaj

dobro obiskovana »posavačka gostiona«. Natarice so oblečene v posavsko narodno obleko. In res vpraša jedno neki Slavonec: »Ej, pa odakle si ti, snážo?« (mlada žena). No, dobro jo je zadel! Saj niso prave posavkinje, ampak prava »zagrebačka deca«. Saj čuješ, kako se še nemški pači!

Če se pomikamo dalje, pridemo do hiše gospodarskega društva, kjer je razstavljenih nekoliko montanskih proizvodov. Prav pred nami pa se je namestil krasni bosanski paviljon, ki ga je postavila bosanska vlada v čistem mavriškem zlogu. Ne veš, kaj je lepše, ali njegova notranjost, ali zunanost. Stene so prevlečene z dragocenimi temnimi preprogami — vse domačega obrta. Ob stenah so mehki divani, a okrog so postavljeni kaj fino izvedeni kipi, kateri predstavljajo narodno bosansko nošo. Vidiš tu starega, častitljivega hodžo, dva, tri Turke, dobro oborožene, zakrite turške gospé, a tam v kotu bedno rajo — bosanske kristijane. Okó se ti ustavi tudi na krasno izrezanih srebrninah, v katerih se posebno odlikujejo turški srebrárji. Tu so posodice za duhán, pipice, gombi, spominki, vse lepo, pa vse drago. Težko se posloviš.

In sedaj je pred teboj krasni paviljon »Kutjevačkega vlastinstva« v vitkem renesanškem zlogu — pravijo, da je najlepši v celi razstavi. To vlastinstvo je bogato, bavi se posebno z lesno trgovino, a kar je najbolje, bratje Turkovíci se zavedajo domovine in naroda.

Preobširno bi bilo, ko bi hotel naštevati še vse druge paviljone hrvaške razstave. V sredi stoji godbeni paviljon, v katerem je razveseljevala godba vsakega dne pozno v noč obiskovalce razstave, ondi je paviljon ilnate ali glinaste robe, potem paviljon kneza Odescalchija, potem Pajanovića, paviljon deželnih kaznilnic, to je onih zavodov, kjer se brezplačno učé in pokoré neprostovoljni spokorniki.

Cela razstava ima prav lično lice. Posebno so lepi razni nasadi. Tu je napravljena zanimiva solnčna ura iz cvetja, ondi te iznenadi zvezda ali hrvaški grb ali kaj drugega — vse iz

cvetlic. Posebno mi je bil povšeči dečko, kateri je vozil v »karoli« cvetje, ali strè se mu kolo, cvetje se prevrne in on stoji ter gleda, kot da hoče reči: »Kaj pa sedaj?« Tudi v paviljonu »nadbiskupijskih dobara« vidiš zanimivih rastlin. Tu se vspenja kvišku: »Yucca gloriosa«, ondi razširja široke, razrezane liste lepa »Zamia horrida«, tu raste narezljani »Philodendron pertusum«, ondi češljata »Cycas revoluta«, zopet tam peterolistni »Rhapis flabelliformis« in sto drugih. In tako se je premenil nekdanji živinski trg, potem pa trg za seno — v lep, prekrasen vrt, kar menda tudi ostane.

Čuj, strel z velike realke na Strossmayerjevem sprehajališču! Oglasijo se zvonovi po mestu — poldne je. Po stari kranjski navadi vzamem klobuk z glave in molim, poslušam pa tudi razne zvonove. Jeden mi je zvonil prav blizu; pogledam — nikjer zvonika. Ta zvon je v razstavi; prelil ga je iz starega ubitega zvona stolne cerkve zagrebški zvonár. Zvon ni velik, pa ima krepak in prijeten glas. Čast tudi zagrebškemu zvonarju, čegar novi zvon se sedaj že ziblje v novem zvoniku stolne cerkve.

Popoldne sem pregledaval, kar sem zjutraj le površno ogledal, potem pa sem se tudi sam nekoliko postavljaj po razstavi. Razstava, čez dan slabeje obiskana, postala je proti večeru živahnejša, gostilne so se polnile, po stezicah je mrgolelo mladih in starih sprehajalcev, in še vedno so prihajali veseli Zagrebčanje. Zdonela je tu pa tam vesela hrvaška pesem, godba nas je razveseljevala z milimi glasovi. Temnelo je počasi nebo, a razstava se je zdela, da postaja še svetlejša, ker so se užigale električne svetilke. Vse je bilo sedaj bolj čarobno: one cvetke so bile kakor v rajskem vrtu, paviljončki pa kakor male čarovite palače. Ko je še veliki vodometa začel metati kvišku prekrasno razsvetljeno vodo, sedaj rdečo, sedaj belo, sedaj modro, ko je godba zaigrala znane glasove pesmi:

»Liepa naša domovina«,

in ko je zaradi tega zaploskalo tisoč rok in krepkeje zatrepetalo tisoč src, takrat mi je bilo čudno, a neizmerno milo v duši.

Nisem se kesal, da sem te obiskal, ti hrvaška razstava! —ž.

Češko društvo „Vlast“.

Dolgo je že, odkar smo poročali o tem društvu (str. 86 in 87.) in obljubili, da bomo poročali še več. Ker smo v zadregi s prostorom, povemo sedaj le kaj malega, a več prihodnje leto.

Letos je to društvo mnogo in vsestransko delovalo. Vsak odsek, kakor »historický kroužek«, »socialni odbor«, »knihovni kommisie« je imel svoje delo. Kako se trudi, da bi se sadovi tega dela čimdalje bolj razširili, kaže to, da se je obrnilo do namestništva s prošnjo, da bi smelo prodajati (po trafikah ali prodajalnicah papirja) svoje liste: »Delnické Noviny«, »Vlast« in »Vychovatele«. Prvi list stane 1 gld. 60 kr., drugi 4 gld., tretji 2 gld. Izdalo je brošuro: »Kdy jest člověk najnešťasnější« in jo prodaja po 3 kr.

Jako se trudi društvo, da poveča svojo glavnico. Pa tudi prihajajo mu obilni darovi, kakor kažejo izkazi v »Vlasti«. Književno delovanje ni možno brez krepke denarne podlage. Sprejema pa v dar tudi dobre knjige, katere potem razširja med ljudi.

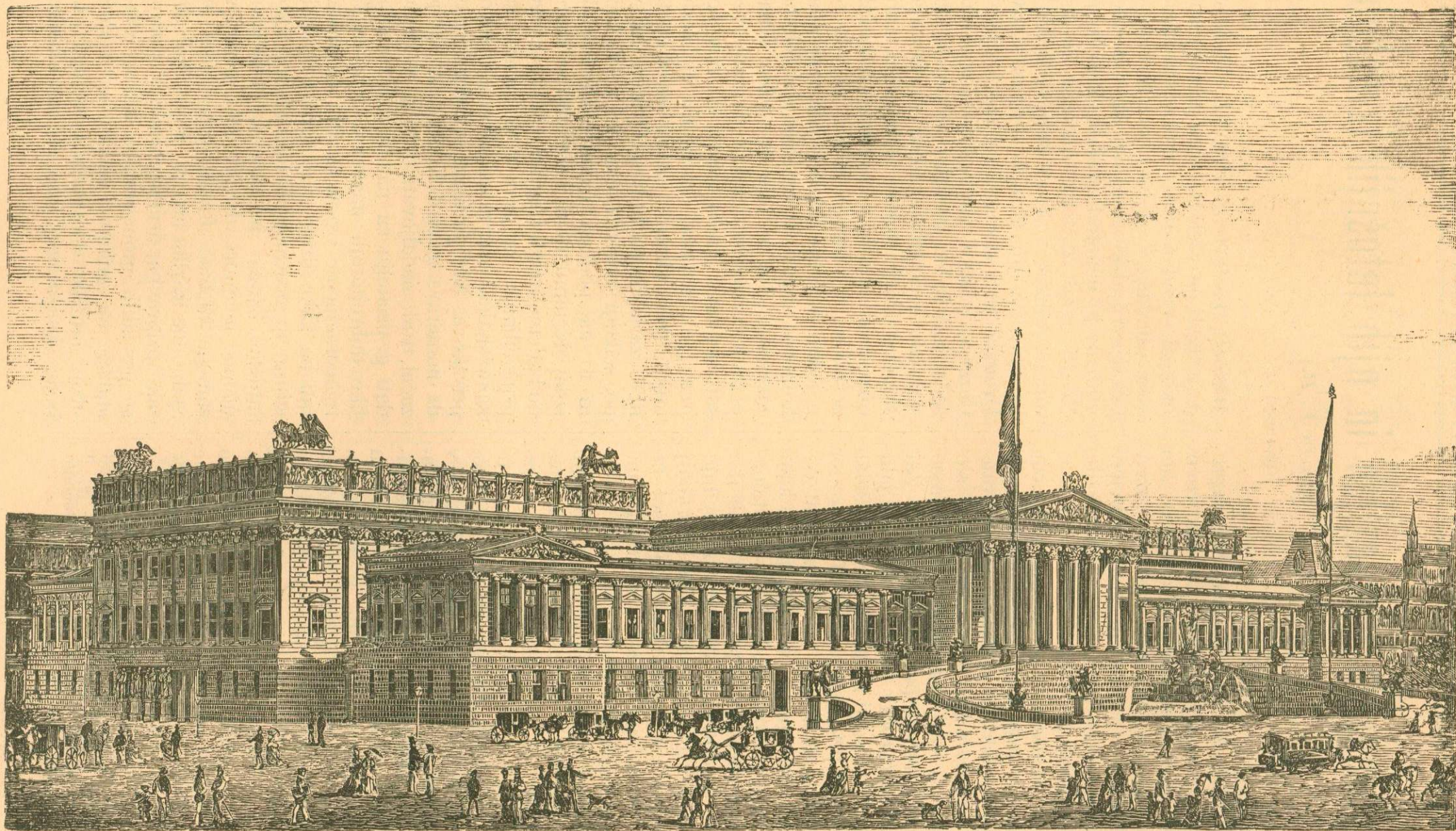
Dasi je »politika izločena«, vendar se trudi društvo, da pomaga v ostrem in pekočem socijalnem vprašanju.

Takoj iz početka je podpiralo društvo »Vlast« novo društvo, katero se je ustanovilo v Opavi in se imenuje: »Spolek na zakládání knihoven ve Szlesku«. Namen temu novemu, dné 1. julija potrjenemu društvu je, da ustanavlja in zaklada knjižnice na Šleskem.

Ne moremo tajiti, da vneti in verni Čehi res mnogo storé za dobro knjigo.

F. L.

Državnozborna palača na Dunaju.

O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih.

(Poroča V. B.)

(Konec.)

Delo se nam je potrebno izpregovoriti obširneje o jezikovnem učenju na naših gimnazijah, ker je prav ta uk za nas tako važen. Povedati in spomniti bi mogli še marsikaj, a prostor nam je postavil trdno mejo. Sedaj pa o izvestjih!

Ker nimamo slovenskih gimnazij, pisana so tudi vsa naša dosedanja izvestja nemški, a razprave, ki se pridevajo programom, smejo biti pisane slovenski ali vsaj obravnavati kak domač, našim potrebam primeren predmet. Žal, da takih razprav štejemo do sedaj jako malo. Profesorji na naših srednjih šolah bi morali pridnejše rabiti to priliko ter v programih svojih učilišč večkrat objavljati monografije, razpravljajoče kako vprašanje — tudi veda bodi praktična! — iz domačega jezikoslovja ali domače zgodovine, ali pa iz srednješolskega vzgojeslovja; to pa tem bolj, ker učitelji slovenskih srednjih šol nimamo nikakega glasila, a učitelji narodnih šol imajo dve.¹⁾

Izmed razprav objavljenih v letošnjih izvestjih naših gimnazij zanimata nas zlasti dve: 1. »Latinsko-slovenska frazeologija k I. knjigi Caesarjevih komentarjev de bello Gallico za naše četrtošolce«, spisal Lavoslav Koprivšek — v novomeškem, in 2. »Die Sprache in Kastelec« »Bratovske Bvqvice S. Roshenkranza«, spisal M. Zavadlal v celjskem izvestji (poslednja tudi v posebnem odtisku). — Misel, spisati frazeologijo k Cezarjevim komentarjem »de bello Gallico«, ki se zlasti na gimnaziji beró, ni nova; izdelal je n. pr. za vseh sedem knjig Cezarjevih i nemško i grško prof. E. Porazil v izvestjih gimnazije Dunajskega Novega Mesta za l. 1887/88,

1888/89, 1889/90 in 1890/91. Tudi se je g. L. Koprivšek Porazila precej tesno oklepal, vendar »duo cum faciunt idem, non est idem«. Spisati za Nemce o Cezarjevi galski vojni nemško frazeologijo, to je nepotrebno delo, ker imajo Nemci uprav za tega šolskega avtorja mnogo tolmačev (komentarjev), šolskih besednjakov in drugih pripomočkov. Drugače je s slovensko frazeologijo za Cezarja. Rožkov (prevedeni) slovar, dosedaj naš jedini latinsko-slovenski besednjak, izdelan je sicer za Cezarja, Nepota, Hoffmannove »Historiae antiquae« in Rožkov cvetnik latinskih pesnikov, a kdor ga pozna, vé, da so pojedini oddelki izdelani jako nejednakomerno, izrazi in rečenice že deloma zastarele. Saj je bilo to delce v nas prvo te vrste, in delovalo je zanje več sotrudnikov! Treba misliti na nov popravljen natisek, kateremu se bode torej treba skrbno ozirati na Nepota in Cezarja in pa tudi — Ovidija, ki se po sedanji odredbi čita že v IV. šoli, in to na podlagi najnovejših šolskih izdaj. K temu delu, kateremu se skoro ne bomo mogli izogniti, treba resnega pripravljanja, in prav v ta namen so kakor nalašč razprave, kakoršna je Koprivškova. Ker po vsem sodeč mislimo, da namerava g. prof. Koprivšek, kar je začel, tudi nadaljevati, zato se usojamo dati g. pisatelju za nadaljevanje nekoliko dobrohotnih nasvetov. Slovenska frazeologija ne oziraj se niti na nemško niti na kako drugo vsporedno, ampak izbiraj in prevajaj ali tolmači one težje latinske izraze in rečenice, katerim učenec ne more do živega s pomočjo samega Rožka; frazeologija oziraj se vedno na Rožka in ga popravlaj ter tako pripravljaj drugi natisek. Popnimo se pri takih monografijah še na višje stališče ter začnimo misliti na bodoči občni latinsko-slovenski besednjak, ki bode obsegal vsaj vse šolske klasike.

¹⁾ Morda bi ne bilo napačno, ko bi se srednjih šol učitelji oklenili jednega izmed obeh, ki bi prilično povečan ustrezal tudi njih namenom. Stvar je pomisleka vredna!

O profesorja Zavadlala monografiji smo čitali obširno poročilo gosp. dr. V. Oblaka. Po tej temeljiti oceni je res težko človeku kaj novega povedati, zlasti, ker meni, srednješolskemu učitelju ni bilo dovolj prilike, da bi bil vsestransko preučil sicer mali, a tehtoviti spisek Zavadlalov s toliko korenitostjo, kolikor je je treba za ocenjevanje takih razprav. Vendar mi bodi dovoljeno objaviti nekatere izmed opazk, ki sem si jih zabeležil čitajoč delo g. prof. Zavadlala in književno poročilo g. dr. Oblaka. Zavadlal piše (str. 2.): »Einerseits war er (K.) der erste, welcher für das Volk zu schreiben begann«; to mi ni jasno; saj so tudi protestantovski pisatelji, zlasti Truber, vedoma in hotoma pisali za narod. — Med deli, katera je uporabil Zavadlal, pogrešam razpravo Pajkovo: »Stari rokopis Kranjskega mesta« v izvestju mariborske gimnazije za l. 1870., Krekovo: »O novo-slovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega« v 3. snopiču I. letnika »Kres«-ovega, in Wiesthalerjevo: »Prvi pastirski list slovenski« v letopisu »Matice Slovenske za l. 1882. in 1883. Časih iz citatov ni razvidno, kaj znači dotična beseda, n. pr. *perfhil* 398 (prišel); *tèknel* 392 (prav za prav tam stoji u'tèknel, t. j. utaknil); *priorza* Pr. prav za prav *priorzi*, t. j. *prijorici*; *pritefh* 447 (recte: *prityfh* = *pretiš*) . . . Med besedami, v katerih je »kakor v srbsčini postal vokal *u* iz *vъ* ali *ѣъ*, navaja se tudi *vus* in *vunkaj* pisano tudi *vnkai* 88, t. j. »ves« in »venkaj«. Toda tu je *u* polglasnik. Te dve besedi je kazalo navesti v prejšnjem odstavku, kjer se uči (na str. 7.): »In gewissen Fällen steht für den Halbvocal o und u«, a vzgleda za *u* ne navede Zavadlal nobenega.

Na str. 8. (»In *verne* 37, *frèzhen* 219« etc.) se ne ločijo besede, v katerih stoji *ѣ* pred *r*-om od onih, v katerih stoji *za* njim (*frèzhen*). Dotično pomoto je že gospod Oblak razbistril, rekoč, da v mnogih kranjskih govorih, vsak *e* in *i* prehaja pred *r*-om v nedoločen glas (nekako med *e* in *i*). Oblak navaja analogijo iz poljščine, a Škrabec meni, da je imela latinščina enak pojav ter si tako tolmači postanek

poznejše oblike Virgilius iz prvotne Vergilius.

Zavadlal piše *ibid.*: »Ausserdem findet man für das altslovenische *betonte ê* auch *i*: *gmira* 14, *presvitla* 31, *víffil* 46, *shible* 47, *jmi* 114, *sapovi* 146, *po-fvitna* 147, *refvizhenu* 161, *rasodil* 198, *goril* 258, *hitil* 288, *umrit* 426, *pritefh* (recte *prityfh*) 447«. Tu so pomešani raznovrstni vzgledi: *gmira* (vermehrt) treba čitati po prej navedenem pravilu z nedoločnim glasom; v »*svitel*« še dandanes omahuje pisava; *shible* je čitati ali *žiblé* Gorenjci govore *žablé*, ali pa *žible* s kratkim poudarkom; »*jim*« treba mislim, da čitati »*jèmi*«, zakaj na goriškem srednjem Krasu se govori, kakor Zavadlal sam pripoveduje (32), in tudi na Notranjskem, če se ne motim: *jèmi jènte* namreč imej, imejte; tudi naglašam *jaz: sapóvi*; Gorenjci vsaj *govoré pov* = *povej*; v »*po-fvitna*« je *i* morda poudarjen, a kratko; »*refvizhenu*« *jaz* čitam *resvičénu*, kakor čita Levec Truberjev obličén (poleg »*oblejče*«) s poudarkom na zadnjem zlogu (Die Sprache in Trubers »*Matthäus*« p. 18.); gotovo je čitati *víffil*, *góril*, *hítíl*, Gorenjci govore *vísu*, *góru*, *hítu*, morda je tudi čitati *rasódil*; *umrit* je morda *umrt*; prim. *poshrit* (Zavadlal 31) in pa *ibid.* navedeni nedoločniki *trètti*, *satrètti*, *satrèti*, *odprèti*, *umrèti*, v katerih po pravopisu Kastelčevem è lahko znači *ѣ* ali pa sonantni *r* (prim. *ibid.* *odpèrlo*, *otèrl*); podvojen *tt* v *tretti*, *satretti* ima morda celo naznanjati, naj se čita *trti*, *zatrti*; *pritefh* 447, recte *prityfh* pa treba vsekakor čitati *pritiš*, t. j. *pretiš*. Med besede, v katerih se nepoudarjen *ѣ* z *ei* izraža, naj se uvrsti tudi *beishym* 191 = *bežím*.

Kako je tolmačiti Kastelčev *polhen* (str. 18), kakor se še dandanes po Kranjskem govori (*povhn*)? Da bi bil postal iz poln fonetiški, ni verjetno; morda po analogiji besede *majhen*.

Nekatere reči, ki se navajajo pod zaglavjem »*Assimilation der Consonanten*«, kazalo bi bilo uvrstiti pod zaglavje »*Zur Orthographie*«; na pr. *fladkuft*, *fladka* ni drugače mogoče izgovarjati, nego *slatkust*, *slatka*. Kastelic je pisal tu etimološki, kakor mi, pod vplivom oblik

sladek, sladiti. O oblikah teshko in teshkuft pa ni, da bi govorili, ko Kastelic, kakor je Zavادلal opomnil sam, zamenjava sh in fh (l. c. str. 4).

Niso se mogle zaradi prostora priobčiti vse opazke, katere smo zabeležili čitajoč razpravo Zavادلalovo. A uredništvo je obljubilo, da jih priobči takoj v 1. številu prihodnjega letnika in tako pokaže zanimanje za gimnazije, na katerih se rodé taki proizvodi.

Iz dosedanje razprave prof. Zavادلala se jasno kaže, da so v Kastelčevem jeziku sledovi gorenjščine jako skromni, kar je čisto naravno, a dolenski vpliv nadkriljuje celó notranjskega, to pa ne samo vzpričo tega, ker je bil tedanji književni jezik izvečine dolenski, ampak morda tudi zategadelj, ker je Kastelic delj časa bival v dolenskem Novem Mestu, dočim je morebiti domači kraj

notranjski zapustil še za mladih let. Sicer pa to in še kako drugo vprašanje, ki se dostaje Kastelčevega jezika, gotovo reši povoljno, kolikor je možno, gospod prof. Zavادلal sam, ki obeta, da hoče nadaljevati svoje študije o »Bratovskih Bvqvicah« s sintaktičkim in leksikalnim delom, in jih celo raztegniti na »Navuk Chriftianski« in »Nebeshki zyl«. To delo bode obilen donesek k ogromnemu materijalu, katerega treba za bodočo ponosno zgradbo historičske slovnice slovenske. Da je g. prof. Zavادلal skoro dovrši, prav iz srca želimo.

Dal Bog, da bi mogli o priliki ocenjevati več spisov, izešlih iz slovenskih gimnazij! Taki spisi so najlepša znamenja, da gimnazijski profesorji krepko delujejo za vzvišene namene slovenskih gimnazij.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Od pluga do krone.**« Zgodovinski roman iz minulega stoletja. Preprostemu narodu spisal Jakob Bedének. V Ljubljani 1891. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 8°. Str. 270. Cena nevez. 1 gld. 50 kr., vez. 2 gld. — Ni še davno, ko se je oziral urednik tega lista po najnovejšem našem slovstvu z nekako žalostjo, ker se ne more ponašati z nobenim večjim delom. Če tudi je budil prav tedaj upanje in pogum, vendar se menda ni nadejal, da izide prav kmalu precejšno leposlovno delo, vrhu tega še pisano v dobrem duhu, z ljubeznijo in z navdušenostjo za vzore našega naroda. — Toda ne smemo izreči razsodbe poprej, nego smo delo tudi pregledali in dobro premislili. Blagovoljni čitatelj pa naj si ob kratkem z nami vred predoči vsebino te knjige, da more potem umeti našo oceno.

Vsebina knjige je — življenje in delovanje slavnega našega rojaka — čitateljem tega lista znanega — Jurija barona Vege. Povest se začne s koncem l. 1763.

Kot devetletnega dečka spoznamo v romanu Vehovčevega Jurčeta, ko lovi doma na Zagorici pri Moravčah tiče in počenja razne otroške reči. Ker kaže lepe zmožnosti, dá ga oče zaradi prigovarjanja kapelanovega v šolo k jezuitom v Ljubljano. Uči se pridno, a umrje mu kmalu oče. Jurij bi moral pustiti šole, pa usmilijo se ga jezuiti in ga vsprejmejo brezplačno v konvikt. V šolah izkuša marsikaj, kar je važno za poznejše njegovo življenje. Brat Jurijeve gospodinje, bivši šestošolec in potem vojak, razkladal je dijakom vojaško življenje in dražil njih mlado domišljijo, v jezuitovskem konviktu pa ima Veho razne tovariše iz meščanskih in plemiških hiš. Nekateri ga imajo radi, drugi pa mu zavidajo njegove zmožnosti in uspehe.

Po dovršenih šolah je želja materina, da vstopi sin v bogoslovje, vendar ga ne sili v ta stan. Ker je pa mati bolehná, izroči posestvo starejši svoji hčeri Miciki, mlajšima izgovori primerno doto. Micika se omoži, pa ne srečno, a Jurij dobi službo »cesarskega inženjerja pri brodarstvu ob Savi in Dravi z letno plačo 600 gld. dunajske veljave.«

Inženier Jurij Veba se naseli v Ljubljani. Največ se trudi, da bi usušil močvirje in uravnal Ljubljano. Rodi se mu misel, da bi napravil kanal za Gradom ter tako pospešil vodi odtok. Občinstvo maje neverno z glavami, vlada ljubljanska ravna mlačno in dvomi, le malo jih osrčuje Veho in mu zaupa: med temi je slaven jezuit Gruber. (Po njem je ime: »Gruberjev kanal«). Mnogi zavidneži pa ga celo obirajo in sumničijo pri vladi, kar mu dene silno težko.

Ob tem času se seznani Veba v Krakovem z lepo Anico Selanovo, kamor hodi na hrano. Obljubita si zakon. To pa ni vseč Petelinovemu Janezu iz Podpeči, kateri hoče prvi imeti pravico do Anice; iz tega se porodi med njima tekmovanje in resno nasprotovanje. Vse kaže, da zmore Veba, a naglo se stvar zasuče. Nekega večera se vname hiša, kjer je stanoval Veba. Zgorel bi bil, da ga ni rešil Petelinov Janez zaradi prošnje Anice; toda rešil ga je za visoko ceno — za Aničino roko. V skrbi in strahu je Anica obljubovala vse, tudi, da vzame Janeza, samo da reši Veho. Več tednov leži potem Veba bolan pri Selanovih, in streže mu sestra Polonica, ki je takoj prišla v Ljubljano na Aničino željo. Tudi Petelinov Janez boleha po tistem naporu. Ko se zopet snidejo vsi pri Selanu, tedaj je Anica v hudih težavah; mrzlo se vde proti Vebi, dasi ga ima rada. Veba zapazi to takoj, pa razlogov ne pozna in jih tudi ne preiskuje, ker ima mnogo dela. Med tem pa se seznani njegova sestra Polonica, ki je še ostala pri Selanovih, da se nauči kuhati, z bratovim sošolcem Ferdinandom Živkovičem, gozdarskim pristavom v Slavoniji, ki je uprav na strokovnem potovanju po Kranjskem. Urno napravita zaroko in vse obeta srečen konec: kar pride vmes cigan Janoš, Ferdinandov logarski tovariš, tekmeč in smrtni sovražnik. Janoš ovadi Polonico za čarovnico, in ker so mu okoliščine ugodne — huda toča in nekaj čarovniških zelišč, katere so po ciganovi skrbi prišle v Poloničino sobo — skoro obsodijo dekle in tudi Ferdinanda ž njo, ker jo prekrepko zagovarja. V poslednjem trenutku se rešita oba izpod Tranče s pomočjo mestnega sodnika in pobegneta v Slavonijo. Cigan Janoš gre za njima, napade s Turki oba na savskem bregu ter odpelje v Beligrad. V čolnu se spreta s Ferdinandom, cigan ga zabode in vrže v Savo. Polonico pripeljejo na srbsko stran, kjer jo rešijo trgovci. Veba je sicer zvedel od sodnika, da sta pobegnila, več pa se ni brigal za sestro. Ljubljanskega življenja se je bil naveličal, zato sprejme z veseljem vabilo svojega prijatelja, grofa Barbota, naj pride k topničarjem. Nekoliko se boji slovesa od Anice; ko pa vidi, da je hladno sprejela to novico, dá ji slovo za vselej in odrine k vojakom. Tukaj izpremeni ime »Veba« v »Vega«. Izkušnje napravi izvrstno in kmalu je podporočnik in profesor matematike na topničarski šoli, kjer izda l. 1782 I. del svojih matematičnih predavanj.

Po Vegovem odhodu se Anica omoži. Kaj lepa je svatovščina pri Selanovih; toda Janez ne uživa dolgo te sreče, ker utone z nevesto vred v Ljubljani drugi večer po poroki ob

ponočnem viharju. Vega pa dá na svetlo isto leto (1784.) II. del svojih predavanj, katera proizročé v Ljubljani mnogo govornice.

Za domačo hišo se Vega ne meni, tudi domači ne zanj. Ker ne zna mladi Vehovec dobro gospodariti, zabrede v dolgove.

Vega živi pri vojakihi le za svoj poklic. L. 1787. je imenovan za stotnika pri bombardirjih in prav to leto izdá »Praktični navod, kako treba metati bombe«; leto pozneje pa »III. del matematiških predavanj«. Kar se vname turška vojska. Kmalu je Lavdon pred Belim Gradom in Vega meče bombe na mesto. Na dan zmage 8. oktobra 1789. je Vega povišan za majorja. Srbi v Belem Gradu napravijo na čast Lavdonu in njegovim častnikom v hiši županovi sijajen obed, pri katerem spozna Vega svojo sestro Polonico: imeli so jo za svojo. Vegov prijatelj, nadporočnik Pauer, se zaroči s Polonico in jo odpelje s seboj na Dunaj. Lavdon gre s celo vojsko na Moravsko, kjer je žugal Prus z vojsko.

Med tem je bil mladi Vehovec vse zavozil in — utonil v Trstu. Posestvo je kupil sosed in pustil vdovo v hiši. Cesar Jožef II. umre 20. februarja, Lavdon pa 14. junija leta 1790. Naši sklenejo mir s Prusi 27. julija 1790. in s Turki 4. aprila 1791. Novi cesar Leopold II. umre že 1. marca l. 1792. Cesar Franc II. (I.) se mora bojevati s francosko prekucijo. V teh bojih pa skazuje major Vega sijajno svojo vednost in zmožnost. Zasluži si viteški križec reda Marije Terezije l. 1796. in kmalu potem baronstvo l. 1800. Imenujejo ga tudi za podpolkovnika. Res je zaslužil Vega še več priznanja, vendar ne hrepeni po višji časti, živi mirno in srečno. Nenadoma pa se prikaže cigan Janoš, ki je bil med tem priženil se na mlin pri Dunaju, in vrže zaradi 500 gld. Vego v Donavo. Tu ga dobé drugi dan ribiči. — Tako slika naš roman v 19 poglavjih Vegovo življenje.

G. pisatelj imenuje svoje delo: »zgodovinski roman«, ker je junak njegov Jurij Vega zgodovinska oseba, in se tudi razvoj opira na zgodovinske dogodke. S tem pa ni rečeno, da je vse zgodovinsko, kar pripoveduje pisatelj, zakaj kot pesnik je sloboden, da ustvarja in popisuje dogodke tudi po domišljiji. Kaj je roman, to pač ni še popolnoma določeno, ker do sedaj še ni opredelbe, ki bi se prilegala vsem pojavom te vrste. Vendar pa ne moremo pogrešati nekaterih znakov v povestih tega imena. Navadno stavijo roman med epos in dramo in zato pridevajo tudi romanu svojstva, ki se nahajajo v onih dveh, seveda le razmerno. Vsak roman ima svojega junaka (junakinjo). Junak naš je baron Jurij Vega. Razvija se roman s tem, da junak teži za vzorom, a stavijo se mu ovire in žugajo mu spletke: junak jih mora razdreti in premagati ali pa pasti v boju za vzorom. — Kaj je vzor našemu Vegi? Na koncu romana (str. 256 sl.) pravi nam Vega sam: »Ne služim sebi na ljubo, temveč domovini in ta mi je Avstrija... Kar sem storil, storil sem na korist domovini, ne za denar, ne za slavo, ne za visoke službe... Da bi videl domovino srečno, slavno

in mogočno . . . to jedino me je vodilo pri vseh delih in ljubezen do stvari, do vednosti same.« — Vega je res junaško delal za ta svoj vzor, ni se strašil nobenega truda, pa tudi zmagoval je srečno vse ovire. Teh ovir mu razven ljubljanskih zavidljivcev — niso delali toliko sovražni ljudje, kolikor žalostne razmere aristokratskega zastaranega birokratizma v Avstriji. Vega je padel v krepkem delovanju, zadet od sovražne roke, vendar ne zaradi svojega vzora, ampak zaradi ciganove lakomnosti. — Tako je konec bolj slučajen nego dosleden gledé na razvoj. Tudi ni prav jasno, zakaj se Vega tako malo briga za Polonico, ki je po krivem zažena. Razmera Vegova do Selanove Anice in do Petelinovega Janeza pa je naslikana spretno. Res je ta Anica nenavadna ženska, vendar je dobro narisana. Le konec njene svatovščine je prestrašan in ni dovolj utemeljen. Jednako niso dogodki v domači Vehovčevi hiši v Zagorici skoro v nobeni zvezi z Jurijem Vego.

To so nekateri nedostatki v potrebni tehniki romanovi.

Kaj naj rečemo, ozirajoč se na namen romanov? G. pisatelj je dosegel svoj namen »seznaniti Slovence s preslavnim rojakom« in »odpreti oči zlasti tistim kmečkim očetom, ki imajo nadarjene sinove, toda jih ne dajo v šole.« Splošen namen mu je torej, da bi blažil srce, vnemal in poučeval narod. Zato bode rodila knjiga dober sad. Izpodtakljivo bi bilo le ravnanje Polonice in Nandeta, ako bi jih nekoliko ne izgovarjala sila; sicer pa je vsa ta razmera manj naravno zapletena. — V razgovorih o cesarju Jožefu II., o jezuitih in drugih tedanjih osebah je dokaj dobrih mislij, dasi pisatelj ni vsega najboljše pogodil.

Jezik je dokaj pravilen, domač; nekatere stvari, katere je obdeloval že naš list, bile bi se lahko popravile ali odpravile. Zlog je preprost, in zato je knjiga tudi narodu umevna. Kako govori ljudstvo: »na ali v Zagorici«, ne vem, pisatelj rabi oboje.¹⁾

Naša misel o tem romanu je — kratko izrečena — ta-le: Bedénkovo delo »Od pluga do krone« ne ustreza sicer vsem zahtevam pravega romana, in rekli bi mu lahko: pesniško olepšan življenjepiš v obliki zgodovinskega romana, vendar se odlikuje z živahnim pripovedovanjem, z mičnimi slikami in v obče z zdravimi nazori.

Dr. J. Janežič.

»**Obrtno spisje.**« Sestavil Anton Funtek, c. kr. strokovni učitelj v Ljubljani. V Celji. Na-

¹⁾ Na nedostatnost, ki bi ne smela biti v zgodovinskem romanu, opozoril nas je dober prijatelj. „Gospod pisatelj razodeva, da v Moravčah, oziroma v Zagorici ni bil še nikdar, in da si ni kraja ogledal ni od daleč. „Krašnje“ ni prav nič treba vmes. S primerom povem: Ko bi kdo šel iz Ljubljane čez Krašnje v Zagorico, reklo bi se, da gre iz Ljubljane čez Dobrovo na Šmarno Goro. Dalje je tudi za tistega, ki pozna kraj, smešno, da bi kdo iz Zagorice vozil s parom konj, ko še z voli težko kaj privlečejo. Zagorica ima tako lego, kakor če bi bila sredi Šmarne Gore, ali v Poševem, ali v Zabukovju v gori sv. Jošta. Jaz si niti jezdit ne upam k sv. Križu (blizu Zagorice), pisatelj pa s „tajselnom“ vozi. Mlinov ni v Zagorici, doli ob Savi pač.“ — Največ čitateljev se pač ne bode izpodtikalo ob teh krajevnih stvarih, zato i mi nečemo soditi preostro. Uredn.

tisnil in založil Drag. Hribar. 1891. 8°. Str. 165. Cena karton. zv. 80 kr. — Splošno lahko rečem, da mi je čitajočemu ta knjiga prav tako ugajala, kakor se mi zdi tudi potrebna za obrtnika. Vsak stan ima dandanes več ali manj dolžnosti in prilike, da si pomaga z raznimi spisi, katere mu je treba spisati ali sestaviti. Zlasti pa velja to o obrtnem stanu, kateri si mnogokrat prav z dobro izdelanimi spisi ustanovi in ohrani srečo in uspeh pri obrtu. Zato je ta knjiga brez dvoma prav dober pomoček obrtnikom in zveden vodnik učencem obrtnih šol — kajpada, če je dovolj obširna in v posameznih delih zanesljiva.

Oboje smemo trditi. Različni spisi se tu razlagajo; pisatelj sam pravi, da je »mimo tega vanjo vzprejel vsa poglavitna določila o obrtnem poslovanju iz obrtnega reda, trgovskega zakonika in drugih zakonov, potem važnejše poštne in telegrafske propise.« Poslovna naznanila, poslovno dopisovanje, telegrami, listine, vloge pri uradih — vse razklada pisatelj kratko pa umevno, in pojasnjuje z vzorci. Posebno s poglavjem o vlogah misli g. pisatelj, da je dobro ustregel obrtnikom. Pač se jim utegnejo pripetiti slučajji, v katerih jim ne bode pomagala v poslovanju samo ta knjiga, a kar je takih čisto obrtnih stvari, tiste so pač v njej obdelane.

Bodisi, da sem premalo pazno čital, bodisi, da je knjiga vseskozi natančna: stvarnih napak nisem našel v njej. Saj je tudi težko med čitanjem na vsako malenkost paziti tako, da nikakor ne uide. Pač pa bode raba sama v posameznih slučajjih pokazala, ali je tu pa tam kak pogrešek, in potem se bode dalo kaj opomniti, »da se knjiga izboljša, ako se iz nova natisne«.

Ker pravi pisatelj, da smo »... dosihdōb popolnoma pogrešali knjigo o obrtnem spisju«, utegnil bi kdo misliti, da v tej stroki sploh še ničesar nimamo. Praprotnikov »Slovenski spisovnik«, ki ga je izdala družba sv. Mohora l. 1879., ima tudi za to stroko marsikaj porabnega. n. pr. str. 79—101: »Razne vloge v obrtnijskih stvarih«, ako se na druge stvari v tej knjigi ne oziramo. Pisatelj je torej mislil pri tem (kar tudi omenja) najprej na šolsko knjigo; take res doslej nismo imeli.

Posebej in pohvalno je treba omenjati lepe, čiste jezikovne oblike, s katero se odlikuje ta knjiga. Vendar gledé na stalne izraze ne pretiruje purizma, ker rabi tudi tujke, ako so obče sprejete in znane. Ni pa s tem rečeno, da se vjemam z vsemi posameznostimi v besedah. Da bi bil propis bolji od predpisa, ne morem umeti; obojna beseda je prevod iz nemške: Vorschrift. Bolje, da rabimo čiste domačinke: zapoved, določba, ukaz, povelje. V našem listu se je g. J. M. nekje pošalil, da se bodo podpisovali tudi pod pisanci: in res rabi naš pisatelj stalno to besedo. No, ugovarjati mu naravnost ne bi hotel, ker se opira lahko na analogijo: poslanec, izvoljenec, krščenec itd., a opomniti že smem, da preveč vendar le ne smemo opirati se na ono pravilo, na katero se ozira pisatelj. Nečem segati jezikoslovcem v besedo, pa pomislimo le, da slovenščina primerno mnogokrat

rabi priloge samostalno! Od kod toliko imen za kraje, kakor Krško, Šmartno, Ljubno, Primskovo itd.? Dalje pozna vsakdo mnogo drugih prilogov v srednjem spolu, kakor: na suhem, na golem itd. V rabi so ženski prilogi, pa tudi moški, kakor jih navajajo slovnice (n. pr. Šuman v slovnici za srednje šole str. 128). Potem, ali ne čuti vsakdo razločka med: poslan in: poslanec? In naposled se dostavlja, kakor drugodi, tako i tukaj v mislih nekaj prilogu: Podpisani (t. j. jaz, prosilec, obrtnik, pisatelj) javljam itd. Primerjaj ta vzgled: »Jaz, bolni, moram delati, on, zdravi, smé pohajkovati.« — »Vi ste svetega in pravičnega zatajili...« Pa: »Jaz moram holan delati.« Torej mislim: vse kar je prav — ne quid nimis! Ne rabimo prilogov vse vprek, a kjer so potrebni in na pravem mestu, tam jih vsaj »smejmo« rabiti. Kako težko je modroslovcu brez samostalniških prilogov: dobro, resnično i. dr.!

Pa to le mimogredé v pomislek jezikoslovcem, ne da bi grajal pisatelja. Lepa je tudi tiskarska oblika, ki je vseskozi izvršena vzgledno, dasi so razni obrazci delali težave. Zato je knjiga vredna, da se udomači pri obrtnikih, saj jim bode koristila mnogo.

Dr. Fr. L.

»**Drobtinice.**« XXV. letnik. Uredil dr. Fr. Lampe. Založila »Katoliška družba za Kranjsko«. V Ljubljani. Tiskala »Katoliška Tiskarna«. 1891. 8°. Str. 196. Cena brošir. 70 kr. karton. 80 kr. — Ta letnik je posvečen gu. proštu dr. Ant. Jarcu, predsedniku »Katoliške družbe«. Vsebina: A. *Nabožni del*: »Duh sv. Frančiška Saleškega« (str. 3—72). Tu so prevedeni štirje deli znamenite francoske knjige in sicer 7., 8., 9. in 10. del. — B. *Življenjepisi*: Življenje in delovanje Franca Ks. Kramer-ja, poslednjič korarja v Ljubljani, popisano od njega samega (str. 75 do 114). Imenovani občeznani bivši starološki dekan in pozneje semeniški vodja popisuje tukaj sam svoje življenje od rojstva (16. novembra l. 1800.) do župnikovanja v Stari Loki. Prihodnji letnik bode nadaljeval znameniti življenjepis. — »Janez Lesjak, župnik kostanjeviški.« Spisal dr. Josip Marinko (str. 114—139). — »Lovrenec Lavtižar, apostolski misijonar med Indijani v severni Ameriki.« Spisal p. Fl. Hrovat (str. 140 do 164). — C. *Zabavni del*: Dobovški gospod. Spisal J. Bedének (str. 167—194). Naposled: Dve prošnji in vabili.

To je vsebina letošnjih »Drobtinic« s štirimi slikami vred. Dasi knjige ne ocenjujemo, reči pa smemo vsaj toliko, da so znaten pojav v našem slovstvu; opozarjamo nanje čitatelje. Naše upravnništvo jim priskrbi rado naročene izvode, kakor tudi predsedništvo »Katoliške družbe« (Stari Trg št. 13.), ki je knjigo založilo in jo prodaja.

»**Duša spokorna**«, ali Prigovori in zgledi za dušo hrepenečo po spokornosti, ali Dušna pomoč za zdrave in bolne grešnike in pravične.

Dušne pomoči tretje bukve. Na svetlo dal Janez Zupančič, župnik. Z dovoljenjem visoko čast. Ljubljanskega knezoškofijstva. Drugi natis. V Ljubljani 1890. Založila »Družba sv. Vincencija«. Tisk »Katoliške Tiskarne«. Dobiva se v »Katol. Bukvarni« v Ljubljani. 16°. Str. 480. Cena v polusnju 1 gld 10 kr., v usnju 1 gld. 25 kr., z zlato obrezo 1 gld. 50 kr. — Gosp. Janez Zupančič je brez dvoma izmed prvih naših asetičnih pisateljev. Pisatelj sicer ne pazi na našo »najnovejšo pisavo«, ne da bi pisal po starem kopitu: a dela njegova, zlasti pa to, čitamo z nekakim veseljem, h krati pa nas navdajajo s sveto resnobo in s krepkimi čustvi. Knjiga je za svoj namen in v svoji vrsti jako dobra.

Dr. Fr. L.

»**Družba sv. Mohora.**« Ko sklepamo poslednjo štev. tega letnika, razpošilja naša Mohorjeva družba knjige za l. 1891. Teh je šestero, namreč: 1. Življenje Marije in sv. Jožefa IX. snopič. 2. Molitvenik: Gospod, teci mi pomagat! 3. Občna zgodovina, XV. snopič. 4. Fizika ali nauk o prirodi, I. knjiga (o kemiji). 5. Slovenske večernice, 45. zvezek. 6. Koledar za l. 1892. — V tem letniku nimamo več prostora za ocenjevanje omenjenih knjig, a pridejo na vrsto v prihodnjem letniku. Tukaj zaznamujemo le veselo poročilo, da šteje družba letos 51.827 udov. S tem se smemo ponášati Slovenci, ne smemo pa biti še zadovoljni in reči: dosti je. Le naprej!

HRVAŠKO SLOVSTVO.

»**Društvo sv. Jeronima.**« Lepo božičnico preprostemu narodu razpošilja tudi hrvaško društvo sv. Jeronima, ki je povsem — bratec naši družbi Mohorjevi, le da je še majhen bratec. Letošnje knjige, katere tu samo oznamujemo, so te-le: 1. Danica za l. 1892. 2. Naši vsakdašnji griesi. 3. Pripovedi iz hrvaške poviesti. 4. Opis naše zemlje ili crte iz obćega zemljopisa. Dasi imamo oceno v rokah, ne moremo je še priobčiti, ker nas je spravil prostor v stisko. Prihodnjič.

»**Sbirka zagonetaka.**« Priredio Marijan Vuković, kr. županijski školski nadzornik. U Zagrebu. Knjižara Dioničke tiskare. 8°. Str. 111. Cena 50 kr. — Zanimiva in rabna zbirka, zlasti ker ima spredaj natančno stvarno kazalo po abecedi. Opozarjamo na to zbirko Slovence, ki si želé knjige — polne ugank.

»**Gospogja sa kamelijama.**« Napisao Al. Dumas mlagji. Preveo Marko Car. Sa životopisom sačinitelja. Zagreb 1891. Tisak i naklada Scholza i Kralja. 8°. Str. 206. Cena 60 kr. — Oznamujemo to doposlano knjigo, o kateri bomo o priliki izpregovorili in povedali — upamo — marsikaj zanimivega.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. **Kip dr. Ljudevita Gaja** na spomeniku v Krapini (str. 531) je delo izvrstnega hrvaškega kiparja Rendića. Proizvodi tega umetelnika so vredni, da jih spozna slovensko občinstvo. Ako bomo le mogli, objavili bomo še kako sliko njegovih del.

2. **Idrija okoli l. 1850.** (Str. 537). Idrija se je v novejšem času mnogo premenila, pa tudi povečala. Gledé na naš napis bi bilo resničneje reči: »pred l. 1850.« Na tej sliki je zlasti zanimiva nekdanja podoba »lenštata«, t. j. onega kraja, kjer se na »grabljah« ustavlja in lovi priplavljeni les. O tem povemo kaj več v prihodnjem letniku.

3. **Svetišče sv. Romedija.** (Str. 553). Dobri naš prijatelj g. A. J. je preskrbel sliko od prijaznega nam ga. Ivana Račiglerja, kateheta, kateremu bodi za to srčna hvala.

4. **Pri selskem zdravniku.** (Str. 561). Ne vem, kdo je bil; morebiti uprav naš Jurče. Zoba je bolel; jokal je ter jokal, da ga mati ni mogla utolažiti. »Pa greva h kovaču Štefanu, on zna pomagati.« Gresta. Kaj menite, kaj zna kovač Štefan? S kladivom udriha po železu, da leté iskre; konja podkuje, ako bi hotel tudi vse obrečiti; zdraviti zna živino in ljudi, »ordinira« v kovačnici, ali v hlevu; kadar je treba, seže z nekimi kleščami (pa ne, da bi bile kovaške!) v usta, tje med čeljusti: malo nekaj zahrešči, Štefan se posmeje in nekaj smukne na dan, kakor bi žebelček potegnil. Tako zna kovač Štefan, selski zdravnik. In računati neče nič: če mu pokažeš nekaj kebrov, odvrne ti: »Kaj bi tisto! Saj je dosti, da te boli.« Če mu pa očka prinesó kaj v steklenici ali v ruti, tedaj se ne brani. (Slika je kupljena od Ant. Pusteta v Solnogradu.)

5. **Državnozborna palača na Dunaju.** (Str. 569). Naj poznajo naši čitatelji ono poslopje, v katerem odločujejo naši poslanci usodo naše avstrijske polovice!

Torka ali Torklja, slovenska klotho. Po mestih še živi praznoverstvo, da je petek nesrečen dan. Ali je to v kaki zvezi z grmansko boginjo Freyo, kateri je bil posvečen petek, ne razmotravam, saj je krščanskemu narodu petek svet dan. Drug dan pa je zapisan med narodom v črnih bukvah, in ta je torek. Kamničanom je sicer torek najsrečnejši dan: saj so šli zanj cesarja prosit, ko so videli, koliko sreče donaša ponedeljek Kranjcem. Neka vrsta ljudij pa mi pritruje v tem, vrsta »najsrečnejših ljudij« na svetu: neveste in ženini. Ti se namreč branijo na vse kriplje, da bi ne bilo poroke v torek. Kje pa je vzrok temu strašilu? Na Gorenjskem sem slišal ta-le vzrok: »V torkih se ženijo

konjedirci.« Prazen vzrok. Mar nimajo konjedirke zaupanja pri bolnikih? Na kranjsko-štajerski meji sem čul drug vzrok: »V torek se ženijo beriči.« Zopet prazen vzrok. Ako bi ne bili beriči pošteni možje, bili bi kmalu ob službo. To samó kaže, kako je nekdanj ljudstvo sovražilo beriče. »Ni navada« izgovarjajo se drugi, kakor neki orgljač, češ, da še nikdar ni videl poroke v torek. A zajček tiči pod drugim grmom; drug vzrok mora biti temu tatmanu nevest in ženinov.

Ko je bil v ponedeljek praznik, mislil je župnik, da bode poroka izklicanega para v torek, prvi delavni dan v tednu. Toda starikasti ženin (Kovačkov Jojzica) se je branil na vso moč, rekoč: »V torek pa že ne bo poroke! Torklja prinese zakonu nesrečo.« »Kdo prinese nesrečo«, vpraša župnik? »Torklja«, odgovori mož. To je torej pravi vzrok, ki še živi med narodom in sega v poganske čase. Da bi zvedel več o Torklji, poprašam nalašč ostarelega moža, ki ni znal brati in torej ni tega pobral iz knjige.

»Ali veste vi, kaj je Torklja?« Na to mi mož odgovori: »Pri nas smo imeli staro gostjo, ki je že zdavnaj umrla; ta je nam, otrokom rekla: Če se v soboto zvečer motoz ne dene z vretena, pride po noči Torka in prede dalje. Zato sem poslušal po noči, ali pride res Torka prest, pa je ni bilo.«

Sedaj mi je jasno, da je Torka ali Torklja bajeslovno bitje iz poganskega časa.

Stari Grki so poznali tri Parke: Klotho, Lachesis in Atropos. Jedna iz med njih (Klotho) je predla življenja nit, druga (Lachesis) je nit merila in odločevala, koliko naj je dolga, tretja (Atropos) pa jo je odrezovala. Torka je torej slovenska Klotho. Zakaj pa se imenuje ravno Torka ali Torklja? Morebiti zato, ker ji je bil torek posvečen, kakor petek boginji Freyi pri Germanih. Zanimivo bi bilo pozvediti, če se nahajata tudi Lachesis in Atropos v slovenskem bajeslovju.

Ta vzrok mislim je pravi, da se ženini in neveste tako bojé torka. Ne bojé se torka, marveč usodepolne Torklje ali Torke. Ta vzrok sem zasledil v čemšeniški župniji. In kaj bi pomenila beseda Torkar?

M. Lazar.

General-Karte von Krain. Nach amtlichen Materialien mit Markirung der Bezirks-Hauptmannschaften und Steuerbezirke. Laibach. Commissionsverlag von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena 80 kr., po pošti 83 kr. Škoda, da so imena samo nemška. Take bi dandanes, ko se zavedamo svojega rodú in imena, ne smele biti več karte.

O bitvi pri Custozzi dodamo k popisu in sliki v štev. 6. t. l. te-le vrstice iz ljubljanskega uradnega lista z dné 7. julija 1866: »... Sedaj se je dogodil znamenit, ganljiv prizor. Vojaški kapelan Zic je stopil v ornatu pred vrsto obeh bataljonov, kratko nagovoril vojake, in razprostrl blagoslavljač roke nad četami, deleč jim odvezo.«

Vabilo na naročbo.

Blejski grad.

Dajhna je naša slovenska domovina, mal je naš narod: a, hvala Bogu! lepa je naša zemlja, obilne duševne in telesne darove ima Slovenec. Ni mu treba žalovati, zakaj je uprav tega rodú in iz te dežele: vzrokov ima dovolj, da ljubi deželo in rod; mora pa seveda poznati te vzroke.

Dasi je bil »Dom in Svet« izprva skromen po obliki in obsegu, vendar je imel jako važen namen od začetka do sedaj in se trudil za ta namen vse-skozi dosledno. Ta namen je bil: Da bi se naš narod vsestransko vzbujal in razvijal, zlasti v vednosti in umetnosti na trdni krščanski podlagi.

Tudi za naš narod so oni večni vzori resnice in lepote, ki krepé, povzdigujejo in blažijo človeka tem bolj, čim bolj, čim čisteje, čim odločneje se zanje trudi. Ali naj zopet naznanjamo, da hočemo tudi v novem letniku kazati našemu narodu one vzore, ki so večni in tistemu vdahnejo neumrljivost, ki se jih oklene?

Da, hodili bomo po dosedanji poti, ker smo prepričani, da je prava, ker nam mnogi Slovenci v besedi in dejanju (z naročevanjem) pritrjujejo, da se vjemajo z nami. Slava jim!

Kakor se bomo skrbno oklepali resničnih in trdnih načel ali idej, tako bomo pridno in neumorno napredovali v zunanjih izrazih teh idej ali v obliki. Uredništvo ne bode zadovoljno, da napolni prazne strani brez premisleka: ogibali se bomo vsega, kar bi narodu škodilo; trudili pa se bomo, da se navzame zlasti napredujoča mladež vzvišenih idej, podanih v zali obliki.

Zato obeta uredništvo dobre pesniške proizvode, obeta resnobna in šaljiva pripovedna dela, obeta znanstvene, lahko umevne spise, obeta posebno skrbna književna poročila o slovenskih in tujih (soseb slovanskih) proizvodih. Iz tvarine, katero imamo, deloma iz obljub pisateljev sklepamo, da bode list napredoval v novem letu.

Težavno skrb, veliko truda, kakor tudi mnogo stroškov si je naložilo uredništvo s slikami. Preskrbeli smo se za novo leto z vsakovrstnimi slikami. Pridobili smo si tudi spretnih močij, ki bodo krasile list z izvirnimi deli. Poleg dosedaj navadnih bomo objavljali 1. slike velikih umetnikov v obče; 2. slike domačih umetnikov; 3. slike (večinoma izvirne) iz jutrove dežele (orijenta) z zanimivimi potnimi črticami urednikovimi. Prva zbirka bode kazala narodu velika in slavna umetelna dela; druga jim bode pa predočevala domačo umetnost. S tem bode naš list izvrševal domovinsko delo, ki je bilo že davno potrebno. In da bodo slike iz tujine zanimale naše naročnike, ne dvomimo prav nič. Kdo bi ne čital

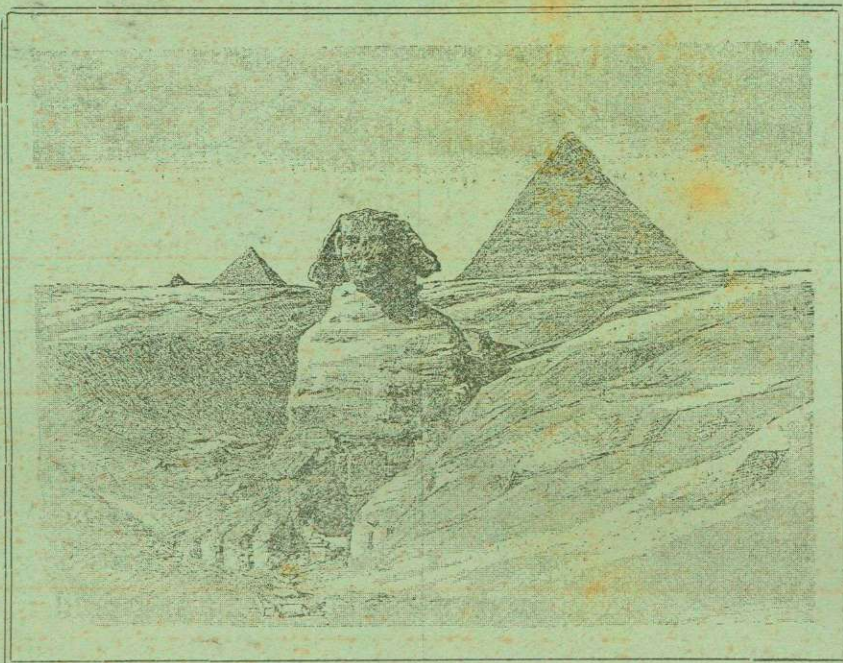

rad o deželi čudežev — Egiptu? Tako bodo imeli naročniki koncem leta lepo knjigo v rokah: knjigo stalne vrednosti, knjigo, ki bode vsakega razveseljevala in poučevala, nikogar pa ne žalila; knjigo, ki bode pisana resnobno za odrasle, ne bode pa izpodtakljiva mlajšim; knjigo, ki

bode oznanjala čast premile domovine, ponujala pa iz tujine čitateljem, kar se nam bode zdelo dobro in lepo.

Najsrčnejša zahvala bodi vsem gg. pisateljem, posebej gosp. dr. Janežiču za požrtvalno oskrbovanje lista med uredniškim potovanjem. Vljudno pa vabimo in

Sfinga in piramide pri Gizeh v Egiptu.
Po fotografiji urednikovi narisal P. G. Z.

Urednik „Dom in Svet“-a fotografuje staro-egiptovske spomenike.
Za „Dom in Svet“ narisal J. G.

prosimo, da bi nas podpirali slovenski pisatelji z dobrimi spisi: v edinosti je moč. Bog nam ohrani in poživi stare naročnike, stari pa naj pridobé še novih.

Naročnina, kakor lani: Za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake: celo leto 2 gld. 60 kr., pol leta 1 gld. 30 kr., četrt leta 65 kr. Za tuje dežele 3 gld. 60 kr.

Uredništvo in upravništvo.